

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«Επιστήμες της Αγωγής: Παιδαγωγικό Παιχνίδι και Παιδαγωγικό Υλικό στην Πρώτη
Παιδική Ηλικία»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

« ΠΩΣ ΝΑ ΚΑΤΑΒΡΟΧΘΙΣΕΤΕ ΕΝΑ ΟΥΡΑΝΙΟ ΤΟΞΟ»

ΑΠΟΨΕΙΣ ΠΑΙΔΙΩΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ ΗΛΙΚΙΑΣ

ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΓΙΕΙΝΗ ΔΙΑΤΡΟΦΗ

ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΠΑΙΔΙΚΩΝ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΚΟΛΥΡΑ-ΤΣΙΓΑΡΑ ΣΤΕΦΑΝΙΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ:

1^η : ΤΑΣΟΥΛΑ ΤΣΙΛΙΜΕΝΗ

2^η: ΧΡΗΣΤΙΔΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΑ

3^{ος}: ΜΑΓΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΒΟΛΟΣ 2017

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευχαριστίες	4
Εισαγωγή.....	5

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ:ΤΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ

1.1. Το παιδικό βιβλίο: εννοιολογικός προσδιορισμός.....	9
1.2. Τα είδη παιδικού βιβλίου.....	10
1.3. Το παιδικό βιβλίο ως μέσο αγωγής και καλλιέργειας του παιδιού.....	11
1.4. Το παιδικό βιβλίο και η θέση του στην προσχολική εκπαίδευση.....	15
1.5. Το εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο.....	19
1.6. Χαρακτηριστικά γνωρίσματα- κριτήρια αξιολόγησης εικονογραφημένων βιβλίων.....	20

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΑΓΩΓΗ ΥΓΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

2.1. Εννοιολογικό πλαίσιο της Αγωγής Υγείας στην εκπαίδευση, στόχοι, βασικοί άξονες.....	26
2.2. Διδακτικές προσεγγίσεις θεμάτων Αγωγής Υγείας.....	29
2.3. Η Αγωγή Υγείας στην προσχολική εκπαίδευση.....	31
2.4. Παιδική λογοτεχνία και Αγωγή Υγείας.....	33
2.5.Κριτήρια επιλογής εικονογραφημένων βιβλίων.....	37

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

3.1. Περιγραφή της έρευνας.....	41
---------------------------------	----

	2
3.2. Σκοπός της έρευνας.....	41
3.3. Ερευνητικά ερωτήματα.....	42
3.4. Δείγμα- Συμμετέχοντες.....	42
3.5. Ερευνητικά μεθοδολογικά εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν	
α) Συμμετοχική παρατήρηση.....	42
β) Συνέντευξη με χρήση ερωτηματολογίων.....	43
3.6. Υλικά που χρησιμοποιήθηκαν.....	47
3.7. Παρουσίαση εικονογραφημένων βιβλίων.....	48
3.8. Στάδια της έρευνας και χρονική διάρκεια.....	53

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

4.1. Επεξεργασία των εικονογραφημένων βιβλίων	
4.1.1. Υποθέσεις και στάσεις των παιδιών πριν την ανάγνωση.....	55
4.1.2. Απόψεις των παιδιών μετά την ανάγνωση.....	59
4.2. Αποτελέσματα από τη συμμετοχική παρατήρηση	
4.2.1. Αλληλεπίδραση των νηπίων με τα εικονογραφημένα βιβλία της έρευνας.....	65
4.2.2. Αλληλεπιδράσεις μεταξύ των παιδιών.....	66
4.3. Αποτελέσματα από τις συνεντεύξεις.....	69
4.4. Αποτελέσματα- Συζήτηση.....	73
4.5. Συμπεράσματα.....	78
4.6. Προτάσεις.....	80

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

➤ Ελληνική.....	81
➤ Ξενόγλωσση.....	87
➤ Παιδικά βιβλία.....	89

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

➤ Στοιχεία τμημάτων νηπιαγωγείων.....	91
➤ Ερωτηματολόγια.....	94
➤ Πίνακες προτιμήσεων των παιδιών.....	99
➤ Απομαγνητοφωνήσεις.....	105
➤ Φωτογραφίες.....	123

Ευχαριστίες

Θα ήθελα πραγματικά να ευχαριστήσω όλους όσους με στήριξαν σε αυτή μου την προσπάθεια.

Πρώτα απ' όλα, την κυρία Τασούλα Τσιλιμένη πρωτίστως διότι αποτελεί μία πολύ καλή επιρροή για την ενασχόλησή μου με ζητήματα παιδικής λογοτεχνίας, τόσο από τα μαθήματα που έχω παρακολουθήσει, όσο κι από το έργο της πάνω στο αντικείμενο αυτό. Επίσης, για την υπομονή και τη στήριξή της, καθώς και για την πολύτιμη βοήθειά της.

Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω την κυρία Βασιλεία Χρηστίδου, για τη στήριξή της στην παρούσα διπλωματική εργασία.

Τις ευχαριστίες μου εκφράζω και στον κύριο Κώστα Μάγο, για την πολύτιμη καθοδήγησή του.

Επιπλέον, την οικογένεια μου για την ηθική και συναισθηματική στήριξη που μου παρείχε.

Τέλος, όλα τα παιδιά και τους εκπαιδευτικούς που με δέχτηκαν στις τάξεις τους και με στήριξαν, ώστε να ολοκληρωθεί η παρούσα έρευνα.

Εισαγωγή

Το παιδικό βιβλίο αποτελεί ένα σημαντικό κομμάτι της καθημερινότητας των παιδιών και μπορεί να ασκήσει σημαντική επίδραση στη διαμόρφωση πεποιθήσεων, στάσεων και αξιών των παιδιών. Σύμφωνα με την Κατσίκη-Γκίβαλου (1997): «η παιδική λογοτεχνία ασκεί επίδραση τόσο στον ψυχικό κόσμο και συναισθηματικό, όσο και στο νοητικό κόσμο του νεαρού αναγνώστη. Τον εξοικειώνει με την κοινωνική πραγματικότητα, προβάλλει πανανθρώπινες αξίες και ιδανικά, συμβάλλοντας ενεργά στη διαμόρφωση του χαρακτήρα του, της προσωπικότητάς του και στην ένταξη και ενεργό συμμετοχή του στην κοινωνία».

Η Παιδική Λογοτεχνία, με το πέρασμα των χρόνων, κατάφερε να κατακτήσει τη θέση που της άξιζε, τόσο στον χώρο της τέχνης, όσο και στην εκπαίδευση. Μπορεί να περιλαμβάνει προφορικές μορφές, ιστορίες της παράδοσης, παραμύθια και μύθους, εικονογραφημένα κείμενα και εικονογραφημένα βιβλία. Η έννοιά της έχει φτάσει να περιλαμβάνει σχεδόν όλα όσα παράγονται προκειμένου να τέρψουν, να εκμεταλλευτούν ή να καλλιεργήσουν πνευματικά τα παιδιά (Hunt, 2001). Οι εκπαιδευτικοί επιλέγουν βιβλία για τους μαθητές τους, έχοντας συγκεκριμένους στόχους στα πλαίσια της εκπαιδευτικής διαδικασίας, είτε με σκοπό την αισθητική καλλιέργειά τους, είτε για να εμπλουτίσουν θέματα διδασκαλίας. Στην προσχολική ηλικία, χρησιμοποιούνται κατά κύριο λόγο τα εικονογραφημένα παιδικά βιβλία, κι αυτό γιατί τα παιδιά στην ηλικία αυτή στερούνται της αναγνωστικής ικανότητας, οπότε η εικόνα αποτελεί το βασικό στοιχείο έλξης και κατανόησης του κειμένου. Η εικόνα σ' ένα βιβλίο αποτελεί έναν κώδικα αναγνώρισης του περιεχομένου, αλλά λειτουργεί και αυτοδύναμα σαν «μία γλώσσα μέσα στη γλώσσα». Μπροστά στα γεμάτα δίψα και απορία παιδικά μάτια αποτελεί αισθητοποιημένη έννοια και αποκτά θαυμαστή ευγλωττία (Παπανικολάου & Τσιλιμένη, 1992).

Το παιδικό βιβλίο αποτελεί βασικό όχημα μεταφοράς γνώσεων και καλλιέργειας τόσο αισθητικής, όσο και συναισθηματικής και γίνεται αρωγός στην προσπάθεια γονέων και δασκάλων να προβάλλουν βασικές αξίες και στάσεις ζωής στα παιδιά. Σ' αυτό το πλαίσιο, έχουν γραφτεί και βιβλία που σχετίζονται με την αγωγή υγείας, με σκοπό να προσφέρουν στα παιδιά σημαντικές γνώσεις για ζητήματα όπως η διατροφή, η κυκλοφοριακή αγωγή, η φυσική άσκηση, η καθαριότητα και η ψυχική υγεία, ώστε να υιοθετήσουν βασικούς κανόνες υγιεινής, κατ' επέκταση να αποκτήσουν μία ποιότητα ζωής.

Η παρούσα εργασία επικεντρώνεται στη διερεύνηση στάσεων των παιδιών στο θέμα της διατροφής, μέσα από την ανάγνωση βιβλίων σχετικών με τις διατροφικές συνήθειες.

Το πρώτο μέρος αποτελεί το θεωρητικό πλαίσιο, στο οποίο βασίζεται η ερευνητική εργασία και απαρτίζεται από τρία κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο αναφέρονται τοποθετήσεις θεωρητικών της παιδικής λογοτεχνίας σχετικά με τον εννοιολογικό προσδιορισμό του παιδικού βιβλίου, καθώς και τα είδη του. Στη συνέχεια, σκιαγραφείται το εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο ως είδος, ως μέσο αγωγής και καλλιέργειας του παιδιού και παρουσιάζονται τα κριτήρια αξιολόγησής του. Τέλος, προσεγγίζεται ο ρόλος του και η σημασία του στην εκπαιδευτική πράξη. Το δεύτερο κεφάλαιο πραγματεύεται τη θέση της αγωγής υγείας στην προσχολική εκπαίδευση, εξετάζοντας το περιεχόμενο και τους στόχους, με βάση και το ισχύον αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών και ολοκληρώνεται με την παρουσίαση διδακτικών προσεγγίσεων σε θέματα αγωγής υγείας. Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζονται τα βιβλία που επιλέχθηκαν για την έρευνα και τέλος γίνεται μία συνοπτική αξιολόγησή τους.

Το δεύτερο μέρος παρουσιάζεται η ερευνητική διαδικασία, και αποτελείται από δύο κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο, περιγράφεται η μεθοδολογία, τα ερευνητικά ερωτήματα, οι στόχοι, το ερευνητικό δείγμα, καθώς και τα μεθοδολογικά εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν. Στο δεύτερο κεφάλαιο, καταγράφονται τα ευρήματα της έρευνας και διατυπώνονται ορισμένες προτάσεις για περαιτέρω μελέτη.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ:

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΤΟ ΠΑΙΔΙΚΟ ΒΙΒΛΙΟ

1.1. Το παιδικό βιβλίο: εννοιολογικός προσδιορισμός

Το παιδικό βιβλίο είναι εκείνο που ανταποκρίνεται στη φύση των παιδιών, την ψυχική και πνευματική ιδιοσυστασία, όπως διαπιστώνεται από την Ψυχολογία και την παιδαγωγική, τις επιστήμες που αποκρυπτογραφούν τον ψυχισμό των παιδιών και εντοπίζουν τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντά τους (Αναγνωστόπουλος, 1987). Αυτή βέβαια είναι μία από τις πολλές τοποθετήσεις που έχουν εκφραστεί κατά καιρούς για να δώσουν έναν ορισμό του παιδικού βιβλίου, διότι υπάρχει ένας προβληματισμός κι ένας διάλογος μεταξύ των επιστημονικών χώρων που ενδιαφέρονται για την παιδική λογοτεχνία, σχετικά με τη φύση και τα χαρακτηριστικά του παιδικού βιβλίου.

Σύμφωνα με τον Κοντολέων(1988), «βιβλίο για παιδιά νοείται κάθε μορφή έντυπου λόγου που τυχόν συνοδεύεται από μία πλούσια ή όχι εικονογράφηση και απευθύνεται σε ανθρώπους που διανύουν τα πρώτα 15 χρόνια της ζωής τους.»

Διαφορετική κι ανατρεπτική ως προς τις παραπάνω θέσεις είναι η τοποθέτηση του John Rowe Townsed (όπ. αναφ. στο *Κριτική, θεωρία και παιδική λογοτεχνία*, Χαντ, 2001), ο οποίος υποστηρίζει ότι: “Τα παιδιά είναι μέρος της ανθρωπότητας και τα παιδικά βιβλία μέρος της λογοτεχνίας και κάθε διαχωριστική γραμμή που περιορίζει τα παιδιά ή τα βιβλία τους στη δική τους ξεχωριστή γωνιά είναι τεχνητή... Ο μόνος πρακτικός ορισμός για το παιδικό βιβλίο σήμερα – όσο παράλογος κι αν ακούγεται- είναι ότι πρόκειται για το βιβλίο που εμφανίζεται στην κατηγορία «παιδικά» των εκδοτικών καταλόγων”.

Όπως διαφαίνεται, οι απόψεις των μελετητών και θεωρητικών της παιδικής λογοτεχνίας ποικίλουν και αλληλοαναιρούνται, ωστόσο το βέβαιο είναι ότι ο όρος παιδικό βιβλίο περιλαμβάνει κάθε έντυπο που απευθύνεται στα παιδιά, εικονογραφημένο ή μη.

Σίγουρα πάντως, η ανάγνωση ενός βιβλίου, εκτός από την καλλιτεχνική συγκίνηση και την ψυχαγωγία που μπορεί να προσφέρει στο μικρό παιδί, μπορεί να βοηθήσει στην πνευματική ανάπτυξη και την ηθική του συγκρότηση. Είναι ιδιαίτερα σημαντική η πνευματική τροφή που δίνεται στα παιδιά, με τη μορφή παραμυθιών και εικονογραφημένων ιστοριών.

1.2.Τα είδη παιδικού βιβλίου

Τα παιδικά βιβλία κατηγοριοποιούνται σε σχολικά και εξωσχολικά, με βάση τη χρήση, τη λειτουργία και τη δομή τους. Τα εξωσχολικά χωρίζονται σε λογοτεχνικά και βιβλία γνώσεων.

Η διαφοροποίησή τους έγκειται κυρίως στο γεγονός ότι τα βιβλία γνώσεων έχουν χαρακτήρα επιμορφωτικό και πληροφοριακό, ενώ τα λογοτεχνικά στοχεύουν περισσότερο στην τέρψη. Στα βιβλία γνώσεων συμπεριλαμβάνονται παιδικές εγκυκλοπαίδειες, άτλαντες, λεξικά, αλμανάκ κ.α. Αυτά είναι καθαρά βιβλία γνώσεων, ωστόσο υπάρχει και ένας μεγάλος αριθμός βιβλίων που εμπεριέχουν τις γνώσεις μέσα σε μία φανταστική ιστορία, σε ένα διηγηματικό πλαίσιο (Καρπόζηλου, 1994).

Το βιβλίο γνώσεων, όπως και το λογοτεχνικό βιβλίο, παρουσιάζει αναπόφευκτα μια υποκειμενική εκδοχή της αλήθειας, από μια συγκεκριμένη οπτική γωνία (Nodelman & Reimer, 2003: 129). Ιστορικά και βιογραφικά κείμενα έχουν πλοκές που προσομοιάζουν με πλοκές μυθιστορημάτων, στο πλαίσιο των οποίων τα γεγονότα συνδέονται με σχέσεις αιτίου και αιτιατού, ενώ παράλληλα αποδίδονται κίνητρα στους πρωταγωνιστές. Ακόμα και βιβλία που καταπιάνονται με επιστημονικά θέματα, έχουν κάποιου είδους πλοκή και κάποιας μορφής εστιαστή (Πανάου, 2010). Ως εκ τούτου, το βιβλίο γνώσεων μπορεί να έχει πολλά κοινά χαρακτηριστικά με το λογοτεχνικό, εφόσον σε κάποιες περιπτώσεις αξιοποιεί στοιχεία και τεχνικές που

χρησιμοποιούνται σε λογοτεχνικά κείμενα, όπως κλασικές παραμυθιακές φράσεις, φανταστικούς χαρακτήρες και χρήση χιούμορ.

Το γεγονός αυτό κάνει τις διαφορές μεταξύ βιβλίων γνώσεων και λογοτεχνικών δυσδιάκριτες ορισμένες φορές, γι' αυτό και κατά καιρούς έχουν υποστηριχθεί απόψεις για την αμφισβήτηση και την κατάργηση των αυστηρών ταξινομήσεων. Παρ' ότι η σκοπιμότητα της διαίρεσης των παιδικών βιβλίων σε στεγανές κατηγορίες έχει πρόσφατα αμφισβητηθεί όσον αφορά τη χρησιμοποίησή τους στην εκπαιδευτική πράξη, εντούτοις μία στοιχειώδης διαίρεση αποδεικνύεται θεμιτή και βολική, προκειμένου να σχηματοποιηθούν και να κωδικοποιηθούν ορισμένα στοιχεία που είναι ευκολότερο να παρουσιαστούν ξεχωριστά, εφόσον η εξέταση και η αξιολόγηση του κάθε είδους βασίζεται σε διαφορετικές παραμέτρους (Καρπόζηλου, 1994).

1.3. Το παιδικό βιβλίο ως μέσο αγωγής και καλλιέργειας του παιδιού

Είναι κοινώς αποδεκτό ότι το παιδικό βιβλίο επηρεάζει σε βάθος τη ζωή των μικρών αναγνωστών και ασκεί επίδραση σε όλους τους τομείς της ανάπτυξης του παιδιού, αφού οξύνει τη σκέψη του, διευρύνει τις γνώσεις του, το διαπαιδαγωγεί και το βοηθά να αναπτύξει τη φαντασία του και τη δημιουργικότητά του. Αναμφίβολα ασκεί βαθιά επίδραση σε όλους τους τομείς της ανάπτυξης του παιδιού. Επομένως, η παιδική λογοτεχνία δεν θα πρέπει να αντιμετωπίζεται μόνο ως καλλιτεχνικό δημιούργημα αλλά και ως ένα μέσο αγωγής (Sipe, 1999). Κι αυτό γιατί μέσα από τη μυθοπλασία διερευνά, θίγει και προβάλλει ζητήματα και προβλήματα της κοινωνίας, φαινόμενα, καταστάσεις και ιδέες προς αξιοποίηση. Συνιστά μια μορφή διαμεσολάβησης ανάμεσα στο παιδί και τον ιστορικοκοινωνικό του χώρο (Κατσίκη-Γκίβαλου, 2008).

Πολλοί διακεκριμένοι επιστήμονες, όπως ο Φρόιντ, ο Γιούνγκ, ο Φρομ, κ.α. έχουν κάνει λόγο για την ευεργετική δράση των εικονογραφημένων ιστοριών στην ψυχική υγεία και την πνευματική ανάπτυξη του παιδιού (Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου, 1987). Επιπλέον, μια σειρά από μελέτες καταδεικνύουν τις ευεργετικές συνέπειες της επαφής των παιδιών με το βιβλίο και την εξοικείωσή του με τους τρόπους ανάγνωσης και προσέγγισης του κειμένου(Τσιλιμένη, 2004).

Ένας από τους βασικότερους στόχους ενός παιδικού βιβλίου είναι η τέρψη και η ψυχαγωγία του παιδιού. Το παιδί αντλεί ευχαρίστηση μέσα από τους φανταστικούς κόσμους στους οποίους το ταξιδεύει το βιβλίο, έχει τη δυνατότητα να φτιάξει δικούς του και να ταυτιστεί με τους ήρωες, να συμπάσχει, να προβληματιστεί ή ακόμη και να τους αμφισβητήσει. Όλα αυτά το απελευθερώνουν ψυχικά και μαθαίνει να βλέπει το βιβλίο σαν μία πολύ καλή συντροφιά, κι αυτό το οδηγεί στην αναγνωστική συνήθεια. Η ανάγνωση μπορεί να γίνει συναισθηματικό καταφύγιο για το μικρό αναγνώστη, προσφέροντάς του στιγμές χαλάρωσης και πνευματικής ανάτασης. Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ο Αναγνωστόπουλος (1988): «τα καλά βιβλία ανοίγουν φωτεινά παράθυρα στην αληθινή και καθαρή θέα του κόσμου, απ' όπου τα παιδιά θα χαρούν ό,τι ωραίο κρύβει η ζωή».

Ιδιαίτερα σημαντική είναι η προσφορά του παιδικού βιβλίου στην καλλιέργεια της φαντασίας του παιδιού. Του δίνει μοναδικές ευκαιρίες να δημιουργήσει εικόνες, να δημιουργήσει ιστορίες, να επινοήσει πράγματα, αλλά και να κάνει συνδυασμούς γνωστών κι αγνώστων δεδομένων, δημιουργώντας καινούρια. Πρόκειται για μία πυξίδα για έναν κόσμο πνευματικών περιπλανήσεων, σε κόσμους πραγματικούς ή φανταστικούς. Ο Μπασελάρ(1985) υποστηρίζει ότι: «Η φαντασία πλάθει κάτι παραπάνω από αντικείμενα και δράματα · πλάθει καινούρια ζωή, πλάθει καινούριο νου· ανοίγει μάτια, που έχουν νέους τύπους όρασης». Σύμφωνα με το Βασιλαράκη (2005): «το βιβλίο είναι μία δεύτερη ζωή όπως το όνειρο, αλλά είναι ένα όνειρο που

διαρκεί γιατί, όντας αναγνώσιμο, έχει τη δύναμη να επαναλαμβάνεται. Επομένως, επιτρέπει στον αναγνώστη να κάνει ονειρικά ταξίδια και να τα επαναλαμβάνει όσες φορές επιθυμεί».

Επιπρόσθετα, συμβάλλει στην κατάκτηση του γραμματισμού και κατ' επέκταση στη γλωσσική ανάπτυξη του παιδιού. Το παιδί, μέσα από την ανάγνωση, εμπλουτίζει το λεξιλόγιό του και βελτιώνει την έκφρασή του, κι αυτό ενισχύει την επικοινωνιακή του ικανότητα. Αν οι γονείς καλλιεργούν στο παιδί το ενδιαφέρον για τα βιβλία και το γραπτό λόγο, τότε αρχίζουν να το εξοικειώνουν μ' αυτά, διαβάζοντάς τους ήδη από τη βρεφική ηλικία (Δημητρίου-Χατζηνεοφύτου, 1997). Είναι σημαντικό οι γονείς να στηρίζουν την προσπάθεια των παιδιών τους για ανάγνωση, διαβάζοντάς τους όσο το δυνατόν περισσότερα βιβλία, απαντώντας σε ερωτήσεις τους σχετικά με τις λέξεις του κειμένου και τις εικόνες, και γενικά δημιουργώντας ένα θετικό περιβάλλον με σα στο οποίο να δύναται να καλλιεργηθεί το ενδιαφέρον τους για τη λογοτεχνία. Όπως αναφέρει η Καρπόζηλου (1994), η ομάδα του Gordon Wells, που ερευνήσε την επίδραση της ανάγνωσης ιστοριών από έναν ενήλικο για ένα ή περισσότερα παιδιά κατέληξε στο συμπέρασμα ότι υπάρχει μια μεγάλη διαφορά στη σχολική επίδοση ανάμεσα στα παιδιά που από μικρή ηλικία είχαν την ευκαιρία, συχνά και συστηματικά, να ακούσουν και να δουν ιστορίες με εικόνες και στα παιδιά που δεν είχαν παρόμοια εμπειρία.

Επιπρόσθετα, το παιδικό βιβλίο είναι μία πολύτιμη πηγή γνώσεων και οξύνει την αντιληπτική ικανότητα και σκέψη των παιδιών. Η Stoodt(1996) υποστηρίζει ότι η παιδική λογοτεχνία παρέχει πληροφορίες και γνώσεις καθώς και ένα εύφορο έδαφος για την ανάπτυξη του συλλογισμού και της κριτικής σκέψης. Αποτελεί ένα ισχυρό όπλο για την κατάκτηση της γνώσης, διότι πλαταίνει τον κύκλο των ιδεών των παιδιών και τα βοηθά να σχηματίσουν μία άποψη για τον κόσμο που τα περιβάλλει (Δελώνης, 1991).

Αναμφισβήτητη είναι βέβαια και η επίδραση του παιδικού βιβλίου στην ανάπτυξη της προσωπικότητας του παιδιού, κι αυτό γιατί αποτελεί φορέα αξιών πολιτιστικών και κοινωνικών, ιδεών και πεποιθήσεων. Τα κείμενα της παιδικής λογοτεχνίας εκφράζουν συχνά ηθικές και κοινωνικές αξίες κι αποσκοπούν στη διαμόρφωση στάσεων και αντιλήψεων (Κανατσούλη, 2000). Το παιδί μπορεί να δημιουργήσει πρότυπα συμπεριφοράς, μέσα από τους χαρακτήρες των βιβλίων, να σχηματίσει πιο ξεκάθαρες απόψεις πάνω σε ορισμένα κοινωνικά ζητήματα ή να προβληματιστεί, να υιοθετήσει τρόπους σκέψης και στάσεις ζωής και να έρθει αντιμέτωπο με ποικίλες συναισθηματικές καταστάσεις, οι οποίες ενδεχομένως να το βοηθήσουν να κατανοήσει τα δικά του συναισθήματα. Κι αυτό γιατί, στα παιδικά βιβλία, σύμφωνα με τον Αναγνωστόπουλο (1998), διαπιστώνουμε μηνύματα που αφυπνίζουν και καλλιεργούν τη συνείδηση του παιδιού πάνω σε θέματα όπως, δικαιοσύνη, αλληλεγγύη, φιλία, αγάπη, αλήθεια, συνεργασία, ελευθερία, ειρήνη. Η Marshall (1998) αναφέρει ότι: «Η παιδική λογοτεχνία δημιουργεί γέφυρες που επιτρέπουν στα παιδιά να ταξιδέψουν σε μακρινούς πολιτισμούς και ιδέες και μπορούν να χτίσουν μία προσωπικότητα απέναντι σε μια ζωή συνεχών ανακαλύψεων».

Τέλος, τα παιδικά βιβλία αποτελούν πηγή αισθητικής καλλιέργειας για το παιδί, αφού το ευαισθητοποιούν απέναντι στο ωραίο. Η τεχνοτροπία και η δομή των εικόνων στο βιβλίο, έχουν μία αισθητική αξία που το παιδί ασυνείδητα βιώνει, κατανοεί κι απολαμβάνει. Το υλικό σώμα του βιβλίου, χάρη στην τυπογραφική του εμφάνιση και την εικονογράφηση που ενδεχομένως περιέχει, λειτουργεί ως καλλιτεχνική παιδεία με αποτέλεσμα να αναπτύσσει στον αναγνώστη αισθητικά κριτήρια (Βαλάση, 2001). Και το κείμενο όμως λειτουργεί ως καλλιτεχνική παιδεία, εφόσον φέρνει το παιδί σε μία πρώτη επαφή με τη λογοτεχνία και καλλιεργεί τη φιλιαναγνωσία.

Κυρίως η εικονογράφηση, αλλά και το κείμενο, φέρνουν το παιδί πιο κοντά με την τέχνη και την αισθητική απόλαυση που προσφέρεται από την επαφή μαζί τους και το οδηγούν στην αγάπη για τη λογοτεχνία, αλλά και τη ζωγραφική. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Δελώνης (1991) η ευαισθησία απέναντι στην τέχνη, η εσωτερική στάση σε οτιδήποτε όμορφο οδηγεί σε μία απελευθέρωση από το τραγικό της ζωής και τα λογής αδιέξοδα.

1.4. Το παιδικό βιβλίο και η θέση του στην προσχολική εκπαίδευση

Όπως διαπιστώνεται λοιπόν από το παραπάνω κεφάλαιο, η λογοτεχνία συμβάλλει στην πολυδιάστατη καλλιέργεια του παιδιού τόσο στον τομέα της αισθητικής όσο και στην ψυχολογική, κοινωνική και γνωστική ωρίμανσή του. Επιπλέον, είναι γνωστό ότι η αναγνωστική συμπεριφορά καλλιεργείται στις μικρές ηλικίες και ότι η συνήθεια να διαβάζουμε βιβλία αναπτύσσεται στα πρώτα χρόνια της ζωής μας (Καλλέργης, 1995). Επομένως, είναι σημαντικό το παιδί να έρχεται από πολύ νωρίς σε επαφή με τον κόσμο των βιβλίων. Σ' αυτό βοηθά αρχικά η δημιουργία συνθηκών ανάγνωσης από τους γονείς, αν διαβάζουν οι ίδιοι ή αν διαβάζουν στα παιδιά τους, και φυσικά το σχολικό περιβάλλον, μέσα από δραστηριότητες που εμπεριέχουν την ανάγνωση λογοτεχνικών βιβλίων.

Η Τσιλιμένη (2012:9) υποστηρίζει ότι «αν η οικογένεια είναι ο πρώτος παράγοντας για την καλλιέργεια της βιβλιοφιλίας, ο δεύτερος είναι το σχολείο. Η ευθύνη δεν μετατοπίζεται, αλλά μοιράζεται ισότιμα, για να δημιουργηθούν οι καταλληλότερες συνθήκες, ώστε όχι μόνο να παραμείνει η σχέση παιδιού-βιβλίου ζεστή, αλλά και για να δημιουργηθούν μεταξύ τους γέφυρες αέναης επικοινωνίας και βαθιάς συμπάθειας. Κανείς δεν γεννιέται αναγνώστης, όλοι όμως μπορούν να γίνουν μέσα σε περιβάλλοντα που θέτουν αντίστοιχους στόχους». Η αγάπη για το διάβασμα λοιπόν δεν είναι μια έμφυτη τάση, αλλά είναι μια λειτουργία που αποκτάται μέσω μιας μακρόχρονης και συστηματικής παιδείας. Και είναι οι δάσκαλοι και οι γονείς

που μπορούν να κινητοποιήσουν το ενδιαφέρον των παιδιών για το βιβλίο (Χατζηδημητρίου, 2011).

Η προσέγγιση της λογοτεχνίας στο νηπιαγωγείο αποτελεί μια από κοινού αναγνωστική περιπέτεια ανάμεσα στον εκπαιδευτικό προσχολικής εκπαίδευσης και το παιδί. Ο εκπαιδευτικός καλείται να ενσταλάξει στο παιδί την αγάπη για το βιβλίο, όντας συνοδοιπόρος με το παιδί στα αναγνωστικά ταξίδια. Μέσα από την αφήγηση το παιδί είναι ακροατής, θεατής και έμμεσος αναγνώστης, από τη στιγμή που δε γνωρίζει ανάγνωση και γραφή. Επομένως ο ρόλος του εκπαιδευτικού είναι να δημιουργήσει τις κατάλληλες προϋποθέσεις για μια περιήγηση στο χώρο της φαντασίας, της δημιουργίας, της ανακάλυψης και της χαράς της ανάγνωσης. Και σ' αυτή την ηλικία μπορεί να θέσει τα θεμέλια της φιλικής σχέσης του παιδιού με το βιβλίο, ώστε να γίνει ένας μελλοντικός ενεργός αναγνώστης και να απολαμβάνει τη λογοτεχνία. Όπως αναφέρει η Κουρκουμέλη (2010): «η εξέλιξη ενός απλού αναγνώστη ή ακροατή σε προσεκτικό, κριτικό και δημιουργικό αναγνώστη μπορεί να επιτευχθεί μόνο με συστηματική παιδευτική προσπάθεια εκ μέρους των διδασκόντων και των διδασκομένων, εξάλλου, η ανακάλυψη σε μικρή ηλικία της απόλαυσης της ανάγνωσης είναι ένα στοιχείο σχολικής επιτυχίας».

Τα παιδιά στο νηπιαγωγείο έρχονται σε επαφή με τη λογοτεχνία, προτού να μάθουν να διαβάζουν με το συμβατικό τρόπο. Με την έκθεσή τους στη λογοτεχνία συνεχώς οικοδομούν και συνθέτουν νοήματα και όσο μεγαλώνουν και αλλάζουν, τα βιβλία και τα νοήματά τους αλλάζουν μαζί τους (Κανατσούλη, 2001). Οδηγούνται σε πρωτότυπες σκέψεις και ιδέες καθώς και σε προσωπικές αποκαλύψεις εννοιών. Η γνώση που προκύπτει απ' αυτή τη διαδικασία είναι έμπεδη, δεν χάνεται ποτέ. Αυτό το στοιχείο της λογοτεχνικής ανάγνωσης, η μάθηση δηλαδή, κάνει το λογοτεχνικό βιβλίο πολύτιμο αρωγό στην εκπαιδευτική διαδικασία (Χατζηδημητρίου, 2011).

Επιπρόσθετα, τα παιδιά προσχολικής ηλικίας, προσπαθούν να καλλιεργήσουν και να εμπλουτίσουν τον προφορικό λόγο, καθώς και να κατακτήσουν το γραπτό. Η προσχολική περίοδος θεωρείται περίοδος έντονης διανοητικής και γλωσσικής ανάπτυξης στη διάρκεια της οποίας τα νήπια κατανοούν και δημιουργούν σύμβολα για την ανάγνωση και τη γραφή (Κουτσοβάνου, 2005). Η Clay (1991) υποστηρίζει ότι αν δώσουμε στα παιδιά πολύ νωρίς ευκαιρίες να έρθουν σε επαφή με τον γραπτό λόγο, τότε θα ενισχύσουμε τις δυνατότητές τους για να τον κατακτήσουν. Είναι επομένως ανάγκη να διαμορφώνονται στο νηπιαγωγείο υποστηρικτικά περιβάλλοντα εγγραμμτισμού, διευκολύνουν την εμπλοκή των νηπίων με δραστηριότητες ανάγνωσης και γραφής που έχουν νόημα γι' αυτά τα ίδια και ενθαρρύνουν την πρωτοβουλία, τη δημιουργικότητα και τη φαντασία τους. Σε αυτή την προσπάθεια πολύ σημαντική μπορεί να αποβεί η αξιοποίηση της παιδικής λογοτεχνίας η οποία εκτός από την τέρψη, την αισθητική συγκίνηση και την μύηση των παιδιών σε αξίες, συμβάλλει επίσης και στη γλωσσική τους ανάπτυξη. Γι' αυτό και η εξοικείωση των νηπίων με τη λογοτεχνία, ήταν ανέκαθεν ένας από τους βασικούς άξονες των αναλυτικών προγραμμάτων για το νηπιαγωγείο.

Στη σύγχρονη προσχολική εκπαίδευση, το παιδικό βιβλίο, το οποίο αποτελεί το πρώτο έντυπο παιδαγωγικό υλικό που φέρνει το παιδί σε επαφή με τη λογοτεχνία, κατέχει ιδιαίτερα σημαντική θέση, εφόσον αποτελεί ένα εξαιρετικά χρήσιμο εργαλείο για την ανάπτυξη και καλλιέργεια της γραφής και ανάγνωσης. Άλλωστε, τα παιδιά έχουν στο μυαλό τους ένα σύνολο βιβλίων που γνωρίζουν καλά κι έχουν ήδη ξεκινήσει από το σπίτι να γράφουν γραπτά σύμβολα και μηνύματα. Έχουν διαμορφώσει ιδέες σχετικά με την κατεύθυνση που ρέει η γραφή στο χαρτί, από πού αρχίζουμε να διαβάζουμε, πως χρησιμοποιούνται λεκτικές δομές όπως «μια φορά κι έναν καιρό...» ή «ήταν μία φορά...» για να ξεκινήσει ένα παραμύθι. Όλα αυτά

συνιστούν μία πολύ σημαντική υποδομή για να ξεκινήσουν να γράφουν και να διαβάζουν (Deford, 1991).

Θα πρέπει να διευκρινιστεί στο σημείο αυτό ότι το νηπιαγωγείο δεν καλείται να διδάξει τυπικά το γραπτό λόγο στο παιδί, αλλά να ενεργοποιήσει το ενδιαφέρον και τη σκέψη του για τον κατακτήσει. Ο Iser (1990, όπ. αναφ. στο *Λογοτεχνία και Παιδεία*, Ηλία, 2010) υποστηρίζει την επιρροή που ασκεί η λογοτεχνία στη σκέψη, λέγοντας ότι: « η τεράστια παιδαγωγική δύναμη της λογοτεχνίας είναι αποτέλεσμα της απόλαυσης που μας προσφέρει η αναγνωστική διαδικασία, καθώς απαιτεί την αντιληπτική δραστηριοποίησή μας προκειμένου να εννοήσουμε τα στοιχεία που υποδηλώνονται». Η ελπίδα λοιπόν είναι ότι η ανάγνωση μπορεί να διδαχθεί κατά τέτοιο τρόπο ώστε να αυξάνει σημαντικά τη συνειδητή αντίληψη του παιδιού, όχι μόνο της γλώσσας σαν ένα συμβολικό σύστημα, αλλά και της διαδικασίας της σκέψης του (Donaldson, 2001).

Σ' αυτή την πορεία εγγραμματισμού στο νηπιαγωγείο ουσιαστική είναι και η συμβολή της σχολικής βιβλιοθήκης, στην οποία τα νήπια έχουν εύκολη πρόσβαση και θέσεις για ανάγνωση, όπου μπορούν να καθίσουν και να «διαβάσουν» το βιβλίο που επέλεξαν, σιωπηλά ή φωναχτά (Δαφέρμου, Κουλούρη, & Μπασαγιάννη, 2006). Η βιβλιοθήκη της τάξης οργανώνεται από τον εκπαιδευτικό κι ανανεώνεται διαρκώς κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς, για να έχουν την ευκαιρία τα παιδιά να δουν όσο το δυνατόν περισσότερα βιβλία και να διατηρείται αμείωτο το ενδιαφέρον τους. Από την πρώτη μέρα λειτουργίας της γωνιάς της βιβλιοθήκης, ο εκπαιδευτικός χρειάζεται να βοηθήσει τα παιδιά ν' αποκτήσουν καλές συνήθειες ως προς τη χρήση των βιβλίων (Παπανικολάου & Τσιλιμένη, 1992), για παράδειγμα πώς να τα ξεφυλλίζουν δίχως να τα σκίζουν ή να τα τσαλακώνουν και πώς να γυρίζουν σελίδα. Επομένως η λειτουργία παιδικής βιβλιοθήκης στο σχολείο είναι ένας βασικός παράγοντας ενίσχυσης βιβλιοφιλικών δραστηριοτήτων.

Από όλα τα παραπάνω, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι το παιδικό βιβλίο, αποτελεί σημαντικό κομμάτι της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Οι μικροί ακροατές-αναγνώστες διαπιστώνουν τη σύνδεση της πραγματικότητας με το μυθοπλαστικό κόσμο της λογοτεχνίας και γνωρίζουν νέους τρόπους προσέγγισης της γνώσης με ευχάριστο και παιγνιώδη χαρακτήρα. Μέσα από τις δραστηριότητες ανάγνωσης προωθείται η σταδιακή εδραίωση μίας φιλικής σχέσης με το λογοτεχνικό βιβλίο και κατ' επέκταση αρχίζει να πραγματώνεται μέρα με τη μέρα η πνευματική ενηλικίωση του παιδιού.

1.5. Το εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο

Η διαπίστωση ότι ζούμε σε μία «εικονολατρική εποχή» ή αλλιώς στον πολιτισμό της εικόνας κι ότι η εικόνα διαδραματίζει έναν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της συγκινησιακής και βιωματικής μας σχέσης με τη γύρω πραγματικότητα έχει υποστηριχθεί από πολλούς μελετητές (Ασωνίτης, 2001). Με την ανάπτυξη των τεχνικών εικονογράφησης, η εικόνα απέκτησε εξέχουσα θέση στα έντυπα και στα παιδικά βιβλία. Η εικόνα άλλοτε «αναμεταδίδει» ό,τι και το κείμενο με αποτέλεσμα να ενισχύεται το δεύτερο κι άλλοτε να αναλαμβάνει διευκρινιστικό ρόλο και βοηθητικό χαρακτήρα, κι ακόμα σημειώνεται και η περίπτωση κατά την οποία εικόνα και κείμενο συνεργάζονται για να αναδειχθεί η αισθητική και ένα ευρύτερου χαρακτήρα μήνυμα (Τσιλιμένη, 2007).

Σε ένα εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο, οι εικόνες συμμετέχουν μαζί με τις λέξεις και το σύνολό τους συνθέτει την πλήρη εικόνα της διήγησης. Κείμενο και εικόνα αποτελούν πρόκληση για αποκωδικοποίηση των στοιχείων από τα οποία αποτελούνται. Ο μικρός αναγνώστης μέσα από τις εικόνες του βιβλίου ενεργοποιεί ολόκληρο το ψυχοδιανοητικό του δυναμικό, σε μία προσπάθεια να ερμηνεύσει και να ανασυνθέσει τα δεδομένα (Τσιλιμένη, 2006).

Τα εικονογραφημένα παιδικά ενδέχεται να είναι κείμενα κάθε είδους, από λογοτεχνικά μέχρι βιβλία γνώσεων και από ποιήματα και μύθους μέχρι μικρές ιστορίες και αλφαβητάρια. Εξαιτίας αυτού, το εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο αποκτά το πρώτο του χαρακτηριστικό: ξεπερνά τα ασφυκτικά όρια ενός είδους και καθίσταται σαφώς δια-ειδολογικό (Γιαννικοπούλου, 2008). Πρόκειται για ένα ευέλικτο, εύπλαστο και πολυσυλλεκτικό είδος.

Όπως υποστηρίζει ο Lewis, το εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο μοιάζει με ένα κοστούμι αρλεκίνου, ένα σακί πολύχρωμα κουρελάκια από διαφορετικά λογοτεχνικά είδη, τύπους και τρόπους έκφρασης(modes), πολλοί εκ των οποίων είναι μη αφηγηματικοί στο είδος. Όλοι όμως συνενώνονται μεταξύ τους κουβαλώντας μαζί τους τις διαφορετικές τους φόρμες και γλωσσικές εγγραφές. Κι όλα βρίσκουν φιλόξενο καταφύγιο στην ευέλικτη κατηγορία του εικονογραφημένου βιβλίου (Γιαννικοπούλου, 2008).

Γίνεται αντιληπτό λοιπόν, ότι η νέα εικονογραφική αντίληψη μεταβάλλεται σ' έναν εναλλακτικό τρόπο γνωριμίας του παιδιού μ' έναν κόσμο πιο άμεσο, πιο εκφραστικό και πιο δραματικό, χωρίς να εκλείπει βέβαια από αυτόν το στοιχείο της ευχαρίστησης (Ασωνίτης, 2001). Εικόνες και λογοτεχνική αφήγηση συμπορεύονται με κοινό σκοπό την πολύπλευρη καλλιέργεια του παιδιού, καθώς και την αισθητική του καλλιέργεια κι απόλαυση. Μέσω της ανάγνωσης, τα εικονογραφημένα βιβλία μπορούν να διεγείρουν τη φαντασία, έτσι ώστε να αποτελεί μία σημαντική πηγή για τα παιδιά για να προχωρήσουν στη δημιουργική σκέψη.

1.6. Χαρακτηριστικά γνωρίσματα-κριτήρια αξιολόγησης εικονογραφημένων βιβλίων

Λόγω του μεγάλου αριθμού βιβλίων που κυκλοφορεί στην αγορά, οδηγούμαστε αρκετές φορές σε δίλημμα όσον αφορά τη σωστή επιλογή, γι' αυτό

πριν από αυτή είναι απαραίτητο να αξιολογήσουμε διεξοδικότερα ορισμένα στοιχεία τους (Stephens, 2008). Η αξιολόγηση αυτή εστιάζεται στα εξής βασικά στοιχεία: στην πλοκή, στους χαρακτήρες, στο σκηνικό, στο θέμα, στο ύφος, στην οπτική γωνία και στην εικονογράφηση. Δεν θα πρέπει βέβαια να εξαιρεθούν από τη διαδικασία αξιολόγησης ορισμένα παρακειμενικά στοιχεία.

↳ Το περιεχόμενο είναι το σύνολο των περιφερειακών στοιχείων του βιβλίου και συνιστά σημαντικό τμήμα του, αφού είναι υπεύθυνο για την παρουσίασή του στο κοινό. Από την αδιαμφισβήτητη λειτουργία του εξώφυλλου ή την κεφαλαιώδη σημασία του τίτλου, μέχρι τις ταπετσαρίες και το σχήμα του βιβλίου, η ιδιαιτερότητα των περικειμενικών στοιχείων δρα αποκαλυπτικά όχι μόνο για ζητήματα που αφορούν τη φύση του συγκεκριμένου βιβλίου, αλλά και για ζητήματα πάνω σε ευρύτερα θέματα που σχετίζονται με τη λογοτεχνία, τη λογοτεχνία για παιδιά, ακόμη και με την έννοια της παιδικότητας (Γιαννικοπούλου, 2008). Το περιεχόμενο έχει πολύ μεγάλη σημασία για την εμπορική πορεία του βιβλίου, πέραν αυτού όμως έχει και τη δική του αισθητική αξία και παρουσιάζει ιδιαίτερο κειμενικό ενδιαφέρον. Ένα από τα πιο σημαντικά περικειμενικά στοιχεία είναι ο τίτλος, ο οποίος πέρα από τις όποιες λειτουργίες και ρόλο έχει αναλάβει στη ζωή του λογοτεχνικού κειμένου που στεγάζει, δεν παύει να είναι και αυτός ένα άλλο λογοτεχνικό μικρο-κείμενο, το οποίο, παρά την ελλειπτική μορφοσυντακτική δομή του, ως λεκτική κατασκευή, συμμετέχει στην παραγωγή νοημάτων και αποτελεί φορέα ιδεολογίας (Γαβριηλίδου, 2010: 40)

↳ Η πλοκή είναι πολύ σημαντικό στοιχείο για μία πετυχημένη ιστορία, τα παιδιά την αναζητούν και την εκτιμούν γιατί ρυθμίζει την ακολουθία των γεγονότων. Είναι ουσιαστικά ο τρόπος με τον οποίο παρουσιάζεται η ιστορία, και θα πρέπει να είναι ισχυρή, ώστε να κεντρίσει το ενδιαφέρον των μικρών αναγνωστών. Ο Nodelman (1996, όπ. αναφ. στο *Ταξίδι στον κόσμο των εικονογραφημένων μικρών ιστοριών*, Σιβροπούλου, 2004) θεωρεί ότι «πλοκή είναι η ακολουθία των γεγονότων που

συνιστούν την ιστορία. Είναι αυτό που ανακαλύπτουμε στη λογοτεχνία όταν αναζητάμε πληροφορίες για το πώς αυτά που συμβαίνουν συνιστούν ένα μοτίβο που έχει κάποιο νόημα». Συμπερασματικά, η πλοκή είναι η εξελικτική πορεία των γεγονότων που διαδραματίζονται σε μία ιστορία, τα οποία περικλείουν αναμφίβολα και το στοιχείο της δράσης των χαρακτήρων, την οποία ο συγγραφέας μπορεί να παρουσιάσει όπως επιθυμεί. Μπορεί να χρησιμοποιήσει μία περίληψη, για να μιλήσει για τη δράση, ή τη σκηνική μέθοδο για να παρουσιάσει ένα γεγονός. Στην περίπτωση που επιλέξει τη σκηνική μέθοδο, δίνει στον αναγνώστη την αίσθηση ότι βρίσκεται μέσα στο πεδίο δράσης, ότι είναι παρών στα γεγονότα, ενώ με την περίληψη κάνει μία αναφορά συμβάντων, στα οποία ο αναγνώστης δε νιώθει να είναι παρών.

↳ Οι χαρακτήρες φυσικά αποτελούν πολύ βασική κειμενική παράμετρο, εφόσον πάνω τους στηρίζεται όλη η ιστορία που παρουσιάζεται στο βιβλίο. Τα γεγονότα που διαδραματίζονται στην ιστορία προκαλούνται από κάποιους χαρακτήρες. Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά η Κανατσούλη(2002), «η παρουσίαση των ανθρώπινων χαρακτήρων, δηλαδή των προσώπων που δρουν και συνομιλούν σε ένα λογοτεχνικό έργο, είναι αναπόσπαστα δεμένη με την πλοκή της ιστορίας». Οι χαρακτήρες σε ένα παιδικό βιβλίο διακρίνονται για την τεράστια ποικιλία τους και την ευκολία συνύπαρξής τους. Μπορεί να είναι άνθρωποι, ζώα, μάγισσες, δράκοι, μυθικά πλάσματα, αντικείμενα και πολλά άλλα. Η Γιαννικοπούλου (2008) κατηγοριοποιεί τους χαρακτήρες λογοτεχνικών ηρώων σε πολλαπλές τυπολογίες, ανάλογα με τα κριτήρια που κάθε φορά υιοθετούνται: επίπεδοι/μονοδιάστατοι - σφαιρικοί/πολυδιάστατοι, στατικοί- δυναμικοί, στερεοτυπικοί - μη στερεοτυπικοί, κεντρικοί -περιφερειακοί και θεοί-άνθρωποι -ζώα -αντικείμενα.

↳ Το σκηνικό αφορά τη χωροχρονική τοποθέτηση της ιστορίας. Ως προς το χρόνο, η ιστορία μπορεί να αναφέρεται στο πρόσφατο παρελθόν, στη σύγχρονη εποχή, στο μέλλον ή σε έναν χρόνο εντελώς απροσδιόριστο. Η χωρική τοποθέτηση

μπορεί να συνδέεται με συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή ή να είναι εντελώς ασαφής (Καρπόζηλου, 1994). Ο χώρος και ο χρόνος, είτε λαμβάνουν χώρα στο παρελθόν, το παρόν, το μέλλον, είτε σε άλλα μέρη του πλανήτη, δίνουν στους μικρούς αναγνώστες πρόσβαση σε εμπειρίες πέρα από την καθημερινή τους ζωή (Gamble & Yates, 2008).

☞ Το ύφος έχει να κάνει με τις λέξεις που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας, με το αν χρησιμοποιεί μεταφορική γλώσσα ή απλές και άμεσες φράσεις και ιδέες (Σιβροπούλου, 2004). Ο συγγραφέας έχει τη δυνατότητα να επιλέξει τις λέξεις με τις οποίες θα υφάνει το κείμενό του μέσα από ένα ευρύτατο λεξιλογικό φάσμα κατά τέτοιο τρόπο ώστε να κινηθεί στο χώρο της φαντασίας ή στην περιοχή του ρεαλισμού, ανάλογα με τις προθέσεις του. Κι αν τοποθετεί την ιστορία του στη σφαίρα της φαντασίας, οι λεξιλογικές επιλογές του δίνουν τη δυνατότητα να κινηθεί στο γνωστό κόσμο με φαντασιακά θέματα ή στο άγνωστο σύμπαν με πραγματικά ή φαντασιακά θέματα (Παπαντωνάκης, 2009). Ό,τι κι αν επιλέξει, συνθέτει μία απλή ή σύνθετη ιστορία με γλωσσικούς τύπους και δομές: επιλογή λέξεων και γραμματικών τύπων, συχνότητα λέξεων και παραστατικής γλώσσας, χαρακτηριστικοί τρόποι συνοχής και συνεκτικότητας, χρήση σημείων στίξης ή πλήρης απουσία τους, παρουσία διαλόγων, σύνταξη σε ευθύ ή πλάγιο λόγο, πρωτοπρόσωπος, τριτοπρόσωπος ή μεικτός προσανατολισμός της αφηγηματικής φωνής στα κειμενικά γεγονότα. Όλα τα παραπάνω συνθέτουν το ύφος ενός κειμένου.

Ο Παπαντωνάκης (2009) θεωρεί ότι η παραστατική χρήση της γλώσσας είναι η πιο προσιτή εκδοχή ύφους για νεαρούς αναγνώστες κι αναφέρεται στην εικονική γλώσσα (παρομοίωση, μεταφορά, προσωποποίηση, υπερβολή, σύμβολο, λογοπαίγνιο, παρήχηση, συνήχηση, συνεκδοχή, ονοματοποιία, μετωνυμία, ειρωνεία, επανάληψη), καθώς και στη γλώσσα της φαντασίας, στην οποία καταφεύγει ο συγγραφέας για να

δώσει στον αναγνώστη να καταλάβει τι επιθυμεί να απεικονίσει χρησιμοποιώντας γοητευτικές κι ενδιαφέρουσες περιγραφές.

↳ Οπτική γωνία ονομάζεται η απόσταση που παίρνει ο αφηγητής από τα γεγονότα και τα πρόσωπα της αφήγησης, θέση που καθορίζει τη σκάλα της εποπτείας των ίδιων των γεγονότων και προσώπων εκ μέρους του και συνεπάγεται την αντικειμενοποίηση ή υποκειμενοποίηση της αφηγηματικής αναπαράστασης (Βελουδής, 2002). Με άλλα λόγια είναι ο τρόπος που επιλέγει ο συγγραφέας για να αφηγηθεί τα γεγονότα, η άποψη του ίδιου και η ερμηνεία του γι' αυτά ή η στάση του πρωταγωνιστή της ιστορίας απέναντι σε αυτά. Μπορεί να τοποθετήσει τον εαυτό του στη θέση του πρωταγωνιστή ή ενός από τους χαρακτήρες της ιστορίας του, καθώς επίσης και να φαίνεται ως ένας παρατηρητής των συμβάντων της αφήγησης. Πολλοί θεωρητικοί της λογοτεχνίας ασχολήθηκαν με τη σημασία της οπτικής γωνίας σε ένα λογοτεχνικό κείμενο. Η Σιβροπούλου(2004) καταλήγει ότι τα επικρατέστερα είδη οπτικής γωνίας στην παιδική λογοτεχνία είναι:

- παντογνώστης αφηγητής, όπου ο συγγραφέας παρουσιάζεται να ξετυλίγει μία ιστορία στην οποία δεν συμμετέχει, αλλά γνωρίζει τα πάντα
- περιορισμένη παντογνωσία, μέθοδος με την οποία η διήγηση γίνεται σε τρίτο πρόσωπο, από τη σκοπιά ενός ή πολλών χαρακτήρων
- πρώτο πρόσωπο, όπου ο συγγραφέας μιλά μέσω του «εγώ» κάποιου χαρακτήρα
- αντικειμενική οπτική γωνία ή «δραματική, στην οποία ο συγγραφέας δεν μπαίνει στο μυαλό κανενός χαρακτήρα, αλλά αφήνει τη δράση να μιλήσει από μόνη της καθώς εκτυλίσσεται.

↳ Οι εικόνες, σε διαρκή και ουσιαστική σχέση με το κείμενο, συμβάλλουν στην αφήγηση, διεγείρουν τη φαντασία, δημιουργούν αισθητικές αξίες και προωθούν την αισθητική καλλιέργεια του αναγνώστη, ενώ ταυτόχρονα τον προκαλούν με τον

πλούτο των τεχνασμάτων τους και με την πρωτοτυπία της εικαστικής τους γλώσσας (Καλογήρου, 2006).

Η εικόνα μπορεί και πρέπει να λέει περισσότερα απ' όσα λέει ο λόγος ή να λέει λιγότερα και να ερεθίζει τον αναγνώστη να σκεφτεί κι άλλα (Ψαράκη, 1979). Το παιδί προσχολικής ηλικίας έλκεται περισσότερο από την εικόνα, παρά από το λόγο. Οι συνδυασμοί των χρωμάτων και των σχημάτων που χρησιμοποιούνται στην εικονογράφηση ενός παιδικού βιβλίου, εντυπωσιάζουν τους μικρούς αναγνώστες που ελκύονται από τα φωτεινά χρώματα, σύμφωνα με τη Stephens(2008). Παράλληλα οι εικόνες ενισχύουν την παρατηρητικότητα των παιδιών και τα εφοδιάζουν με πλούτο παραστάσεων. Σύμφωνα με το Μαγουλιώτη (1988) «με εικόνες εμπλουτίζεται το υποσυνείδητο, το οποίο στη συνέχεια τροφοδοτεί δημιουργικά τη φαντασία».

Η εικόνα λειτουργεί επίσης κι ως αρωγός στην προσπάθεια του μικρού παιδιού να εκφραστεί συναισθηματικά. Είναι πιο εύκολο για εκείνο, εφόσον στερείται της αναγνωστικής ικανότητας και λεξιλογικού πλούτου. Οι House & Rule (2005) υποστηρίζουν ότι είμαστε μία κοινωνία που επηρεάζεται από τις εικόνες, ως εκ τούτου η ικανότητα να μαθαίνει το παιδί να τις διαβάζει είναι ζωτικής σημασίας και αναγκαία για τη βελτίωση της ζωής του, εφόσον του επιτρέπει να εκφραστεί συναισθηματικά, αδιαφορώντας για τη λεκτική του ανάπτυξη.

Όπως διαφαίνεται, τα χαρακτηριστικά αυτά γνωρίσματα ενός εικονογραφημένου παιδικού βιβλίου αλληλοσυμπληρώνονται και συνεισφέρουν στην επιτυχημένη ή μη συνολική εικόνα του, γι' αυτό και αποτελούν και σημαντικά κριτήρια αξιολόγησης κι επιλογής ενός εικονογραφημένου λογοτεχνικού παιδικού βιβλίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΑΓΩΓΗ ΥΓΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

«Προαγωγή Υγείας είναι η διαδικασία που δίνει

τη δυνατότητα στους ανθρώπους να ελέγχουν

και να βελτιώνουν την υγεία τους»

Χάρτα της Οτάβα (Ottawa Charter for Health Promotion), 1986

2.1. Εννοιολογικό πλαίσιο της Αγωγής Υγείας στην Εκπαίδευση, Στόχοι, Βασικοί Αξονες

Η εκπαίδευση αποτελεί έναν ουσιαστικό χώρο για την προαγωγή υγείας και την πρόληψη ασθενειών κατά τη διάρκεια του αιώνα αυτού (Nutbeam, 2000), γι' αυτό και η προώθηση προγραμμάτων Αγωγής Υγείας από την πιλοτική τους εφαρμογή πέρασαν με το πέρασμα των χρόνων στην υποχρεωτική τους ενσωμάτωση στην εκπαιδευτική πράξη. Είναι ένα επιστημονικό πεδίο που εμφανίζει έντονη κινητικότητα τα τελευταία χρόνια κι αυτό διότι συνιστά μία από τις σημαντικότερες προσπάθειες της σύγχρονης κοινωνίας να δώσει απάντηση μέσα από το εκπαιδευτικό σύστημα σε ένα από τα πιο επιτακτικά προβλήματα της εποχής μας, την υγεία, σωματική, ψυχική, συναισθηματική και κοινωνική (Ιωαννίδη, 2003).

Η Αγωγή Υγείας, σύμφωνα με τον ορισμό που έγινε αποδεκτός από τα 12 κράτη- μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης το 1986, σε συμπόσιο που πραγματοποιήθηκε στο Λουξεμβούργο: «είναι μία εκπαιδευτική διαδικασία που στηρίζεται σε επιστημονικές αρχές και χρησιμοποιεί προγραμματισμένες ευκαιρίες μάθησης που δίνουν τη δυνατότητα στους ανθρώπους, όταν λειτουργούν ως άτομα ή ως σύνολο, να αποφασίζουν και να ενεργούν συνειδητά για θέματα που επηρεάζουν την υγεία τους (Σώκου, 1999).

Η σύγχρονη μεθοδολογία της Αγωγής Υγείας δεν είναι μία απλή ενημέρωση και συσσώρευση γνώσεων σχετικά με ζητήματα υγείας, αλλά αφορά την ανάπτυξη δεξιοτήτων με στόχο την υιοθέτηση θετικών συμπεριφορών και στάσεων, που προασπίζουν την υγεία, μέσα από την βιωματική μάθηση. Εξετάζοντάς την στο πλαίσιο των εκπαιδευτικών θεσμών, μπορούμε να συμπεριλάβουμε σ' αυτή οποιοδήποτε συνδυασμό μαθησιακών εμπειριών που σχεδιάζονται, με στόχο να προδιαθέσουν, να εδραιώσουν και να ενισχύσουν την εκούσια αποδοχή ατομικών ή συλλογικών συμπεριφορών που προάγουν την υγεία (MacDonald & Green, 1994). Δεν είναι μία τυπική διαδικασία, η οποία λαμβάνει χώρα και ολοκληρώνεται μέσα στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού προγράμματος, αλλά στοιχειοθετεί μία συγκροτημένη εκπαιδευτική δραστηριότητα και παιδαγωγική παρέμβαση που αρχίζει από την προσχολική ηλικία και συνεχίζεται σε όλα τα 3 στάδια της σχολικής και εξωσχολικής εκπαίδευσης (Γκούβρα, Κυρίδης & Μαυρικάκη, 2001).

Πρόκειται για μία συγκροτημένη διαδικασία μορφωτικού χαρακτήρα, που πρέπει να έχει σαν κύριο στόχο τα παιδιά. Κι αυτό διότι, αφενός οι συνήθειες που αποκτά κανείς στην παιδική του ηλικία τον ακολουθούν συνήθως στην υπόλοιπη ζωή του, αφετέρου είναι σήμερα γνωστό πλέον, ότι οι βλάβες που αφορούν στις πιο σημαντικές ασθένειες της κοινωνίας μας, εγκαθίστανται στην παιδική ηλικία (Αθανασίου, 2007). Τα οφέλη από την αλλαγή του τρόπου ζωής είναι αντιστρόφως ανάλογα ως προς την ηλικία που γίνεται μια τέτοια αλλαγή. Γι' αυτό και η ένταξη προγραμμάτων Αγωγής Υγείας στο σχολικό πρόγραμμα κρίθηκε αναγκαία κι ο ρόλος των παιδαγωγών σε μια τέτοια διαδικασία είναι καταλυτικός. Ως εκ τούτου, η κατάρτιση και ενημέρωση των εκπαιδευτικών σε ζητήματα που αφορούν την Αγωγή Υγείας είναι πολύ σημαντική. Σύμφωνα με τους Reid & Massey (1986), η βελτίωση στη σχολική εκπαίδευση για την υγεία είναι πιθανή αν δίνεται μεγαλύτερη προσοχή στην κατάρτιση των εμπλεκόμενων με αυτή. Αν υπάρχει επίσης συνεργασία με τις

αρμόδιες υπηρεσίες και συμμετοχή των γονέων, τότε είναι πιο αποτελεσματική η πραγματοποίηση των προγραμμάτων Αγωγής Υγείας.

Όπως αναφέρεται στο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ., 2003): « η Αγωγή Υγείας στα σχολεία είναι μία κατεξοχήν διαθεματική δραστηριότητα, η οποία συμβάλλει στην αναβάθμιση της σχολικής ζωής και στη σύνδεση του σχολείου με την κοινωνική πραγματικότητα. Σκοπός της είναι η προάσπιση, η βελτίωση και η προαγωγή της ψυχικής και σωματικής υγείας και της κοινωνικής ευεξίας των μαθητών, αφενός με την ανάπτυξη των κοινωνικών δεξιοτήτων τους και της κριτικής τους σκέψης, αφετέρου με την αναβάθμιση του κοινωνικού και φυσικού περιβάλλοντός τους».

Οι επιμέρους στόχοι της μπορεί να είναι γενικοί (επιδιώκουν την αλλαγή στάσεων, αξιών και συμπεριφορών), καθώς και ειδικοί, κυρίως γνωστικοί. (Νέο Σχολείο, 2011):

- Παροχή βασικών γνώσεων για όλα τα θέματα υγείας.
- Ανάπτυξη της ικανότητας των μαθητών να επιλέγουν υγιεινούς τρόπους ζωής.
- Θετική στάση απέναντι στη ζωή.
- Συνειδητοποίηση της σημασίας προστασίας του εαυτού από τους κινδύνους που απειλούν την υγεία.
- Ενίσχυση της αυτοεκτίμησης και του αυτοσεβασμού.
- Ανάπτυξη αντιστάσεων στα διαφημιστικά μηνύματα.
- Καλλιέργεια ικανοτήτων για τη διεκδίκηση του δικαιώματος της υγείας.

Οι βασικοί γνωστικοί άξονες γύρω από τους οποίους κινούνται τα προγράμματα αγωγής υγείας σύμφωνα με το Δ.Ε.Π.Π.Σ. (2003) είναι οι εξής:

- Διαπροσωπικές σχέσεις- ψυχική υγεία
- Πρόληψη χρήσης εξαρτησιογόνων ουσιών

- Κατανάλωση και υγεία
- Σεξουαλική αγωγή- διαφυλικές σχέσεις
- Φυσική άσκηση και υγεία
- Κυκλοφοριακή αγωγή- ατυχήματα
- Περιβάλλον και υγεία
- Εθελοντισμός
- Αντιμετώπιση έκτακτων καταστάσεων (ανάπτυξη δεξιοτήτων για την αντιμετώπιση του άγχους, του φόβου, κ.λ.π.).

Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ο Μακρής (1992), η Αγωγή Υγείας, ακολουθώντας σύγχρονες διδακτικές προσεγγίσεις, στοχεύει στην επεξεργασία των εμπειριών, των αισθημάτων, των επιθυμιών και της φαντασίας των μαθητών, στην οικοδόμηση της εμπιστοσύνης των μαθητών στον εαυτό τους, στην ενίσχυση του αισθήματος αυτοεκτίμησης μέσα από την υποστήριξη των ικανοτήτων τους, στη σταθεροποίηση των διαπροσωπικών σχέσεων των παιδιών που θα τα οδηγήσει στο να αποφύγουν την εμπλοκή σε επίπεδο περιπετειών υγείας, στην ενίσχυση της κοινωνικής ένταξης μέσω βιωμάτων συνεργασίας και ανάπτυξης κοινωνικών σχέσεων.

2.2. Διδακτικές προσεγγίσεις θεμάτων αγωγής υγείας

Γενικότερα, η Αγωγή Υγείας μέσα στη σχολική πραγματικότητα περιλαμβάνει απλές και σύνθετες δραστηριότητες και χρησιμοποιεί ποικιλία μεθόδων ανάλογα με το βαθμό ελαστικότητας της σχολικής πραγματικότητας και τις επιμέρους ανάγκες που απαιτεί η μελέτη κάθε θέματος χωριστά.

Οι μέθοδοι που εφαρμόζονται γενικά μπορούν να διακριθούν σε τρεις κατηγορίες σύμφωνα με τη Σώκου (1999):

α) Παθητικές μέθοδοι ή μέθοδοι παθητικής ενημέρωσης: διαλέξεις, προβολές βίντεο ή ταινιών, διαφάνειες, αφίσες, ενημερωτικά φυλλάδια. Η αποτελεσματικότητα των μεθόδων αυτών είναι αμφισβητούμενη, εφόσον αποβλέπουν μόνο στην παροχή γνώσεων και της πληροφοριών και δεν ζητούν την ενεργητική συμμετοχή του κοινού στο οποίο απευθύνονται.

β) Εκπαιδευτικές μέθοδοι: συνεντεύξεις, ερωτηματολόγια, ανάλυση περιεχομένου, απλή και συμμετοχική παρατήρηση, επίσκεψη, ομαδική παρουσίαση θέματος, αλληλοδιδασκαλία κ.ά. Οι μέθοδοι αυτές στοχεύουν, εκτός από τις γνώσεις, στην ανάπτυξη και την ωριμότητα του ατόμου και γενικότερα στην αναβάθμιση του πολιτισμικού και του κοινωνικού του επιπέδου.

γ) Βιωματικές μέθοδοι: δραματοποίηση, θεατρικό παιχνίδι, ανάγνωση βιβλίων, γράψιμο ιστορίας, διάγραμμα βιωματικών εμπειριών όπως η δημιουργική έκφραση με σχήματα, ζωγραφική ή φωτογραφίες κ.ά. Οι μέθοδοι αυτές αποτελούν προσεγγίσεις συναισθηματικού τύπου και έχουν ως στόχο την ενίσχυση της αυτοεκτίμησης του ατόμου, την ανάπτυξη των ατομικών και των κοινωνικών του δεξιοτήτων, τη δόμηση αξιών και στάσεων, καθώς και την επιλογή στόχων και αποφάσεων.

Όπως προαναφέρθηκε, η Αγωγή Υγείας είναι διαθεματική δραστηριότητα. Η εφαρμογή της διαθεματικής προσέγγισης επιβάλλεται από τη φύση και το περιεχόμενο της υγείας και από την ψυχοσύνθεση του μαθητή. Τα διάφορα θέματα της Αγωγής Υγείας πρέπει να ερευνώνται, να εξετάζονται και να αναλύονται με ολιστικό τρόπο και σε συνάρτηση με άλλα θέματα, κοινωνικά, οικονομικά κ.ά.. Ο μαθητής μελετά ένα θέμα υγείας μέσα από τις επιμέρους πτυχές που το συνθέτουν. Κινείται από το όλον προς το μέρος και κατά τη μελέτη του κάθε μέρους προχωρεί στην ανασύνθεση του όλου. Οι υγιεινές συνήθειες που αποκτά ο μαθητής ενισχύονται συνεχώς με τα στοιχεία που ανακαλύπτει (ΔΕΠΠΣ, 2003).

Η διαθεματική προσέγγιση αντανακλά μία αντίληψη για τη μάθηση στο πλαίσιο της οποίας, τα παιδιά εμπλέκονται δυναμικά στη μαθησιακή διαδικασία (Δαφέρμου, Κουλούρη & Μπασαγιάννη, 2006). Επομένως, τα προγράμματα Αγωγής Υγείας προσεγγίζονται παιδοκεντρικά και στηρίζονται στο βιωματικό μοντέλο μάθησης, τοποθετώντας τον εκπαιδευτικό σε ρόλο συντονιστή, με στόχο να ενισχύσει την πρωτοβουλία και τη συμμετοχή των παιδιών, να τα βοηθήσει να συνδέσουν γνώσεις που προέρχονται από το σχολείο κι από προσωπικές εμπειρίες, να τα ευαισθητοποιήσει και να τα προβληματίσει .

Βασική προϋπόθεση για την αποτελεσματικότητα ενός προγράμματος Αγωγής Υγείας είναι και η διαμόρφωση ενός μαθησιακού περιβάλλοντος που προσφέρεται για διερεύνηση και πειραματισμό κι ενθαρρύνει την έκφραση του λόγου και της σκέψης των παιδιών. Η δημιουργία ενός αποτελεσματικού περιβάλλοντος μάθησης, σχετίζεται με την οργάνωση δραστηριοτήτων στην τάξη και τη καθοδήγηση των παιδιών, έτσι ώστε να αποτελεί έναν χαρούμενο και παραγωγικό χώρο, στον οποίο θα αξιοποιούν δημιουργικά το χρόνο τους (Slavin, 2000). Το περιβάλλον αυτό δημιουργείται εμπλουτίζοντας το χώρο της τάξης με αφίσες που απεικονίζουν θέματα σχετικά με την υγεία, βιβλία και περιοδικά, καθώς και ακουστικό και ηλεκτρονικό υλικό.

2.3. Η Αγωγή Υγείας στην Προσχολική Εκπαίδευση

Η Παγκόσμια Ένωση για την προώθηση και την αγωγή υγείας, σε έκθεσή της προς την Επιτροπή της Ευρωπαϊκής Ένωσης, θέτει ως στόχο την αντιμετώπιση διαφόρων προβλημάτων, μεταξύ των οποίων αυτά των διατροφικών συνηθειών, της φυσικής άσκησης και της στοματικής υγιεινής, ξεκινώντας οπωσδήποτε από την προσχολική αγωγή (Θάνου, 2002). Κι αυτό γιατί κατά την προσχολική και σχολική ηλικία το παιδί διαμορφώνει την προσωπικότητά του, που είναι κρίσιμη για την

απόκτηση της κατάλληλης ισορροπίας για την υγεία. Η Αγωγή Υγείας μπορεί να το βοηθήσει, να αποκτήσει αντίληψη και γνώση του εαυτού του και του σώματός του. Επιπλέον, υιοθετεί συμπεριφορές και συνήθειες που μπορούν να επηρεάσουν την υγεία.

Πράγματι, το νηπιαγωγείο αποτελεί ιδανικό χώρο για την προαγωγή της υγείας, καθώς όπως προαναφέρθηκε, η προσχολική και σχολική ηλικία είναι ιδανική για την υιοθέτηση υγιεινών προτύπων και συμπεριφορών. Ο μικρός μαθητής, μέσα από τη συμμετοχή του στη σχολική κοινωνία, διαμορφώνει κι αναδιαμορφώνει αξίες, στάσεις και συμπεριφορές (Markham & Aveyard, 2003).

Το Αναλυτικό Πρόγραμμα του Νηπιαγωγείου, μέσα από τα προγράμματα Αγωγής Υγείας, στοχεύει στην υιοθέτηση και ιεράρχηση από τους μικρούς μαθητές αξιών και αρχών που αφορούν θέματα υγείας, στην απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων που θα τους οδηγήσουν στο να ακολουθούν βασικούς κανόνες υγιεινής, καθώς επίσης και στην καλλιέργεια των σχέσεων με τους άλλους.

Ένα πρόγραμμα Αγωγής Υγείας στο νηπιαγωγείο, θα πρέπει να βοηθά τους μαθητές να οικοδομήσουν τη γνώση, μέσα από την αξιοποίηση των πληροφοριών που δίνονται σ' αυτό κι οδηγούν στον προβληματισμό, ενεργοποιώντας με τον τρόπο αυτό την προσωπική αναζήτηση. Η Κωσταρίδου- Ευκλείδη(1998) υπογραμμίζει ότι η γνώση που παρέχεται στα παιδιά, είναι σημαντικό να είναι λειτουργική και να μετατρέπεται σε συμπεριφορά, δηλαδή να εφαρμόζεται από τα παιδιά κι όχι να αποθησαυρίζεται. Όπως υποστηρίζει η Πικροδημήτρη (2002): «πρέπει να τους δίνονται ευκαιρίες να δημιουργούν, να επικοινωνούν, να ερευνούν, να φαντάζονται, να μαθαίνουν παίζοντας, να κατακτούν σιγά-σιγά τη γνώση και να την αφομοιώνουν ανάλογα με τις ανάγκες, τις ικανότητες, τα ενδιαφέροντα και τις εμπειρίες τους, οι

οποίες παίζουν σημαντικό ρόλο στη διαδικασία της μάθησης και στους δεσμούς μεταξύ κοινωνικής πραγματικότητας».

Για την διδακτική υποστήριξη θεμάτων Αγωγής Υγείας, μπορούν να σχεδιαστούν και να αναπτυχθούν πολλές δραστηριότητες, ατομικές κι ομαδικές, που άπτονται όλων των τομέων του αναλυτικού προγράμματος. Οι μεθοδολογικές προσεγγίσεις και τα υλικά που χρησιμοποιούνται εξαρτώνται από τα θέματα που επιλέγονται από νηπιαγωγούς και παιδιά. Γίνεται μία προσπάθεια σφαιρικής εξέτασης των θεμάτων, με σχέδια εργασίας, μία προσέγγιση που εστιάζει στην ενεργοποίηση του ενδιαφέροντος και των προβληματισμών των παιδιών και προωθούν τη μάθηση μέσω της δράσης (Helm & Katz, 2002). Μέσω των σχεδίων εργασίας, δίνεται η δυνατότητα στα παιδιά να εκφραστούν, να συλλέξουν πληροφορίες και να τις ερμηνεύσουν μέσα από το διάλογο, την ανάγνωση βιβλίων κι άλλων εντύπων, τη ζωγραφική, τη δραματοποίηση, το θεατρικό παιχνίδι, τις ασκήσεις, τα μουσικά παιχνίδια, το κουκλοθέατρο και την τεχνολογία.

2.4. Παιδική λογοτεχνία και Αγωγή Υγείας

Η λογοτεχνία λόγω της ιδιότητάς της να μιλά για όλα τα θέματα που απασχολούν τον άνθρωπο προσφέρεται για διαθεματική προσέγγιση (Αποστολίδου, Καπλάνη & Χοντολίδου, 2000), μέσα από την οποία τα παιδιά κατανοούν και εφαρμόζουν πιο εύκολα τη γνώση, γίνονται πιο δημιουργικά και ευρηματικά, ώστε να αντιμετωπίζουν με επιτυχία προβλήματα της καθημερινότητας (Ματσαγγούρας, 2003). Η ανάγνωση και η ακρόαση λογοτεχνικών κειμένων είναι μία λειτουργία κατά τη διάρκεια της οποίας το πληροφοριακό υλικό του κειμένου συναρθρώνεται με τις ήδη αποκτημένες εμπειρίες και γνώσεις, αλλά και με τις γνωστικές διαδικασίες ή επιλογές του μικρού αναγνώστη- ακροατή. Η ενασχόληση των παιδιών με ένα σχέδιο εργασίας που προκύπτει μέσα από την ανάγνωση ενός λογοτεχνικού κειμένου

αναδεικνύει τη δυνατότητα της λογοτεχνίας να προσφέρει πέρα από την αισθητική απόλαυση, γνώσεις που σχετίζονται με τις εμπειρίες και τα βιώματά τους.

Είναι αδιαμφισβήτητο ότι τα λογοτεχνικά κείμενα έχουν άμεση επίδραση στο σχηματισμό των γνώσεων και στις γνώσεις που ήδη κατέχει το παιδί, στην κατανόηση, στην ευαισθησία και στη φαντασία του (Αναγνωστοπούλου, 2002), οπότε κατανοεί κανείς πόσο θεμελιώδης είναι ο ρόλος τους στη διαμόρφωση στάσεων που αφορούν την υγεία. Η παιδική λογοτεχνία καλύπτει ένα ευρύ φάσμα θεμάτων σχετικών με την Αγωγή Υγείας, με βιβλία που μπορούν να βοηθήσουν το παιδί να αποκτήσει συναίσθηση της προσωπικής και δημόσιας υγείας (Manna, 1984). Τα βιβλία αυτά παρουσιάζουν και πραγματεύονται πολλά και ποικίλα θέματα που μπορεί να αφορούν την υγιεινή διατροφή, την κυκλοφοριακή αγωγή, τη στοματική υγιεινή, την φροντίδα του σώματος, τη σχέση με το σχολικό περιβάλλον και τις ανθρώπινες σχέσεις γενικότερα.

Τα παιδικά βιβλία που ασχολούνται με θέματα που αφορούν την υγεία, σωματική και ψυχική, είναι δυνατό να είναι τόσο βιβλία γνώσεων, όσο και λογοτεχνικά. Είναι λογικό πολλά από αυτά να εντάσσονται στα βιβλία γνώσεων, αφού μπορεί να έχουν πληροφοριακό ή επιμορφωτικό χαρακτήρα. Στα βιβλία αυτά εντάσσονται παιδικές εγκυκλοπαίδειες, όπου διατίθεται μία πληθώρα πληροφοριών, συνεπώς υπάρχουν και κεφάλαια σ' αυτές σχετικά με ζητήματα Αγωγής Υγείας, με εξηγήσεις και περιγραφές, αναλύοντάς τα επιστημονικά αλλά με απλουστευμένη μορφή. Εκτός όμως των καθαρών βιβλίων γνώσεων, υπάρχουν και παιδικά βιβλία που ενδύονται το διηγηματικό μανδύα, αλλά δεν παύουν να είναι βιβλία γνώσεων (Καρπόζηλου, 1994), κι εμπεριέχουν πληροφορίες για θέματα υγείας μέσα σε μία φανταστική ιστορία. Πρόκειται για αφηγηματικά βιβλία γνώσεων, των οποίων η διαφορά με τα λογοτεχνικά είναι πολύ δυσδιάκριτη. Καθώς επίσης κυκλοφορούν και βιβλία που χαρακτηρίζονται λογοτεχνικά, αλλά περιέχουν αρκετά πληροφοριακά

στοιχεία ώστε να αγγίζουν μία συγκεκριμένη θεματική περιοχή Αγωγής Υγείας, συνεπώς θα μπορούσαν να κατηγοριοποιηθούν ως βιβλία γνώσεων. Ωστόσο, εκείνο που έχει ιδιαίτερη σημασία δεν είναι τόσο η κατηγορία στην οποία εντάσσεται ένα παιδικό βιβλίο, αλλά η πολύτιμη συμβολή του στη μετάδοση γνώσεων, καθώς και στην διάπλαση θετικών στάσεων ζωής, τόσο κατά την αξιοποίησή του στη σύγχρονη σχολική πραγματικότητα, όσο και στην ανάγνωσή του στο σπίτι.

Αξίζει να σημειωθεί ότι, εφόσον η παιδική λογοτεχνία διακρίνεται για την ποικιλία και τον πλούτο της (Αναγνωστόπουλος, 1994), για την πληρέστερη προσέγγιση ενός προγράμματος Αγωγής Υγείας, εκτός από εικονογραφημένα βιβλία, μπορούν να χρησιμοποιηθούν ποιήματα, παιχνιδόλεξα, κουκλοθεατρικές ιστορίες, παιδικά τραγούδια, λαϊκοί μύθοι και αινίγματα.

Ένα από τα πολλά θέματα που εξετάζονται κι αναλύονται στα πλαίσια των προγραμμάτων Αγωγής Υγείας είναι η υγιεινή διατροφή και οι διατροφικές συνήθειες. Ποικίλες δραστηριότητες μπορούν να υλοποιηθούν για τη διδασκαλία θεμάτων διατροφής στο νηπιαγωγείο, και οργανώνονται στο πλαίσιο αρκετών μαθησιακών περιοχών όπως: της μελέτης περιβάλλοντος, κοινωνικής αγωγής, φυσικής αγωγής, γλωσσικής έκφρασης, αισθητικής καλλιέργειας, θεατρικής τέχνης, μουσικής έκφρασης και λογοτεχνίας(Θάνου, 2002). Στην παρούσα εργασία θα περιοριστούμε στην διδακτική προσέγγιση μέσω λογοτεχνίας.

Η παιδική λογοτεχνία προσφέρει πολλά έργα καταξιωμένων συγγραφέων, τα οποία μπορούν να ενισχύσουν τις οργανωμένες δραστηριότητες σχετικά με θέματα διατροφικών συνηθειών αλλά και του υπερκαταναλωτισμού (Αναγνωστόπουλος, 2001). Τα παιδικά βιβλία αποτελούν ουσιαστικά ένα υλικό στήριξης διδασκαλίας ζητημάτων διατροφής, ως αφορμή για την ενεργοποίηση του ενδιαφέροντος των

παιδιών στα θέματα αυτά και την μετέπειτα πραγματοποίηση ποικίλων δραστηριοτήτων, ενδεχομένως και παράλληλα με άλλο έντυπο ή μη υλικό.

Βασική επιδίωξη θα πρέπει να είναι η ευαισθητοποίηση των παιδιών σε θέματα διατροφής και η παρακίνησή τους να διαμορφώσουν σωστές διατροφικές συνήθειες. Κι αυτό γιατί, οι συνήθειες που διαμορφώνουν στην προσχολική ηλικία, τείνουν να διατηρούνται και στην ενήλικη ζωή (Ping, Ching , Chou & Mei-Ju, 2016:152). Πιο συγκεκριμένα, η ανάγνωση παιδικών βιβλίων που ασχολούνται με τη διατροφή, έχει τους εξής στόχους:

- Να διδαχθούν την προέλευση των τροφών και τη θρεπτική τους αξία
- Να μάθουν τις ομάδες τροφίμων και να διερευνήσουν τα βασικά είδη θρεπτικών συστατικών που χρειάζεται το ανθρώπινο σώμα για την καλή υγεία.
- Να αναγνωρίσουν τη σπουδαιότητα της υγιεινής διατροφής για τη σωστή λειτουργία του οργανισμού
- Να μάθουν τι περιλαμβάνει ένα γεύμα πλούσιο σε ενέργεια
- Να συνειδητοποιήσουν τις δικές τους διατροφικές συνήθειες και να προβληματιστούν για τη συντήρηση ή την αλλαγή τους.

Είτε πρόκειται για βιβλία αμιγώς πληροφοριακά, είτε για πραγματογνωστικά, είτε για βιβλία που περιέχουν πληροφορίες μέσα σε ένα λογοτεχνικό διηγηματικό πλαίσιο, μπορούν να διοχετεύσουν γνώσεις για τη διατροφή, και να επικουρούν τον εκπαιδευτικό στο σχεδιασμό και υλοποίηση κι άλλων συμπληρωματικών δραστηριοτήτων. Με τον τρόπο αυτό, τα παιδιά διαπιστώνουν τη σύνδεση της πραγματικότητας με το μυθοπλαστικό κόσμο της λογοτεχνίας και γνωρίζουν νέους τρόπους προσέγγισης της γνώσης με ευχάριστο και παιγνιώδη χαρακτήρα.

2.5. Κριτήρια επιλογής εικονογραφημένων βιβλίων

Καθώς το βιβλίο είναι σε θέση να επηρεάσει το άτομο και να παίξει καθοριστικό ρόλο στη συμπεριφορά του, γι' αυτό κρίνεται σημαντική, τόσο η μελέτη του όσο και η επιλογή του (Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου, 1987).

Η επιλογή παιδικών εικονογραφημένων βιβλίων, εξαρτάται από δύο σημαντικούς παράγοντες. Καταρχάς, θα πρέπει να ανταποκρίνονται στην ηλικία των παιδιών, την κοινωνικο-συναισθηματική και ψυχοσωματική τους ανάπτυξη και τα ενδιαφέροντά τους. Ακόμη, βασική παράμετρο αποτελεί το περιεχόμενο των ίδιων των βιβλίων, η συνολική τους παρουσία και όσον αφορά το κείμενο, αλλά και τις εικόνες, καθώς επίσης και τα παρακειμενικά στοιχεία (εξώφυλλο, τίτλος, σχήμα). Επιπρόσθετα, αν το παιδικό βιβλίο πρόκειται να χρησιμοποιηθεί ως υποστηρικτικό ή βασικό υλικό για τη διδασκαλία ενός συγκεκριμένου θέματος, είναι απαραίτητο να ληφθεί υπόψη η συμβατότητά του με το επίσημο Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών, έτσι ώστε να διασφαλιστεί η λειτουργική του χρήση στα πλαίσια του εκπαιδευτικού προγράμματος.

Ο Gambrell (1996), υπογραμμίζοντας την σπουδαιότητα της διαδικασίας επιλογής ενός παιδικού βιβλίου από τον εκπαιδευτικό, εκτιμά ότι είναι σημαντικό:

- Να λαμβάνει υπόψη του το προσωπικό ενδιαφέρον του παιδιού, τις ικανότητές του και τα χαρακτηριστικά του, δεδομένου ότι τα παιδιά τείνουν να ταυτίζονται με καταστάσεις, χαρακτήρες και θέματα που τους αρέσουν.
- Να ψάχνει βιβλία που παρουσιάζουν νέες ιδέες, διότι η πλειοψηφία των παιδιών ενδιαφέρεται για να μάθει καινούρια πράγματα.
- Να υπάρχει μια ποικιλία στις συλλογές βιβλίων. Η συλλογή θα πρέπει να περιέχει βιβλία για την πραγματική ζωή, καθώς και φανταστικές. Επίσης παρουσιάζονται διαφορετικές κατηγορίες μη-φανταστικών ιστοριών, ποίησης και παραμυθιών.

- Να προσέχει η εικονογράφηση και το κείμενο να απεικονίζουν πολιτισμούς, ικανότητες, φύλα και οικογένειες με ένα θετικό τρόπο.
- Να διαβάζει πάντα κάποιες σελίδες πριν την επιλογή. Και σε μας αλλά και στα παιδιά αρέσουν τα βιβλία με πλούσια και ενδιαφέροντα γλώσσα.
- Να επικεντρώνεται στις εικόνες. Να προσέχει αν είναι ελκυστικές, πολύχρωμες κι ενδιαφέρουσες.
- Να συζητά με τα παιδιά για βιβλία που τους άρεσαν στο παρελθόν χρησιμοποιώντας τις πληροφορίες αυτές για τις μελλοντικές επιλογές του.
- Να ρωτά τους γονείς σχετικά με τις αναγνωστικές συνήθειες των παιδιών στο σπίτι.
- Να ζητά από κάποιον βιβλιοθηκάριο να προτείνει κάποιους τίτλους ή να δώσει κάποια λίστα με συνιστώμενα βιβλία.
- Να ψάχνει για συγγραφείς οι οποίοι έχουν προταθεί για κάποιο βραβείο ή έχουν λάβει κάποια διάκριση.

Όσον αφορά την επιλογή βιβλίων που αφορούν την υγιεινή διατροφή, στην έρευνα που πραγματοποίησαν οι Ping, Ching , Chou & Mei-Ju (2016), παράθεσαν κάποια βασικά χαρακτηριστικά για την επιλογή των βιβλίων που ήθελαν να χρησιμοποιήσουν, με τα οποία στήριζαν την ερευνητική διαδικασία. Θεώρησαν σημαντικό να λάβουν υπόψη τους τα εξής:

- Τα εικονογραφημένα βιβλία να σχετίζονται με κάποιες από τις διατροφικές συνήθειες των παιδιών, στάσεις και συμπεριφορές.
- Το περιεχόμενο της ιστορίας που εκτυλίσσεται στο κάθε βιβλίο να επιτρέπει στα παιδιά να αντιληφθούν τις τοποθετήσεις πάνω στην υγιεινή διατροφή, καθώς επίσης και τη σπουδαιότητα αυτής.
- Το περιεχόμενο της ιστορίας να παρουσιάζει στάσεις που ωθούν τα παιδιά στην υγιεινή διατροφή, ώστε να διαφωτίσει τα παιδιά σχετικά με αυτή.

- Η ιστορία να είναι κοντά στην καθημερινή ζωή των παιδιών, ώστε να έχουν κίνητρο να ανακαλύψουν λύσεις για τυχόν λανθασμένες στάσεις ως προς τη διατροφή τους, καθώς επίσης και για τη θετική στάση προς το φαγητό γενικότερα.
- Το βιβλίο να έχει κατάλληλες αισθητικά εικόνες, ώστε να εμπλουτίσουν την αισθητική καλλιέργεια του παιδιού.
- Το κείμενο να είναι αρκετά διασκεδαστικό, ώστε να προσελκύσει τα παιδιά να το διαβάσουν.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

3.1. Περιγραφή της έρευνας

Η παρούσα έρευνα πραγματοποιήθηκε σε παιδιά προσχολικής ηλικίας, σε τρία τμήματα Νηπιαγωγείων. Στα τμήματα αυτά, παρατηρήθηκαν και καταγράφηκαν στάσεις των παιδιών σχετικά με ζητήματα διατροφικών συνηθειών, μέσα από την ανάγνωση πέντε εικονογραφημένων παιδικών βιβλίων. Στα δύο αυτά σχολεία παρατηρήθηκαν και καταγράφηκαν στάσεις των παιδιών σε ζητήματα διατροφικών συνηθειών, με αφορμή πέντε εικονογραφημένα παιδικά βιβλία. Επιπλέον, δόθηκε ιδιαίτερη βαρύτητα στην επιλογή των βιβλίων και στην επιρροή που ασκούν στη διαμόρφωση απόψεων σχετικών με την υγιεινή διατροφή. Η διάρκεια της έρευνας ήταν τρεις εβδομάδες, μία εβδομάδα για το κάθε τμήμα. Η περίοδος διεξαγωγής της έρευνας ήταν από 16-20 Μαΐου για το κλασικό τμήμα του 1^{ου} Νηπιαγωγείου Καλαμπάκας, από Μαΐου για το ολοήμερο τμήμα και από 23-27 Μαΐου για το ολοήμερο τμήμα του 2^{ου} Νηπιαγωγείου Καλαμπάκας.

3.2. Σκοπός της έρευνας

Η έρευνα αυτή στοχεύει στην καταγραφή κι αξιολόγηση στάσεων κι αντιλήψεων των παιδιών σχετικά με την υγιεινή διατροφή και τη σημασία της για την ανθρώπινη ζωή, με βάση τις ιστορίες που εξελίσσονται στα εικονογραφημένα βιβλία που επιλέχθηκαν και τις πληροφορίες που προσφέρουν. Κατά πόσο δηλαδή ένα βιβλίο μπορεί να επηρεάσει τις απόψεις των παιδιών για τις διατροφικές συνήθειες και με ποια κριτήρια επιλέγουν ένα βιβλίο. Επίσης διερευνάται και το πως αντιμετωπίζουν το κάθε βιβλίο ξεχωριστά, μιας και πρόκειται για τελείως διαφορετικά εικονογραφημένα βιβλία.

Επιπλέον, ερευνάται κατά πόσο μπορούν να επηρεαστούν οι διατροφικές συνήθειες των παιδιών, έπειτα από την ανάγνωση των βιβλίων.

3.3. Ερευνητικά ερωτήματα

Πριν τη διεξαγωγή της έρευνας τέθηκαν τα εξής ερευνητικά ερωτήματα:

- 1) Με ποια κριτήρια αξιολογούν τα παιδιά τα συγκεκριμένα βιβλία που αφορούν την υγιεινή διατροφή;
- 2) Πως επηρεάζονται οι αντιλήψεις και οι στάσεις των παιδιών για την υγιεινή διατροφή μέσα από την ανάγνωση βιβλίων σχετικών με το θέμα αυτό;
- 3) Ποια εικονογραφημένα βιβλία δείχνουν να ασκούν μεγαλύτερη επιρροή στα παιδιά όσον αφορά το θέμα της υγιεινής διατροφής, τα βιβλία γνώσεων ή τα λογοτεχνικά;

3.4. Δείγμα- Συμμετέχοντες

Στην έρευνα αυτή συμμετείχαν 50 νήπια και προνήπια τριών τμημάτων Δημοσίων Νηπιαγωγείων του Νομού Τρικάλων. Το τμήμα του κλασικού τμήματος του 1^{ου} Νηπιαγωγείου απαρτιζόταν από 17 παιδιά, ενώ του ολοήμερου από 18, νήπια και προνήπια, με πλειοψηφία νηπίων. Το τμήμα του 2^{ου} ολοήμερου Νηπιαγωγείου Καλαμπάκας αποτελούνταν από 15 παιδιά. Για τη συμμετοχή των παιδιών στην έρευνα, ζητήθηκε άδεια από τα σχολεία, καθώς επίσης και γραπτή συγκατάθεση των γονέων.

3.5.Ερευνητικά μεθοδολογικά εργαλεία

A) Συμμετοχική παρατήρηση

Η συμμετοχική παρατήρηση χρησιμοποιείται συνήθως όταν γίνεται αναφορά στις μεθόδους παραγωγής δεδομένων που προϋποθέτουν τη διείδυση του ερευνητή σε ένα ερευνητικό πλαίσιο και τη συστηματική παρατήρηση κάποιων διαστάσεων αυτού του πλαισίου, διαδράσεων, σχέσεων και γεγονότων, που εκτυλίσσονται μέσα

σ' αυτό (Mason, 2003).

Για τη συγκεκριμένη έρευνα, η συμμετοχική παρατήρηση προηγήθηκε των συνεντεύξεων, με κύριο στόχο τη διερεύνηση κι ανάλυση των συμπεριφορών κι αλληλεπιδράσεων των παιδιών τόσο με τα εικονογραφημένα βιβλία, όσο και μεταξύ τους. Τα παιδιά έδειξαν τις επιλογές τους στα βιβλία, καθώς και τις επιρροές που άσκησαν αυτά στις αντιλήψεις τους για την υγιεινή διατροφή, μέσα από συζητήσεις μεταξύ τους και ξεφυλλίζοντας το βιβλίο που τους άρεσε περισσότερο, αφού μετά την ανάγνωση και τη συζήτηση, τα βιβλία ήταν στη διάθεσή τους στη σχολική βιβλιοθήκη.

Η καταγραφή των δεδομένων έγινε με τη βοήθεια μαγνητοφώνου και όλες οι συζητήσεις βρίσκονται στο παράρτημα.

B) Συνέντευξη με χρήση ερωτηματολογίων

Η συνέντευξη είναι μία από τις πιο κοινά αναγνωρισμένες μορφές της ποιοτικής ερευνητικής μεθόδου, κατά την οποία ο ερευνητής υποβάλλει μία σειρά ερωτήσεων στον ερωτώμενο κι εκείνος καλείται να απαντήσει. Σκοπός της συνέντευξης είναι να γίνει κατανοητή η σκέψη των υποκειμένων και να είναι σεβαστή η αντίληψη που έχουν για τις δικές τους συμπεριφορές (Yi-Ping, Jui-Ching & Mei-Ju, 2016).

Στην παρούσα έρευνα έγινε η επιλογή της συγκεκριμένης ερευνητικής προσέγγισης, πραγματοποιήθηκαν δηλαδή ατομικές συνεντεύξεις, γιατί η συζήτηση στις ηλικίες που βρίσκονται τα παιδιά που συμμετέχουν στην έρευνα, βοηθά στην παραγωγή δεδομένων κι επιπλέον δεν θα μπορούσαν μόνο τους να συμπληρώσουν ένα ερωτηματολόγιο. Φυσικά υπήρχε ένας σχεδιασμός πάνω στον οποίο κατευθυνόταν η συζήτηση, γι' αυτό και χρησιμοποιήθηκε ένας οδηγός ερωτήσεων.

Πρόκειται για μία «συζήτηση με κάποιο σκοπό», όπως αποκαλεί ο Burgess (1984), τις συνεντεύξεις αυτού του τύπου (Mason, 2003). Η

Η μεθοδολογία της έρευνας που ακολουθήθηκε είναι η ανάλυση περιεχομένου των απόψεων των παιδιών, χωρίζοντας τις σε θεματικές κατηγορίες που αφορούσαν το περιεχόμενο των συγκεκριμένων εικονογραφημένων βιβλίων.

Τα ερωτηματολόγια που χρησιμοποιήθηκαν περιείχαν τις εξής ερωτήσεις:

Βιβλίο 1':

Τίτλος: «Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει». Συγγραφέας: Μπουμπουρή Ράνια

Ερωτήσεις:

1. Σας άρεσε το παραμύθι;
2. Γιατί σας άρεσε/γιατί δεν σας άρεσε;
3. Τι σας άρεσε πιο πολύ στο παραμύθι;
4. Τι δεν σας άρεσε;
5. Θα χαρίζατε αυτό το παραμύθι σε έναν φίλο σας;/Γιατί ναι /όχι;
6. Θα μπορούσατε να σκεφτείτε έναν άλλο τίτλο για το παραμύθι αυτό; Ποιον;
7. Τι μας λέει το παραμύθι;
8. Ποιος είναι ο πρωταγωνιστής και τι κάνει; (σκιουράκι)
9. Ποια φαγητά του αρέσουν/ποια δεν του αρέσουν;
10. Πιστεύετε ότι επιλέγει τροφές που είναι υγιεινές ή όχι;
11. Ποιους συναντάει στο δάσος; Τι του προσφέρουν;
12. Εσείς θα δοκιμάζατε αυτές τις τροφές που του προσφέρουν;
13. Εσείς ποιες από αυτές τρώτε/ ποιες όχι;
14. Αν ήσασταν το σκιουράκι, θα δοκιμάζατε αυτές τις τροφές;
15. Αν ήσασταν ένας ήρωας του παραμυθιού, ποιος θα θέλατε να είστε;/Γιατί;

Βιβλίο 2^ο:

Τίτλος: «Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο». Συγγραφείς: Βερούλη Άννα & Μιχαλόπουλος

Νίκος

Ερωτήσεις:

1. Σας άρεσε το παραμύθι;
2. Γιατί σας άρεσε/γιατί δεν σας άρεσε;
3. Τι σας άρεσε πιο πολύ στο παραμύθι;
4. Τι δεν σας άρεσε;
5. Θα χαρίζατε αυτό το παραμύθι σε έναν φίλο σας;/Γιατί ναι /όχι;
6. Θα μπορούσατε να σκεφτείτε έναν άλλο τίτλο για το παραμύθι αυτό; Ποιον;
7. Τι μας λέει το παραμύθι;
8. Ποιος είναι ο πρωταγωνιστής και τι κάνει;
9. Ποια φαγητά του αρέσουν/ποια όχι;
10. Τι άκουσε όταν άνοιξε το ψυγείο;
11. Είναι όλες οι τροφές φίλοι του;
12. Ποιες του είπαν ότι πρέπει να τρώει σε μικρότερες ποσότητες;/ Γιατί;
13. Εσύ τι τροφές έχεις στο ψυγείο σου;/ Έχεις κάποιες από αυτές;
14. Ποιες συμβουλές δίνει στο τέλος το βιβλίο;
15. Εσύ τι από αυτά κάνεις κάθε μέρα;

Βιβλίο 3ο:

Τίτλος: «Το φαγητό δεν είναι μόνο για να χορταίνουμε». Συγγραφέας: Ελένη Χαρατσή- Γιωτάκη.

Ερωτήσεις:

1. Σας άρεσε το παραμύθι;
2. Γιατί σας άρεσε/γιατί δεν σας άρεσε;
3. Τι σας άρεσε πιο πολύ στο παραμύθι;
4. Τι δεν σας άρεσε;
5. Θα χαρίζατε αυτό το παραμύθι σε έναν φίλο σας;/Γιατί ναι /όχι;

6. Θα μπορούσατε να σκεφτείτε έναν άλλο τίτλο για το παραμύθι αυτό; Ποιον;
7. Τι μας λέει το παραμύθι;
8. Όλα τα τρόφιμα είναι ίδια;/Γιατί ναι/όχι;
9. Ποιες ομάδες τροφίμων μπορείς να θυμηθείς;
10. Όλες οι ομάδες είναι ωφέλιμες για την υγεία μας; Ποιες είναι περισσότερο/λιγότερο;
11. Πρέπει να τρώμε όλες τις ώρες της ημέρας;
12. Εσύ ποιες τροφές τρως από τις ομάδες;
13. Ποιο είναι το μαγικό φίλτρο;

Βιβλίο 4^ο:

Τίτλος: «Ο Σάκης Γαλατάκης στο Φασφουντοχωριό». Συγγραφέας: Τερκεσίδου Λένα

Ερωτήσεις:

1. Σας άρεσε το παραμύθι;
2. Γιατί σας άρεσε/γιατί δεν σας άρεσε;
3. Τι σας άρεσε πιο πολύ στο παραμύθι;
4. Τι δεν σας άρεσε;
5. Θα χαρίζατε αυτό το παραμύθι σε έναν φίλο σας;/Γιατί ναι /όχι;
6. Θα μπορούσατε να σκεφτείτε έναν άλλο τίτλο για το παραμύθι αυτό; Ποιον;
7. Τι μας λέει το παραμύθι;
8. Ποιος είναι ο πρωταγωνιστής και τι κάνει; (Σάκης Γαλατάκης)
9. Που ζει; Είναι ωραία εκεί που ζει; Γιατί ναι/ Γιατί όχι;
10. Η Ντένια Ντοματένια που πήγε; Είναι ωραία εκεί που πήγε; Γιατί ναι/ Γιατί όχι;
11. Εσείς που θα θέλατε να ζείτε από αυτά τα μέρη της ιστορίας; /Γιατί;
12. Αν ήσασταν ένας ήρωας του παραμυθιού, ποιος θα θέλατε να ήσασταν;/ Γιατί;

Βιβλίο 5^ο:

Τίτλος: «Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο». Συγγραφέας: Τσιαμπόκαλου Γιολάντα

Ερωτήσεις:

1. Σας άρεσε το παραμύθι;
2. Γιατί σας άρεσε/γιατί δεν σας άρεσε;
3. Τι σας άρεσε πιο πολύ στο παραμύθι;
4. Τι δεν σας άρεσε;
5. Θα χαρίζατε αυτό το παραμύθι σε έναν φίλο σας;/Γιατί ναι /όχι;
6. Θα μπορούσατε να σκεφτείτε έναν άλλο τίτλο για το παραμύθι αυτό; Ποιον;
7. Τι μας λέει το παραμύθι;
8. Ποιος είναι ο πρωταγωνιστής και τι κάνει;
9. Τι ανακάλυψε;/ Που το ανακάλυψε;
10. Εσύ στο σπίτι σου μπορείς να ανακαλύψεις το ουράνιο τόξο;/ Που;
11. Αν ήσασταν ένας ήρωας του παραμυθιού, ποιος θα θέλατε να είστε;/ Γιατί;

3.6. Υλικά που χρησιμοποιήθηκαν

Τα υλικά που χρησιμοποιήθηκαν ήταν τα εξής:

- Τα πέντε εικονογραφημένα βιβλία, τα οποία παρουσιάστηκαν με την παρακάτω σειρά:
  - 1) «Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει», Μπουμπουρή Ράνια, Εκδόσεις Ψυχογιός. (2011).
  - 2) «Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο», Βερούλη Άννα & Μιχαλόπουλος Νίκος , Εκδόσεις Άγκυρα (2008).
  - 3) «Το φαγητό δεν είναι μόνο για να χορταίνουμε», Χαρατσή- Γιωτάκη Ελένη, Εκδόσεις Μεταίχμιο (2009).
  - 4) «Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο», Τσιαμπόκαλου Γιολάντα, Εκδόσεις Καστανιώτη (2008).

5) «Ο Σάκης Γαλατάκης στο Φασφουντοχωριό», Τερκεσίδου Λένα, Εκδόσεις Διάπλαση (2009).

- Ένα μαγνητόφωνο
- Κασέτες
- Υπολογιστής για ψηφιοποίηση των εξωφύλλων
- Χαρτιά A4 και χρώματα
- Χαρτόνι κάνσον και δαχτυλομπογιές

3.7. Παρουσίαση των εικονογραφημένων παιδικών βιβλίων

Με βάση τα παραπάνω κριτήρια, επιλέχθηκαν τα πέντε εικονογραφημένα παιδικά βιβλία, για τους σκοπούς της παρούσας έρευνας. Τα βιβλία αυτά είναι τα εξής:

Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει

Πρωταγωνιστής του βιβλίου είναι ένας μικρός σκίουρος, ο Σωτήρης, ο οποίος είναι ιδιότροπος στο φαγητό. Τρώει μόνο σοκολάτες, γαριδάκια και μπισκότα και δεν θέλει να δοκιμάσει πιο υγιεινές τροφές. Μία βόλτα στο δάσος, τον κάνει να αλλάξει γνώμη, αφού εμπλέκεται σε πολύ ενδιαφέρουσες συναντήσεις και του προσφέρονται πλούσια δώρα. Μια καρυδιά του δίνει καρύδια, για να τον ευχαριστήσει που την πότισε. Μια γριούλα του προσφέρει ζεστά κάστανα, γιατί της βρήκε τα γυαλιά που της είχαν πέσει στο ποτάμι. Τέλος, δοκίμασε και φουντούκια, από μία λυπημένη φουντουκιά που κανείς δεν έτρωγε πια τους καρπούς της. Κι έτσι διαπίστωσε ότι

υπάρχουν νόστιμες και υγιεινές τροφές που είναι σημαντικές να τις έχει στη διατροφή του, αλλά τις απολαμβάνει κιόλας, διότι του προσφέρουν ένα πλούσιο, θρεπτικό γεύμα.

Ένα βιβλίο γραμμένο με ευαισθησία και αγάπη, γεμάτο εικόνες και ήχους του δάσους που ωθεί τους μικρούς ταξιδευτές της ζωής να δοκιμάσουν κάτι πριν το απορρίψουν. Το κείμενο είναι απλό και κατανοητό, κατάλληλο για παιδιά προσχολικής ηλικίας. Από πλευράς εικονογράφησης, βλέπει κανείς πολύ ζωντανές εικόνες, με έντονα χρώματα, ελκυστικές για τους μικρούς αναγνώστες.

Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο

Ένα μικρό αγόρι ο Μάνος, συστήνεται ως «παχουλούλης», «χοντρούλης» και «φουσκίτσα», κι αφού δηλώνει πόσο τον ενοχλούν αυτοί οι χαρακτηρισμοί, κάνει μία βραδινή επίσκεψη στο ψυγείο για να πει νερό. Ακούει λοιπόν τότε θορύβους και φωνές από μέσα, κι ανοίγοντάς το, βρίσκεται μπροστά σε μία μεγάλη έκπληξη. Τα τρόφιμα κάνουν πάρτι, χορεύουν και τραγουδούν και του μιλούν, εξηγώντας του τη διατροφική τους αξία. Με αυτόν τον τρόπο ο Μάνος, και οι μικροί αναγνώστες, γνωρίζουν τους πιο σημαντικούς φύλακες του σώματος και της υγείας μας. Μέσα από το βιβλίο αυτό δίνεται η δυνατότητα στα παιδιά να κάνουν ένα ταξίδι γνώσης στις τροφές, μαθαίνοντας τις προσφέρουν στην υγεία.

Το κείμενο είναι αρκετά διασκεδαστικό, όπως επίσης και η εικονογράφηση, και παρέχει με πολύ όμορφο τρόπο γνώσεις σχετικά με τη διατροφή. Στο τέλος του

βιβλίου, δίνονται κάποιες συμβουλές και ορισμένες επιπλέον πληροφορίες για έναν υγιεινό τρόπο ζωής. Πρόκειται για ένα βιβλίο γνώσεων, όπου οι πληροφορίες δίνονται μέσα από μία ψυχαγωγική ιστορία.

Το φαγητό δεν είναι μόνο για να χορταίνουμε

Ένα βιβλίο γραμμένο από μία γιατρό, ειδικευμένη στη διατροφολογία-διαιτολογία, με τρόπο κατανοητό για τα μικρά παιδιά. Δεν είναι βασισμένο σε μία ιστορία, είναι βιβλίο γνώσεων, με πολλές πληροφορίες για τις ομάδες τροφίμων. Μιλά για την ομάδα των δημητριακών, των φρούτων, των λαχανικών, των γαλακτοκομικών, των κρεατικών, των οσπρίων, ξηρών καρπών και ελιών. Αναφέρεται επίσης στην αξία των συχνών και μικρών γευμάτων.

Το κείμενο δεν παρουσιάζει δυσκολίες, απευθύνεται σε μικρά παιδιά άλλωστε, ωστόσο οι εικόνες δεν παρουσιάζουν κάποιο ιδιαίτερο ενδιαφέρον και δεν είναι τόσο ελκυστικές στο βιβλίο αυτό.

Στις τελευταίες σελίδες του βιβλίου, δίνονται πολύτιμες πληροφορίες για ζητήματα υγιεινής διατροφής και περιλαμβάνονται κάποιες δραστηριότητες που μπορούν να πραγματοποιήσουν γονείς και εκπαιδευτικοί με τα παιδιά. Το βέβαιο είναι ότι το βιβλίο παρέχει επαρκείς και κατανοητές πληροφορίες σχετικά με τη θωράκιση της υγείας.

Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο

Ένας παλιός μύθος, όπως ισχυρίζεται ο πατέρας του Γιώργου, θέλει στην άκρη κάθε ουράνιου τόξου να υπάρχει ένα τσουκάλι γεμάτο χρυσάφι που περιμένει όποιον καταφέρει να φτάσει ως εκεί. Κάπως έτσι ο Γιώργος και η αδερφή του, η Ηρώ, αποφασίζουν να φάνε ένα ουράνιο τόξο για να φτάσουν στο θησαυρό που τους περιμένει. Κι μαζί τους, ο Τρύφωνας, ο κατοικίδιος δράκος. Ξεκινούν λοιπόν να φάνε τα χρώματα του ουράνιου τόξου που βρίσκεται στην κουζίνα του σπιτιού τους και αποτελείται από φρούτα και λαχανικά στους υπέροχους χρωματισμούς που υπάρχουν σε αφθονία στη φύση. Πορτοκαλί όπως τα πορτοκάλια και τα καρότα, κόκκινο όπως οι φράουλες και το καρπούζι, κίτρινο όπως τα λεμόνια, πράσινο όπως το μπρόκολο και πολλά άλλα συνθέτουν το ουράνιο τόξο στο σπίτι τους, με τα θαυμάσια χρώματά τους.

Όταν λοιπό θα έχουν φάει σεβαστές ποσότητες όλων των χρωμάτων του ουράνιου τόξου που κρύβεται στην κουζίνα, θα αναζητήσουν το έπαθλό τους, το τσουκάλι με το χρυσάφι που τους περιμένει στην άκρη του ουράνιου τόξου. Ο θησαυρός, όπως καταλαβαίνει κανείς δεν είναι άλλος από τον πλούτο και την ενέργεια που τους χάρισε το ουράνιο τόξο που καταβρόχθισαν. Το ουράνιο τόξο των φρούτων και των λαχανικών.

Το παραμύθι της Γιολάντας Τσιαμπόκαλου αποτελεί μία πρωτότυπη και διασκεδαστική ιστορία για το θέμα της διατροφής, κι ενώ το κείμενο είναι αρκετά

εκτενές για παιδιά νηπιαγωγείου, μπορεί να κερδίσει το ενδιαφέρον τους τόσο με την ευρηματικότητά του, όσο και με τις έξυπνες εικόνες του.

Ιδιαίτερα έξυπνη και γλυκιά νότα είναι και η αδερφή του Γιώργου, η Ηρώ, που μαζί με τα φρούτα και τα λαχανικά, τρώει και το “ρ”. Ου-ανός, ου-άνιο τόξο, άσπ-ο, Γιώ-γος. πλη-οφο-ίες και άλλες πολλές λέξεις, . Η Ηρώ προκαλεί μία οικειότητα στα παιδιά προσχολικής ηλικίας αφού κάποια από αυτά όλο και κάποιο σύμφωνο ή συνδυασμό συμφώνων δεν μπορούν να πουν. Αυτό το χαρακτηριστικό λοιπόν της Ηρώς τα απενοχοποιεί σε αυτό το κομμάτι ικανοποιητικά και κάνει το κείμενο πιο διασκεδαστικό.

Ο Σάκης Γαλατάκης στο Φασφουντοχωριό

Ο Σάκης Γαλατάκης αναλαμβάνει μία επικίνδυνη αποστολή, να ελευθερώσει την αγαπημένη του φίλη Ντένια Ντοματένια από τους πανούργους Φασφουντοχωριότες. Ο Ανθρακόλας, η Τσιπένια, ο Χαμπουργκένιος, ο Ασπροσοκολένιος την έχουν απαγάγει με σκοπό να τη βασανίσουν για να την κάνουν Κετσαπένια. Ο Σάκης Γαλατάκης με τη Μαγική Μπέρτα, τις Μαγικές Μπότες και το Μαγικό Καπέλο θα κατορθώσει να αντιμετωπίσει τους εχθρούς και να φέρει πίσω τη Ντένια Ντοματένια στη Μεγαλομπουκιά.

Ο δυναμικός ήρωας της Λένας Τερκεσίδου, μπορεί να κερδίσει το παιδικό κοινό, κυρίως με τις περιπέτειες στις οποίες εμπλέκεται. Μέσα από μία ενδιαφέρουσα ιστορία, που ομολογουμένως κρατά το ενδιαφέρον των παιδιών, και μία εξίσου

ενδιαφέρουσα εικονογράφηση, περνάει το μήνυμα της ισορροπημένης διατροφής, τοποθετώντας τα τρόφιμα σε διαφορετικά μέρη. Οι πιο υγιεινές τροφές ζουν στη Μεγαλομπουκιά, ενώ οι πιο ανθυγιεινές στο Φασφουντοχωριό.

Με αυτό τον έξυπνο τρόπο, περνάει μηνύματα για την υγιεινή διατροφή, κι αποτελεί ένα λογοτεχνικό βιβλίο που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για το σκοπό αυτό.

3.8. Στάδια της έρευνας και χρονική διάρκεια

Η παρούσα έρευνα αποτελείται από τέσσερα στάδια, τα τρία εκ των οποίων λάμβαναν χώρα καθημερινά και το πέμπτο την τελευταία μέρα κάθε εβδομάδας, που ολοκληρωνόταν η έρευνα στο κάθε τμήμα.

Στο πρώτο στάδιο, έγινε στα παιδιά επίδειξη του εξωφύλλου του κάθε βιβλίου στα παιδιά κι εκείνα καλούνταν να κάνουν υποθέσεις για το θέμα που πραγματεύεται, καθώς και για τον τίτλο.

Στη συνέχεια έγινε ανάγνωση των βιβλίων κι ακολούθησε συζήτηση γι' αυτά, με ερωτήσεις και αποκρίσεις, με βάση ένα ερωτηματολόγιο¹ που δημιουργήθηκε για το κάθε βιβλίο, αλλά κι ερωτήσεις που προέκυψαν από τα λεγόμενα των παιδιών.

Στο τρίτο στάδιο τα παιδιά κλήθηκαν να δημιουργήσουν τις δικές τους ζωγραφικές απεικονίσεις για το κάθε βιβλίο με ό,τι τους έκανε εντύπωση περισσότερο και τους τράβηξε το ενδιαφέρον.

Στο τελικό στάδιο έρευνας, ζητήθηκε από τα παιδιά να αξιολογήσουν τα εικονογραφημένα βιβλία με βάση την προτίμησή τους και να την αιτιολογήσουν εκθέτοντας επιχειρήματα. Αυτό έγινε προφορικά, μέσα από συζήτηση, αλλά και με τη βοήθεια ενός πίνακα διπλής εισόδου, όπου τα παιδιά κλήθηκαν να δηλώσουν ποιο βιβλίο τους άρεσε περισσότερο. Ζητήθηκε από τα παιδιά να βάλουν με

---

¹ Βλ. Ερωτηματολόγια στο Παράρτημα

δαχτυλομογιά την προτίμησή τους και ανάλογα με το χρώμα της το βαθμό που τους άρεσε. Το κόκκινο ήταν για το βιβλίο που τους άρεσε πολύ, το πράσινο για εκείνο που τους άρεσε περισσότερο, το κίτρινο για το βιβλίο που τους άρεσε λίγο και τέλος το μαύρο για όποιο δεν τους άρεσε καθόλου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

4.1. Επεξεργασία των εικονογραφημένων βιβλίων

4.1.1. Υποθέσεις και στάσεις των παιδιών πριν την ανάγνωση σε σχέση με τον τίτλο και το περιεχόμενο του βιβλίου

Πριν την ανάγνωση των βιβλίων, τα παιδιά κλήθηκαν να εκφράσουν απόψεις σχετικά με τα πιθανά θέματα των εικονογραφημένων, τόσο βλέποντας το εξώφυλλο, όσο και ακούγοντας τον τίτλο.

Αναλόγως με την αντιπροσωπευτικότητα της εικόνας, τα παιδιά διατύπωσαν υποθέσεις που άλλοτε ήταν σχετικές με την ιστορία, άλλοτε ήταν αρκετά εκτός του θέματος που πραγματευόταν το βιβλίο.

- Όσον αφορά την εικόνα εξωφύλλου, παρατηρήθηκαν τα εξής:

Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει

-Τα περισσότερα παιδιά: *Είναι ένα σκιουράκι.*

-Βασίλης: *Μία γάτα με φουντωτή ουρά.*

-Εβίτα: *Ένα σκιουράκι που παίζει με ένα κάστανο, ένα καρύδι και μία κίτρινη σβούρα (κανένα παιδί δεν κατάλαβε ότι είναι φουντούκι).*

-Ασημίνα: *Ένα σκιουράκι που τρώει μία σοκολάτα.*

Όπως διαφαίνεται, η εικόνα του εξωφύλλου δεν αποπροσανατόλισε τα παιδιά, εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων.

Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο

-Πολλά παιδιά: *Ένα παιδάκι που έχει πάνω απ' το κεφάλι του ανθρωπάκια.*

-Πέτρος: Ένα παιδάκι που παίζει με μία ντομάτα, ένα γάλα κι ένα τυρί με κόκκινο καπέλο. Τα άλλα δεν ξέρω τι είναι.

-Μάξιμος: Μια ντομάτα κωνηγάει ένα γάλα κι ένα δέντρο (μπρόκολο) κι ένα τυρί τη βλέπουν. Το γάλα πάει στο κεφάλι ενός παιδιού.

-Ανδριάννα: Χορεύουν τροφές στο κεφάλι του.

-Τηλέμαχος: Το χοντρό αγόρι σκέφτεται τι να φάει.

Το φαγητό δεν είναι μόνο για να χορταίνουμε

-Τα περισσότερα παιδιά: Φαγητά και δύο πρόβατα.

- Γιάννης: Ψωμί, καρότα, ελιές, παιδάκια και πρόβατα.

Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο

Να σημειωθεί ότι αυτό το εξώφυλλο δεν διευκόλυνε τα παιδιά να καταλάβουν αφενός τι δείχνει, αφετέρου τι πραγματεύεται το βιβλίο.

-Χρήστος: Τρώει χρωματιστά μακαρόνια.

-Ανδριάννα: Πολύχρωμες κορδέλες. Το παιδάκι δεν έχει καταλάβει ότι είναι κορδέλες και δεν τρώγονται. Μάλλον είναι μικρό.

-Ευρυδίκη: Μπορεί να είναι μαγικές και να γίνονται μακρουλές καραμέλες.

-Δέσποινα: Μπορεί και τσίχλες.

Ο Σάκης Γαλατάκης στο Φασφουντοχωριό

-Τα περισσότερα παιδιά: Ο Σούπερμαν!

-Βαγγέλης: *Ο Σούπερμαν δεν έχει αυτό το πρόσωπο. Είναι αγελάδα που ντύθηκε Σούπερμαν. Είναι απόκριες, είναι και οι άλλοι ντυμένοι. Αυτός (δείχνει) είναι κόκα κόλα, κι αυτή είναι ντομάτα.*

-Δημήτρης: *Η Σούπερ-Αγελάδα!*

-Μάξιμος: *Ο κόκα-κόλας και ένας άλλος (λουκάνικο) θέλουν να χτυπήσουν τη ντομάτα, αλλά τους είδε η Σούπερ-Αγελάδα και πάει να τη σώσει.*

- Υποθέσεις των παιδιών για τον τίτλο των εικονογραφημένων βιβλίων:

Πριν τους διαβαστεί ο τίτλος, ζητήθηκε από τα παιδιά να διατυπώσουν υποθέσεις γι' αυτόν:

Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει

-Βαγγέλης: *Ο σκίουρος και η σοκολάτα.*

-Ασημίνα: *Ο γλυκός σκίουρος.*

-Βασίλης: *Ο σκίουρος που τρώει σοκολάτες.*

Πέντε σωματούλακες κλεισμένοι στο ψυγείο

Γι' αυτό το βιβλίο τα παιδιά δυσκολεύτηκαν να εκφράσουν υποθέσεις για τον τίτλο και γι' αυτό δεν ακούστηκε καμία άποψη.

Το φαγητό δεν είναι μόνο για να χορταίνουμε

-Στέλιος: *Τι πρέπει να τρώνε οι άνθρωποι και τα αρνιά.*

-Δημήτρης: *Φαγητά που τρώνε τα παιδιά και τα μικρά πρόβατα.*

-Κωνσταντίνος: *Φαγητά.*

Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο

-Άρης: *Το παιδί που έτρωγε κορδέλες.*

-Ελένη: *Οι μαγικές κορδέλες που τις τρώμε.*

-Χρήστος: *Χρωματιστά μακαρόνια*

Ο Σάκης Γαλατάκης στο Φασφουντοχωριό

- Τα περισσότερα παιδιά: *Η σούπερ αγελάδα.*

-Μαρία: *Η σούπερ αγελάδα και το ταξίδι της.*

-Ειρήνη: *Η αγελάδα που ήθελε να πετάξει.*

Συμπερασματικά: Τα παιδιά σε δύο βιβλία πλησίασαν αρκετά το νόημα με τις υποθέσεις τους, φυσικά ήταν πολύ δύσκολο να πλησιάσουν τον τίτλο («Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει», «Το φαγητό δεν είναι μόνο για να χορταίνουμε»). Σε άλλα δύο, οι υποθέσεις τους δεν είχαν καμία σχέση με το νόημα, ούτε με τον τίτλο («Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο», «Ο Σάκης Γαλατάκης στο Φασφουντοχωριό»). Και τέλος, για ένα από τα βιβλία δεν μπόρεσαν να φανταστούν κανέναν τίτλο («Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο»).

- Μετά την ανάγνωση του τίτλου

Τα παιδιά ακούγοντας τους τίτλους των βιβλίων αντιλήφθηκαν ότι δεν ήταν πολύ κοντά οι σκέψεις τους με αυτούς και στις περισσότερες περιπτώσεις ξαφνιάστηκαν και διατύπωσαν απορίες. Ειδικότερα για τα βιβλία «Ο Σάκης Γαλατάκης στο Φασφουντοχωριό» και «Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο», η πλειοψηφία των παιδιών δεν έδειξε να καταλαβαίνει τι πραγματεύονται. Ενδεικτικά, ορισμένες ερωτήσεις ήταν οι εξής:

-Νίκος: *Ποιος είναι αυτός; (Ο Σάκης Γαλατάκης).*

-Γιώργος: *Που είναι οι πέντε σωματοφύλακες;*

-Αντριάνα: *Δεν έχει ψυγείο. Που είναι; («Οι πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο»).*

-Βασίλης: *Που είναι αυτό το χωριό; (Το Φασφουντοχωριό).*

Για το βιβλίο «Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει», οι υποθέσεις τους ήταν πιο κοντά, οπότε δεν συζητήθηκε ιδιαίτερα, εκτός από ερωτήσεις του τύπου «Μα γιατί δεν ήθελε να φάει; Αφού τρώει σοκολάτα.» ή «Έτρωγε μόνο σοκολάτες;» Για το εικονογραφημένο «Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο», όπως ήταν αναμενόμενο εκδηλώθηκαν αντιδράσεις έκπληξης, όταν αντιλήφθηκαν ότι αυτό που απεικονίζεται να τρώει το παιδί είναι ένα ουράνιο τόξο. Τέλος, για το βιβλίο «Το φαγητό δεν είναι μόνο για να χορταίνουμε», παρατηρήθηκαν ερωτήσεις άσχετες με τον τίτλο, όπως:

-Κατερίνα: Και για τι είναι;

-Φίλιππος: Τα αρνιά τι κάνουν;

Σε ένα γενικότερο πλαίσιο, τα παιδιά και των δύο σχολείων αντιλήφθηκαν ότι τα βιβλία είχαν ως θέμα το φαγητό, κυρίως από το εξώφυλλο. Οι τίτλοι φάνηκαν να τα μπερδεύουν σε κάποιες περιπτώσεις, όπως προαναφέρθηκε. Ασφαλώς, οι υποθέσεις τους δεν ήταν εύκολο να επαληθευτούν σε κάποιες περιπτώσεις, όπως το «Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο», αφού τόσο το εξώφυλλο, όσο και ο τίτλος είναι αλληγορικά.

4.1.2.Απόψεις των παιδιών μετά την ανάγνωση

Μετά την ανάγνωση των εικονογραφημένων βιβλίων, η πλειοψηφία των παιδιών εκφράστηκε θετικά για τα βιβλία. Ασφαλώς, δεν έδειξαν όλα τα παιδιά την ίδια προτίμηση και προέβαλλαν ποικίλα επιχειρήματα τόσο για την επιλογή, όσο και για την απόρριψη κάποιου βιβλίου, τα οποία και θα αναλυθούν παρακάτω. Και στα δύο σχολεία υπήρχε γωνιά της βιβλιοθήκης, με πλούσιο υλικό, γεγονός που σημαίνει

ότι τα παιδιά ήταν εξοικειωμένα στην επαφή με τα βιβλία.

Πιο αναλυτικά, μετά την ανάγνωση των βιβλίων σημειώθηκαν οι εξής παρατηρήσεις:

- ☞ Για βιβλία που έγιναν κατανοητά από τα παιδιά σε όλα τα τμήματα, χωρίς ιδιαίτερες δυσκολίες, τα παιδιά ανέφεραν για το νόημά τους:
  - Αλέξανδρος: *Μας μιλάει για τις καλές τροφές, που μας κάνουν να έχουμε υγεία.*
  - Βαγγέλης: *Για τα φαγητά που πρέπει να τρώμε για να είμαστε δυνατοί. («Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο»).*
  - Γρηγόρης: *Για ένα σκιουράκι που έτρωγε μόνο σοκολάτες και μετά δεν έτρωγε τόσες γιατί δεν ήταν καλό.*
  - Αντριάνα: *Για ένα σκιουράκι που δεν ήθελε να τρώει καλά φαγητά, μόνο σοκολάτες, αλλά μετά έμαθε. («Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει»).*
  - Δημήτρης: *Μας λέει για το ουράνιο τόξο της διατροφής που έχουμε στο ψυγείο. Αν το τρώμε έχουμε θησαυρό τη δύναμη και την υγεία.*
  - Εβίτα: *Μας λέει για το θησαυρό της καλής τροφής. («Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο»).*
  - Έλλη: *Για το καλό φαγητό, αυτά που είναι καλά να τρώμε.*
  - Ευρυδίκη: *Για φρούτα, γάλατα, φακές και κάτι άλλα. Το πρωί τι να τρώμε και το μεσημέρι. («Το φαγητό δεν είναι μόνο για να χορταίνουμε»).*

Το εικονογραφημένο βιβλίο που αποπροσανατόλισε ορισμένα παιδιά από το ουσιαστικό νόημά του ήταν «Ο Σάκης Γαλατάκης στο Φασφουντοχωριό». Αυτό που παρατηρήθηκε είναι ότι η πλειοψηφία των παιδιών, έδωσε μεγαλύτερη βαρύτητα στο γεγονός της μάχης και του ηρωισμού του πρωταγωνιστή, παρά στην αντιπαράταξη των υγιεινών και μη τροφών. Παρακάτω παρατίθενται ορισμένες από τις απαντήσεις των παιδιών:

- Νίκος: *Μιλάει για μια αγελάδα σούπερμαν, που πάει να σώσει μια ντομάτα.*

-Χρήστος: *Μια αγελάδα που τη λεν Σάκης Γαλατάκης, πάει να βγάλει από τη φυλακή μια ντομάτα, που δεν θυμάμαι πως τη λεν, και μετά πολεμάει ένα λουκάνικο και κάτι άλλους. Μετά νικάει και χορεύουν όλοι μαζί με τους φίλους τους.*

-Στέλιος: *Αυτός φοράει μια μπέρτα και πολεμάει την κόκα κόλα και το λουκάνικο και μετά βγάζει τη ντομάτα απ' τη φυλακή.*

Ακούστηκαν βέβαια και ορισμένες απόψεις που ήταν πιο κοντά στο νόημα του βιβλίου και δεν αφορούσαν μόνο την ιστορία που διαδραματίζεται σε αυτό:

-Βασίλης: *Μιλάει για μία μάχη με καλές και κακές τροφές. Νίκησαν οι καλές και χάρηκαν.*

-Ζωή: *Ο Σάκης σώζει τη ντομάτα και την πάει στο υγιεινό χωριό. Εκεί ζουν οι υγιεινές τροφές.*

-Μαριάννα: *Τα καλά φαγητά ζουν σε ένα χωριό και τα κακά σε ένα μαγαζί.*

Μαλώνουν και μετά τα καλά φαγητά κερδίζουν και πάνε σπίτι τους.

-Τηλέμαχος: *Αυτοί οι κακοί που ζουν στο χωριό φαστ φουντ, έβαλαν φυλακή τη ντομάτα για να την κάνουν κέτσαπ. Ο Σάκης είναι ο σούπερμαν του χωριού με τα καλά φαγητά και την έσωσε.*

Συνεχίζοντας την ανάλυση των εικονογραφημένων βιβλίων, παρατηρήθηκε ότι τα παιδιά χρησιμοποιούσαν τα δικά τους κριτήρια επιλογής γι' αυτά, κι αυτό διαφαίνεται τόσο από τις απαντήσεις τους στο ερωτηματολόγιο, όσο κι από τις ζωγραφικές τους απεικονίσεις.

Χρησιμοποιώντας την ανάλυση περιεχομένου ως μεθοδολογία, δημιουργήθηκαν οι εξής θεματικές κατηγορίες που αφορούσαν τις απόψεις των παιδιών για το περιεχόμενο των συγκεκριμένων βιβλίων.

- Σκηνές της ιστορίας που προτιμώ
- Ο ήρωας της ιστορίας που προτιμώ

- Αγωνία για την εξέλιξη της ιστορίας

1^η θεματική κατηγορία

Ενδιαφέρον για συγκεκριμένες σκηνές της ιστορίας

Όσον αφορά την πρώτη θεματική κατηγορία, τα περισσότερα παιδιά έδειξαν να έλκονται κυρίως από σκηνές που είχαν δράση κι ένταση, και από σκηνές και εικόνες που είχαν σχέση με αγαπημένα τους φαγητά.

-Γιώργος: *Του άρεσαν τα φουντούκια, κι εμένα μ' αρέσουν. («Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει»)*

-Μάρκος: *Μου άρεσε που πήγε κι έσωσε τη ντομάτα. (Ο Σάκης Γαλατάκης στο Φασφουντοχωριό)*

-Ζωή: *Τα αγαπημένα μου φρούτα. (στη ζωγραφική απεικόνιση του βιβλίου «Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο»)*

2^η θεματική κατηγορία

Ιδιαίτερη προτίμηση και ταύτιση με ήρωα

Σχετικά με τη δεύτερη θεματική κατηγορία, η ανάλυση έδειξε ότι η επιλογή του ήρωα που προτιμούν στηρίζεται κυρίως σε εξωτερικά χαρακτηριστικά (εμφάνιση, ρούχα), καθώς και σε στοιχεία προσωπικότητας(εξυπνάδα, δύναμη).

-Τηλέμαχος: *Είμαι ο Σάκης ο Γαλατάκης!*

-N: *Τι θα κάνεις δηλαδή;*

-Τηλέμαχος: *Θα βάλω τη μαγική μπέρτα και τις μαγικές μπότες και θα φυλάω τα καλά φαγητά από τα κακά.*

- Ιωάννα: *Εγώ θέλω την Ηρώ για φίλη μου.*

-N: *Γιατί;*

- Ιωάννα: *Είναι πολύ έξυπνη. Κι εγώ είμαι πιο έξυπνη απ' τον αδερφό μου.*

(Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο)

- Μάρκος: *Ο Γαλατάκης είναι δυνατός σαν σούπερμαν! Και σώζει τα καλά φαγητά που είναι φίλοι του.*

- Μάξιμος: *Εγώ είμαι ο Τρύφωνας! Θα φάω και τις καρέκλες και τις κουρτίνες και θα βγάλω φωτιά! (Ο δράκος στο βιβλίο «Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο»)*

-Σοφία: *Εμένα μ' αρέσει το σκιουράκι. Μ' αρέσουν όλα τα σκιουράκια. Θέλω να πάρω ένα στο σπίτι μου. Θα του δίνω φουντούκια και καρύδια να τρώει.*

Όπως διαφαίνεται, η προτίμηση σε κάποιους ήρωες δεν σχετίζεται τόσο με το ζήτημα της υγιεινής διατροφής, όσο με τη δύναμη και την υπεροχή με την οποία παρουσιάζονται στο βιβλίο και τους καθιστά πρωταγωνιστές αυτού.

3^η θεματική κατηγορία

Αγωνία για την εξέλιξη και το τέλος της ιστορίας

Η τρίτη θεματική κατηγορία αφορά την ανάλυση των αρνητικών απόψεων για κάποια εικονογραφημένα βιβλία, δηλαδή γιατί τα παιδιά επέλεξαν να απορρίψουν κάποια, ή δεν τους άρεσαν καθόλου κάποια άλλα. Ορισμένα παιδιά δήλωσαν ότι δεν τους άρεσε η ιστορία κι ότι δεν θα ήθελαν να συμμετέχουν σ' αυτή, λόγω φόβου κι αγωνίας για την έκβασή της:

- Φένια: *Δεν θέλω να πάω στο Φασφουντοχωριό. Δεν θέλω να με πιάσουν οι κακές τροφές!*

- N: *Μα δεν ξέρεις αν θα γίνει αυτό.*

- Φένια: *Ξέρω, αφού και τη ντομάτα την έπιασαν και την έβαλαν φυλακή. Και ο Σάκης μπορεί να μην μπορέσει να με σώσει. (Ο Σάκης Γαλατάκης στο Φασφουντοχωριό).*

Εδώ να σημειωθεί ότι το παιδί δεν κατανόησε ή δεν θυμόταν αρκετά την ιστορία, αφού η ντομάτα στην οποία αναφέρεται δεν ζούσε στο Φασφουντοχωριό. Δόθηκε προφανώς μεγαλύτερη βαρύτητα σ' αυτό που φοβόταν, παρά στην ίδια την ιστορία.

- Χρήστος Τ.: *Κι αν χαθεί στο δάσος τόσες ώρες; (Για το σκιουράκι, στο βιβλίο «Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει»)*

- Ν: *Πιστεύεις ότι θα γίνει κάτι τέτοιο;*

- Χρήστος Τ. : *Ναι, αφού δεν προσέχει και δεν ακούει τη μαμά του και το μπαμπά του.*

- Ν: *Γιατί πιστεύεις ότι δεν ακούει;*

- Χρήστος Τ: *Γιατί δεν θέλει να φάει φουντούκια κι άλλα πράγματα που του λένε. Πάει να κρυφτεί στο δάσος για να μην φάει, αλλά μπορεί να πάθει κακό.*

- Ν: *Τι θα του έλεγες αν μπορούσες να του μιλήσεις;*

- Χρήστος Τ.: *Ότι δεν είναι καλό παιδί, δεν τρώει το φαγητό του και δεν ακούει τη μαμά του.*

- Μαρία : *Εγώ φοβήθηκα με το Σάκη.*

- Ν: *Γιατί;*

- Μαρία: *Μήπως σκοτωθεί. Μήπως τον πιάσουν κι αυτόν (Ο Σάκης Γαλατάκης στο Φασφουντοχωριό).*

Όπως διαπιστώνεται η αίσθηση του φόβου και της αγωνίας για την τελική έκβαση της ιστορίας αποπροσανατόλισε τα παιδιά από το βασικό άξονα πάνω στο οποίο κινούνταν, αφού έδωσαν περισσότερη σημασία σε ό,τι τα φόβιζε περισσότερο.

4.2. Αποτελέσματα από τη συμμετοχική παρατήρηση

4.2.1. Αλληλεπίδραση των νηπίων με τα εικονογραφημένα βιβλία της έρευνας

Τα βιβλία που επιλέχθηκαν για την έρευνα, τοποθετήθηκαν στις βιβλιοθήκες των νηπιαγωγείων μετά την ανάγνωσή τους, με σκοπό να παρατηρηθεί και να καταγραφεί το ενδιαφέρον που θα δείξουν τα παιδιά γι' αυτά. Στη βιβλιοθήκη φυσικά υπήρχαν κι άλλα βιβλία κι αυτό καθιστούσε ακόμα πιο ενδιαφέρουσα την παρατήρηση των αντιδράσεων των παιδιών.

Η πλειοψηφία των παιδιών ξεφύλλιζε συχνά τα εικονογραφημένα βιβλία που χρησιμοποιήθηκαν για την έρευνα, και κάποια παρατηρήθηκε ότι ήταν πιο δημοφιλή, γεγονός που φάνηκε και μέσα από τις απαντήσεις στα ερωτηματολόγια και από τον πίνακα διπλής εισόδου που ακολουθεί στο επόμενο κεφάλαιο. Παρατηρήθηκε ότι, τα παιδιά τα προτιμούσαν σε σχέση με άλλα βιβλία και τα επέλεξαν και για δανεισμό στο σπίτι, πιθανόν γιατί είχαν διαβαστεί πρόσφατα και είχαν συζητηθεί.

Τα βιβλία που τράβηξαν περισσότερο το ενδιαφέρον των παιδιών ήταν κυρίως τα λογοτεχνικά (Ο Σάκης Γαλατάκης στο Φασφουντοχωριό, Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο, Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει), και λιγότερο τα υπόλοιπα, που αποτελούν βιβλία γνώσεων.

4.2.2. Αλληλεπιδράσεις μεταξύ των παιδιών

Τα παιδιά στη διάρκεια των εβδομάδων που διήρκεσε η έρευνα, ξεφύλλισαν τα βιβλία που χρησιμοποιήθηκαν γι' αυτή κι αντάλλαξαν απόψεις σχετικά μ' αυτά τόσο ως προς την εμφάνισή τους, όσο και ως προς το περιεχόμενο. Οι συζητήσεις τους καταγράφηκαν με μαγνητόφωνο, και παρακάτω παρατίθενται κάποια ενδεικτικά αποσπάσματα από αυτές.

- **Για την εμφάνιση**

- Μαρία: *Αυτό έχει πιο ωραίες εικόνες (Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο).*
- Εύα: *Δείχνει πολλά χρώματα. Θες να το διαβάσουμε μαζί;*
- Μαρία: *Είναι το ουράνιο τόξο.*
- Εύα: *Και τα φαγητά. Είναι χρωματιστά φαγητά.*
- Μαρία: *Εμένα μου άρεσε αυτή η εικόνα (Δείχνει).*
- Εύα: *Πιο πολύ μου άρεσε αυτό. Έχει και η μαμά μου χρωματιστά φαγητά στο σπίτι. Όταν πάω θα τα βρω.*

Σε μία άλλη συνομιλία, για το εικονογραφημένο βιβλίο «Ο Σάκης Γαλατάκης στο Φασφουντοχωριό»:

- Ταξιάρχης: *Έχει πολύ ωραία χρώματα. Έχει πολύ κόκκινο. Μ' αρέσει το κόκκινο.*
- Δημήτρης: *Κι εμένα. Είναι ωραίο χρώμα. Ζωγραφίζω κόκκινα πολλές φορές.*
- Ταξιάρχης: *Αυτό μου άρεσε γιατί έχει ωραίες εικόνες με το Σάκη.*
- Δημήτρης: *Κι εγώ το θέλω. Θα το πάρω σπίτι να το διαβάσω.*
- Ταξιάρχης: *Θα το δω και θα στο δώσω.*

Σε ορισμένες περιπτώσεις προέκυψαν και διαφωνίες σχετικά με τις προτιμήσεις τους:

- Αλέξανδρος: *Αυτό είναι πιο ωραίο γιατί έχει ουράνιο τόξο και χρωματιστά γράμματα. (Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο)*

- Βαγγέλης: *Κι αυτό έχει πολλά χρώματα. (Ο Σάκης Γαλατάκης στο Φασφουντοχωριό)*
- Αλέξανδρος: *Ναι, έχει. Μ' αρέσει ο Σάκης που πάει στο Φασφουντοχωριό. Δεν είναι τόσο ωραία η εικόνα.*
- Βαγγέλης: *Δεν καταλαβαίνω τις εικόνες (Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο).*
- Αλέξανδρος: *Είναι άλλες. Έχουν και γράμματα.*

Καθώς επίσης και διαφωνίες για το ίδιο βιβλίο (Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει):

- Ασημίνα: *Είναι ωραίος ο σκίουρος.*
- Ευρυδίκη: *Δεν μ' αρέσει πως τον δείχνει.*
- Δέσποινα: *Εγώ τον αγαπώ. Είναι όμορφος.*
- Ευριδίκη: *Είναι μικρό βιβλίο αυτό, θα διαβάσω το άλλο (Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο).*

- **Για το περιεχόμενο**

Όσον αφορά το περιεχόμενο των βιβλίων, τα παιδιά η αλήθεια είναι ότι έδειξαν πολύ ενδιαφέρον και συζητούσαν μεταξύ τους, τόσο για την ιστορία του κάθε βιβλίου, όσο και για το θέμα της διατροφής γενικότερα. Οι συζητήσεις τους καταγράφηκαν με μαγνητόφωνο, στη γωνιά της βιβλιοθήκης, όπου υπήρχαν και τα εικονογραφημένα βιβλία της έρευνας και τα παιδιά την επισκεπτόντουσαν συχνά για να ξεφυλλίσουν τα βιβλία.

Ενδεικτικά παρατίθενται κάποιες παρατηρήσεις:

- Γρηγόρης: *Στο ψυγείο αυτός βρήκε λουκάνικα και γλυκά, αλλά και άλλα πράγματα πιο υγιεινά. Ο Σάκης στο χωριό του δεν είχε τέτοια, ήταν στο άλλο με τις κακές τροφές (Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο).*

- Φίλιππος: *Στο Φασφουντοχωριό;*
- Γρηγόρης: *Ναι.*
- Φίλιππος: *Γιατί λέει ότι ήταν καλά τα λουκάνικα; Ο Σάκης τα πολεμούσε.*
- Γρηγόρης: *Δεν ξέρω. Εμένα μ' αρέσουν τα λουκάνικα. Λέει δεν πρέπει να τρώμε κάθε μέρα.*
- Φίλιππος: *Όχι καθόλου δηλαδή.*
- Γρηγόρης: *Λίγο.*
- Φίλιππος: *Μετά έχει φρούτα κι άλλα υγιεινά πράγματα. Και γάλα και τυρί.*
- Γρηγόρης: *Είναι καλά αυτά. Εγώ τρώω τυρί. Το γάλα δεν μ' αρέσει.*
- Φίλιππος: *Πρέπει να πίνεις, θα γίνεις ψηλός.*
- Γρηγόρης: *Και δυνατός, σαν το Σάκη.*
- Δημήτρης: *Εδώ έχει όλα τα φαγητά («Το φαγητό δεν είναι μόνο για να χορταίνουμε»).*
- Θανάσης: *Κι εδώ όλα τα έχει («Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο»)*
- Δημήτρης: *Δεν έχει όσπρια.*
- Θανάσης: *Έχει φρούτα και λαχανικά και βρίσκεις θησαυρό αν φας.*
- Δημήτρης: *Πρέπει να τρώμε απ' όλα τα φαγητά για να είμαστε σούπερμαν!*
- Θανάσης: *Δεν είναι όλα καλά, δεν είναι καλά τα γλυκά.*
- Δημήτρης: *Μ' αρέσουν οι σοκολάτες, αλλά θα τρώω πιο λίγες.*
- Θανάσης: *Κι εγώ.*
- Γεωργία: *Αυτός ο Σωτήρης δεν ήθελε να τρώει φουντούκια και καρύδια («Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει»).*
- Σταυρούλα: *Οι σκίουροι δεν πρέπει να τα τρώνε αυτά;*
- Εβίτα: *Οι σκίουροι τρώνε τέτοια για να ζήσουν.*
- Σταυρούλα: *Κι εγώ τρώω φουντούκια. Είναι νόστιμα.*
- Γεωργία: *Κάνουν καλό. Είναι πιο καλά απ' τις σοκολάτες.*

- Εβίτα: *Αυτός ήθελε όλο σοκολάτες.*
- Γεωργία: *Δεν άκουγε τη μαμά του. Αλλά μετά άκουσε.*
- Σταυρούλα: *Εγώ ακούω και τρώω καλά πράγματα.*
- Γεωργία: *Είναι καλά αυτά που τρων οι σκίουροι.*
- Παναγιώτης: *Δεν έχω φάει ποτέ ουράνιο τόξο! («Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο»).*
- Έλλη: *Ούτε κι εγώ! (Γελούν)*
- Παναγιώτης: *Θα φάμε ένα μετά σπίτι και θα βρούμε θησαυρό.*
- Έλλη: *Δεν θα βρούμε αληθινό. Ούτε αυτοί βρήκαν. Θα είμαστε δυνατοί μετά.*
- Παναγιώτης: *Αυτό είπε ο μπαμπάς του Γιώργου (ένας από τους πρωταγωνιστές του βιβλίου).*
- Έλλη: *Τι;*
- Παναγιώτης: *Αυτός είναι θησαυρός.*
- Έλλη: *Δεν θα φάμε όλο το ψυγείο. Θα πονέσει η κοιλιά μας.*
- Παναγιώτης: *Δεν θα τα φάμε όλα σήμερα σαν αυτούς.*

Όπως διαπιστώνεται από τα παραπάνω αποσπάσματα των συνομιλιών των παιδιών, τα εικονογραφημένα βιβλία προβληματίσαν τα παιδιά σχετικά με το ζήτημα της υγιεινής διατροφής και άσκησαν επιρροή στις απόψεις τους και στη στάση που θα πρέπει να υιοθετήσουν ως προς τις διατροφικές τους συνήθειες.

4.3. Αποτελέσματα από τις συνεντεύξεις

Οι συνεντεύξεις βασίστηκαν σε ερωτηματολόγια που δημιουργήθηκαν για το κάθε εικονογραφημένο βιβλίο ξεχωριστά, και στόχευαν τόσο στο να γίνουν ξεκάθαρα τα κριτήρια επιλογής των παιδιών για τα βιβλία, όσο και στο να διερευνηθεί η επιρροή που ασκούν στην αντίληψη που έχουν για τις σωστές διατροφικές συνήθειες. Έπειτα, αναρτήθηκε ένας πίνακας διπλής εισόδου σε κάθε τμήμα όπου είχε τα

ονόματα των παιδιών και τα εξώφυλλα των βιβλίων και ζητήθηκε από τα παιδιά να δηλώσουν ποια βιβλία τους άρεσαν περισσότερο. Οι πίνακες αυτοί έχουν φωτογραφηθεί και βρίσκονται στο παράρτημα. Οι προτιμήσεις των παιδιών βρίσκονται αναλυτικά στους πίνακες που βρίσκονται στο παράρτημα.

Στη συνέχεια, δημιουργήθηκαν οι τρεις επόμενοι πίνακες (Πίνακας 1, 2 και 3), οι οποίοι δείχνουν συγκεντρωτικά τις προτιμήσεις των παιδιών για κάθε βιβλίο. Δεν διαπιστώθηκαν ουσιαστικές διαφορές στις απόψεις των παιδιών ανάμεσα στα τρία τμήματα:

Πίνακας 1 (Προτιμήσεις παιδιών, Κλασικό Τμήμα 1^ο Νηπιαγωγείου Καλαμπάκας)

	ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΠΟΛΥ	ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ	ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΛΙΓΟ	ΔΕΝ ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΚΑΘΟΛΟΥ
ΤΟ ΣΚΙΟΥΡΑΚΙ ΠΟΥ ΔΕΝ ΗΘΕΛΕ ΝΑ ΦΑΕΙ	7	3	2	5
ΠΕΝΤΕ ΣΩΜΑΤΟΦΥΛΑΚΕΣ ΚΛΕΙΣΜΕΝΟΙ ΣΤΟ ΨΥΓΕΙΟ	3	4	3	7
ΤΟ ΦΑΓΗΤΟ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΜΟΝΟ ΓΙΑ ΝΑ ΧΟΡΤΑΙΝΟΥΜΕ	2	3	4	8
ΠΩΣ ΝΑ ΚΑΤΑΒΡΟΧΘΙΣΕΤΕ ΕΝΑ ΟΥΡΑΝΙΟ ΤΟΞΟ	13	3	-	1
Ο ΣΑΚΗΣ ΓΑΛΑΤΑΚΗΣ ΣΤΟ ΦΑΣΦΟΥΝΤΟΧΩΡΙΟ	9	4	1	2

Πίνακας 2 (Προτιμήσεις παιδιών, Ολοήμερο Τμήμα 1^ο Νηπιαγωγείου Καλαμπάκας)

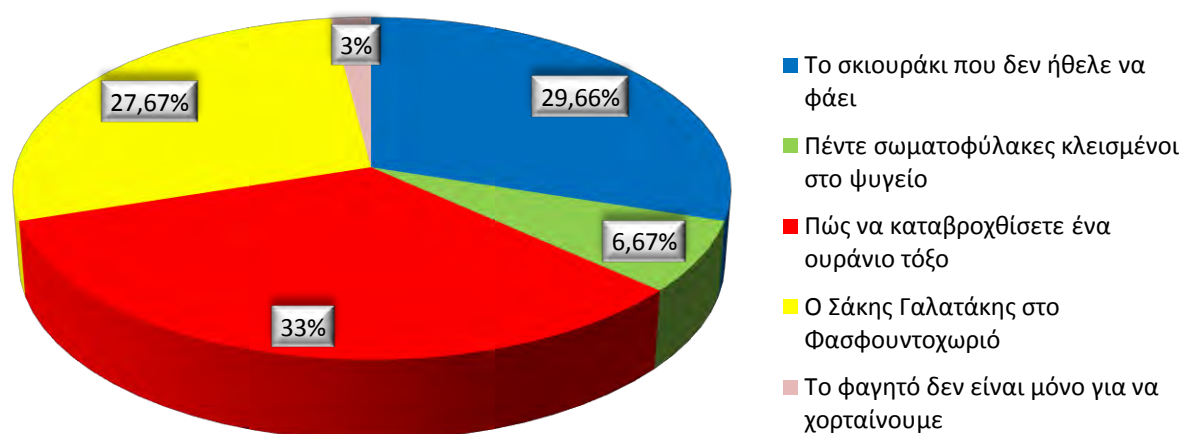
	ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΠΟΛΥ	ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ	ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΛΙΓΟ	ΔΕΝ ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΚΑΘΟΛΟΥ
ΤΟ ΣΚΙΟΥΡΑΚΙ ΠΟΥ ΔΕΝ ΗΘΕΛΕ ΝΑ ΦΑΕΙ	9	3	4	2
ΠΕΝΤΕ ΣΩΜΑΤΟΦΥΛΑΚΕΣ ΚΛΕΙΣΜΕΝΟΙ ΣΤΟ ΨΥΓΕΙΟ	1	6	4	8
ΤΟ ΦΑΓΗΤΟ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΜΟΝΟ ΓΙΑ ΝΑ ΧΟΡΤΑΙΝΟΥΜΕ	1	3	1	12

ΠΩΣ ΝΑ ΚΑΤΑΒΡΟΧΘΙΣΕΤΕ ΕΝΑ ΟΥΡΑΝΙΟ ΤΟΞΟ	10	7	-	1
Ο ΣΑΚΗΣ ΓΑΛΑΤΑΚΗΣ ΣΤΟ ΦΑΣΦΟΥΝΤΟΧΩΡΙΟ	9	5	2	2

Πίνακας 3 (Προτιμήσεις παιδιών, Ολοήμερο Τμήμα 2^ο Νηπιαγωγείου Καλαμπάκας)

	ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΠΟΛΥ	ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ	ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΛΙΓΟ	ΔΕΝ ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΚΑΘΟΛΟΥ
ΤΟ ΣΚΙΟΥΡΑΚΙ ΠΟΥ ΔΕΝ ΗΘΕΛΕ ΝΑ ΦΑΕΙ	10	2	2	2
ΠΕΝΤΕ ΣΩΜΑΤΟΦΥΛΑΚΕΣ ΚΛΕΙΣΜΕΝΟΙ ΣΤΟ ΨΥΓΕΙΟ	2	2	5	7
ΤΟ ΦΑΓΗΤΟ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΜΟΝΟ ΓΙΑ ΝΑ ΧΟΡΤΑΙΝΟΥΜΕ	-	3	3	9
ΠΩΣ ΝΑ ΚΑΤΑΒΡΟΧΘΙΣΕΤΕ ΕΝΑ ΟΥΡΑΝΙΟ ΤΟΞΟ	7	3	1	2
Ο ΣΑΚΗΣ ΓΑΛΑΤΑΚΗΣ ΣΤΟ ΦΑΣΦΟΥΝΤΟΧΩΡΙΟ	7	2	4	2

Οι προτιμήσεις των παιδιών και των τριών τμημάτων έχουν ως εξής:

Τα επιχειρήματα που έδωσαν τα παιδιά για τις επιλογές τους είναι αρκετά εμφανή κι από την παρατήρηση των αλληλεπιδράσεων μεταξύ τους, ωστόσο εξετάζοντάς τα πιο προσεκτικά και με βάση και τις απαντήσεις τους στα ερωτηματολόγια, θα μπορούσαμε να καταλήξουμε στα εξής συμπεράσματα:

☞ Για τα εικονογραφημένα βιβλία που τους άρεσαν περισσότερο, τα στοιχεία που διαδραμάτισαν βασικό ρόλο στην προτίμησή τους ήταν συνοπτικά η έλξη από την εικονογράφηση, η ταύτιση με κάποιους ήρωες, η ιστορία και το δίδαγμα της και η έλξη για συγκεκριμένες σκηνές και δράσεις μέσα στην ιστορία.

☞ Για τα βιβλία που τους άρεσαν λιγότερο εξέθεσαν απόψεις που αφορούσαν το κείμενο, που κάποια παιδιά θεώρησαν κουραστικό ή βαρετό, αλλά και ορισμένα δεν το θεώρησαν σωστό σ' αυτά που έλεγε. Ορισμένα παιδιά θεώρησαν ότι κάποια βιβλία δεν κάλυπταν επαρκώς το θέμα της διατροφής και κάποια άλλα ότι δεν το κάλυπταν σωστά. Ένα επιπλέον κριτήριο επιλογής ήταν ο φόβος για την έκβαση της ιστορίας, καθώς και η αντιπάθεια για κάποιον ήρωα. Τέλος, κάποια παιδιά απέρριψαν την εικονογράφηση ορισμένων βιβλίων.

☞ Για τα βιβλία που δεν τους άρεσαν καθόλου εκφράστηκαν τα ίδια επιχειρήματα με τα βιβλία που τους άρεσαν λίγο, με τη διαφορά ότι σ' αυτά που δεν τους άρεσαν καθόλου, αποδοκίμαζαν κυρίως τον ήρωα και τη στάση του μέσα στην ιστορία, ή απλώς δεν τους ήταν συμπαθής. Δεν στάθηκαν τόσο σε στοιχεία εμφάνισης, όπως η εικονογράφηση, τα γράμματα, ή ο τίτλος, όσο στα συναισθήματα που τους προκαλούσε η ιστορία που εκτυλισσόταν στο βιβλίο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ : ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

5.1.Αποτελέσματα-Συζήτηση

Να υπενθυμιστούν στο σημείο αυτό τα ερευνητικά ερωτήματα, τα οποία είναι:

- i. Με ποια κριτήρια αξιολογούν τα παιδιά τα συγκεκριμένα βιβλία που αφορούν την υγιεινή διατροφή;
- ii. Πως επηρεάζονται οι αντιλήψεις και οι στάσεις των παιδιών για την υγιεινή διατροφή μέσα από την ανάγνωση βιβλίων σχετικών με το θέμα αυτό;
- iii. Ποια εικονογραφημένα βιβλία δείχνουν να ασκούν μεγαλύτερη επιρροή στα παιδιά όσον αφορά το θέμα της υγιεινής διατροφής, τα βιβλία γνώσεων ή τα λογοτεχνικά;

Όσον αφορά το πρώτο ερώτημα, μια γενική διαπίστωση είναι ότι δεν χρησιμοποιούν όλα τα παιδιά τα ίδια κριτήρια, κι αυτό γιατί μπαίνει μέσα σ' αυτά κι ο υποκειμενικός παράγοντας, που έχει να κάνει με το προσωπικό γούστο και με το πώς αντιλαμβάνονται κάποια πράγματα το καθένα ξεχωριστά. Πιο συγκεκριμένα, σημειώθηκαν οι εξής παρατηρήσεις:

Η πλειοψηφία των παιδιών έδειξε ενδιαφέρον και προτίμησε συγκεκριμένους ήρωες, όπως το Σάκη Γαλατάκη, με βάση τα εξωτερικά χαρακτηριστικά του(εμφάνιση, ενδυμασία) ή τη συμπεριφορά του και τις δράσεις του. Κατά κύριο λόγο επικράτησε η εμφάνιση ως κριτήριο επιλογής, κι αυτό είναι ως ένα βαθμό φυσικό, από τη στιγμή που στο εξελικτικό στάδιο στο οποίο βρίσκονται δίνουν βαρύτητα σ' αυτά που βλέπουν και μπορούν να κρίνουν, και δεν είναι σε θέση να εμβαθύνουν τόσο και να κρίνουν πιο ουσιαστικά.

Είναι γεγονός βέβαια ότι μία δυναμική προσωπικότητα ήρωα κάνει το βιβλίο πιο ελκυστικό και μπορεί πιο εύκολα να περάσει το μήνυμα που θέλει, ακόμα και σ' έναν ενήλικα. Η έρευνα της Sims (1983), υποστηρίζει ότι τα παιδιά επιλέγουν να

διαβάζουν ιστορίες με ήρωες με ισχυρές προσωπικότητες βλέποντας σ' αυτούς, στοιχεία του εαυτού τους ή στοιχεία που θα ήθελαν να δουν σ' αυτόν (Johnson & Dickinson, 2005). Μάλιστα ορισμένα παιδιά ταυτίστηκαν με τον ήρωα του βιβλίου ή προσπαθούσαν να παίξουν την ιστορία με τους φίλους τους. Οι ήρωες δίνουν τη δυνατότητα ταύτισης μ' αυτούς ή αντίθετα τη δυνατότητα απόρριψής τους (Σακελαρίου, 1995). Το ενδιαφέρον που δείχνουν τα παιδιά σε ένα συγκεκριμένο πρόσωπο και στα χαρακτηριστικά και τις δράσεις που τον πλαισιώνουν, τους βοηθά να κατανοήσουν πιο εύκολα το νόημα της ιστορίας. Για παράδειγμα, η ταύτιση κάποιων παιδιών με το Σάκη Γαλατάκη, ο οποίος προέρχεται από ένα μέρος με υγιεινές τροφές, παροτρύνει τα παιδιά να υιοθετήσουν υγιεινές διατροφικές συνήθειες και να «δώσουν τη μάχη τους» ενάντια σε ανθυγιεινές διατροφικές συνήθειες.

Αξίζει να σημειωθεί ότι μία ξεχωριστή θέση για κάποια παιδιά στην επιλογή τους, είχαν οι ήρωες ζώα, όπως το σκιουράκι στο βιβλίο «Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει» και ο δράκος στο «Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο». Και στις δύο περιπτώσεις, η προτίμησή τους δεν είχε να κάνει με τις διατροφικές τους συνήθειες, αλλά κυρίως με τη συμπάθεια που ενδεχομένως είχαν γι' αυτά. Ειδικότερα στην περίπτωση του δράκου, πρόκειται για μία χιουμοριστική διαφοροποίησή του από τους ανθρώπους, σύμφωνα με την οποία τρώει οτιδήποτε άλλο μέσα στο σπίτι, εκτός από φαγητά. Γενικότερα, ως χαρακτήρας δεν υπάρχει στο βιβλίο για να ενισχύσει το μήνυμα της σωστής διατροφής, ωστόσο έγινε ιδιαίτερα συμπαθής στα παιδιά, γιατί γέλασαν μ' αυτόν και ακούστηκαν απόψεις που τον καθιστούσαν έναν από τα κριτήρια επιλογής του βιβλίου. Γίνεται ξεκάθαρο λοιπόν, ότι η χιουμοριστική θέση του ήρωα αυτού μέσα στο βιβλίο, προσέλκυσε πιο έντονα την προσοχή, καλύπτοντας το ουσιαστικό νόημα του βιβλίου, που ήταν η υιοθέτηση σωστών διατροφικών συνηθειών. Ωστόσο, υπήρξαν και παιδιά που έδειξαν συμπάθεια προς

τους ήρωες αυτούς, αλλά κατανόησαν ότι δεν έπρατταν σωστά και δεν τρεφόντουσαν όπως έπρεπε και δεν το επικροτούσαν.

Άλλο ένα στοιχείο που αποτέλεσε κριτήριο για την αποδοχή ή όχι ενός βιβλίου, ήταν η εικονογράφηση, και μάλιστα υπερετερούσε σε σχέση με την ιστορία κάποιες φορές. Ως ένα βαθμό κρίνεται λογικό, εφόσον τα περισσότερα παιδιά σ' αυτή την ηλικία δεν ξέρουν να διαβάζουν, επομένως σε μία δεύτερη προσωπική επαφή με το βιβλίο, εστιάζουν την προσοχή τους στις εικόνες. Τα παιδιά χρησιμοποιούν την εικόνα ως αναγνωστικό μέσο (Βαλάση, 2001), γι' αυτό τα βιβλία που είχαν περισσότερες ή πιο ελκυστικές εικόνες, υπερίσχυσαν στις προτιμήσεις τους, ενώ ανεπαρκείς ή όχι τόσο ελκυστικές εικόνες, έγιναν αιτία απόρριψης κάποιων βιβλίων.

Η εικόνα αποτέλεσε βασικό κίνητρο επιλογής ή απόρριψης ενός εικονογραφημένου βιβλίου, ακόμα κι από το εξώφυλλο. Είναι γεγονός ότι, πολλές φορές η ελκυστικότητα του εξωφύλλου είναι ένας από τους λόγους που μας προκαλεί ν' ανοίξουμε ένα εικονογραφημένο βιβλίο (Γιαννικοπούλου, 2008).

Για το δεύτερο ερώτημα, τα συμπεράσματα εξήχθησαν μέσα από τις απαντήσεις των παιδιών στα ερωτήματα των συνεντεύξεων, καθώς και από την παρατήρηση των αλληλεπιδράσεων μεταξύ τους, αφού οι συζητήσεις τους έδειξαν τις επιρροές που δέχθηκαν από την ανάγνωση των βιβλίων.

Οι συζητήσεις που εξελίχθηκαν μεταξύ τους, έδειξαν ότι προβληματίστηκαν σχετικά με το ζήτημα της διατροφής, σχολιάζοντας θετικά τις υγιεινές διατροφικές συνήθειες που πραγματεύονται τα βιβλία. Αντίστοιχα αποδοκίμασαν κακές διατροφικές συνήθειες, ή την απόρριψη κάποιων σημαντικών για την υγεία τροφών, όπως στην περίπτωση του μικρού σκίουρου, στο εικονογραφημένο βιβλίο «Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει».

Επίσης, στο ερώτημα «Αν ήσασταν ένας ήρωας του βιβλίου, ποιος θα θέλατε να είστε;», τα περισσότερα παιδιά επέλεξαν τον ήρωα που ακολουθούσε μία υγιεινή διατροφική πορεία ή εκείνον που προσπαθούσε να τη μάθει. Έκπληξη προκάλεσε μάλιστα το γεγονός ότι στην περίπτωση του βιβλίου «Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει», ορισμένα παιδιά διάλεξαν τη γιαγιά που πρόσφερε στο σκίουρο τα κάστανα, ή ακόμα και τη φουντουκιά, γιατί έδειξαν στο μικρό σκίουρο την αξία αυτών των τροφών.

Επιπρόσθετα, στο ερώτημα «Εσείς ποιες από αυτές τις τροφές προτιμάτε; Τι είναι καλό να τρώτε από αυτά;», ασφαλώς και πολλά παιδιά απάντησαν για γλυκά, αλλά στο δεύτερο σκέλος του ερωτήματος, απάντησαν ότι θα πρέπει να τρώνε πιο πολλά φρούτα και λαχανικά και να περιορίσουν τα γλυκά, για να έχουν υγεία και δύναμη. Πολλά παιδιά που δήλωσαν ότι δεν τρώνε καθόλου φρούτα, ή κάποια λαχανικά ή όσπρια για παράδειγμα, προβληματίστηκαν και σκέφτηκαν να τα βάλουν στη διατροφή τους. Το δικαιολόγησαν λέγοντας ότι θα ήθελαν να μοιάσουν σε κάποιον ήρωα από τα βιβλία ή το αντίθετο, να μην έχουν τις κακές διατροφικές συνήθειες κάποιου άλλου ήρωα. Για παράδειγμα, αναφέρθηκαν αρκετά στο σκιουράκι από το βιβλίο «Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει», για να δείξουν ότι δεν ήταν σωστό που έτρωγε μόνο γλυκά κι έπρεπε να καταναλώνει πιο θρεπτικές τροφές. Να σημειωθεί εδώ βέβαια, ότι επιρροές δέχτηκαν τόσο από τα εικονογραφημένα βιβλία, όσο κι από τις απόψεις άλλων παιδιών κατά τη διάρκεια των συζητήσεών τους.

Ως επί το πλείστον, τα εικονογραφημένα βιβλία έδειξαν να προβληματίζουν τα παιδιά σχετικά με το ζήτημα της διατροφής και να τα ωθούν να σκεφτούν την υιοθέτηση υγιεινών διατροφικών συνηθειών. Αν εξαιρέσουμε τις περιπτώσεις που προαναφέρθηκαν, της ταύτισης κάποιων παιδιών με ήρωες που δεν έχουν σχέση με την υγιεινή διατροφή, αλλά απλώς είναι συμπαθείς και χιουμοριστικοί, η γενικότερη

εικόνα έδειξε ότι τα παιδιά δέχτηκαν θετικές επιρροές από τα βιβλία ως προς το θέμα που πραγματευόμαστε.

Όσον αφορά το τρίτο ερευνητικό ερώτημα, πρωτεύουσα θέση στην προτίμηση των παιδιών κατέχουν τα λογοτεχνικά βιβλία, με αισθητές διαφορές. Προφανώς, λόγω πιο ενδιαφέρουσας εικονογράφησης, όπως αναλύθηκε πιο πάνω, καθώς και για την εντονότερη πλοκή και δράση. Τα παιδιά, έδειξαν μεγαλύτερο ενδιαφέρον για τα βιβλία που περνούσαν το μήνυμα της σωστής διατροφής μέσα από μία περιπέτεια («Ο Σάκης Γαλατάκης στο Φασφουντοχωριό»), ή μέσα από μία παράξενη ιστορία («Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο»), καθώς επίσης και μέσα από μία απλή ιστορία με ήρωες ζώα («Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει»). Διαπιστώθηκε επίσης, ότι τα βιβλία αυτά επηρέασαν περισσότερο τα παιδιά σε σχέση με τις διατροφικές συνήθειες που είναι καλό να υιοθετήσουν, σε σχέση με τα βιβλία γνώσεων.

Παρόλο που τα βιβλία γνώσεων παρείχαν πιο πολλές πληροφορίες σχετικά με τη διατροφή (βιταμίνες, υδατάνθρακες, ενέργεια), τα παιδιά έδειξαν να συγκρατούν πιο εύκολα τις πληροφορίες από τα υπόλοιπα βιβλία, ορισμένα μάλιστα χαρακτήρισαν τα βιβλία γνώσεων κουραστικά. Ακούστηκε και η άποψη ότι «δεν έχουν αυτά που έχουν τα παραμύθια».

Επιπρόσθετα, ορισμένα παιδιά προτίμησαν τα βιβλία εκείνα, στα οποία ο ήρωας ήταν πιο κοντά στις δικές τους διατροφικές προτιμήσεις, κι όχι απαραίτητως τις σωστές. Κι αυτό διότι, όπως υποστηρίζει η McGlenn, τα μικρά παιδιά θεωρούν τον εαυτό τους ως κέντρο του κόσμου, κατ' επέκταση θέλουν να βλέπουν «τον εαυτό τους και την καθημερινή τους ζωή» στις ιστορίες που διαβάζουν (Hall, 2004). Τα βιβλία γνώσεων δεν φάνηκε να έδωσαν αυτή τη δυνατότητα ταύτισης στα παιδιά,

εκτός από το «Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο», που έγινε και το πιο δημοφιλές από αυτά.

Οι προτιμήσεις τους φάνηκαν ξεκάθαρα και μέσα από τις ζωγραφικές τους απεικονίσεις, όταν κλήθηκαν να επιλέξουν το αγαπημένο τους από τα πέντε εικονογραφημένα και να σχεδιάσουν ό,τι θέλουν από αυτό. Πολύ λίγα παιδιά ζωγράφισαν από το «Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο», και κανένα από το «Το φαγητό δεν είναι για να χορταίνουμε».

Συνοψίζοντας, μέσα από την έρευνα αυτή διαφάνηκε η επιρροή που άσκησαν τα εικονογραφημένα βιβλία στη διαμόρφωση στάσεων υγιεινής διατροφής στα παιδιά, καθώς τους παρείχαν γνώσεις που κάποια παιδιά δεν είχαν, κι αυτό φάνηκε από τις απαντήσεις που έδωσαν στην αρχή των συζητήσεων σε σύγκριση με τις μετέπειτα απαντήσεις τους. Όταν ξεκίνησε η συζήτηση για το πρώτο βιβλίο, «Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει», ορισμένα παιδιά όταν κλήθηκαν να απαντήσουν στο ερώτημα «Ποιες πιστεύετε ότι είναι τροφές που πρέπει να τρώμε;», απάντησαν «Πατάτες τηγανιτές», «πίτσα», «μπιφτέκια», μη γνωρίζοντας ότι αυτές δεν ανήκουν στις τροφές που μπορούμε να καταναλώνουμε συχνά, απλώς προφανώς τους αρέσουν. Μετά από την ανάγνωση των εικονογραφημένων βιβλίων, τα ίδια παιδιά απάντησαν ότι θα ήταν καλύτερα να μην καταναλώνουμε τόσο συχνά αυτές τις τροφές, αλλά να προσθέσουμε στη διατροφή μας πιο πολλά φρούτα και να πίνουμε πολύ γάλα.

5.2. Συμπεράσματα

Μέσα από την έρευνα αυτή, που είχε ως στόχο την καταγραφή κι αξιολόγηση στάσεων κι αντιλήψεων των παιδιών σχετικά με την υγιεινή διατροφή μέσα από την ανάγνωση εικονογραφημένων βιβλίων, εξήχθησαν ορισμένα συμπεράσματα τόσο ως

προς την επιρροή που δέχονται τα παιδιά από τα εικονογραφημένα βιβλία, όσο και για τους λόγους που επιλέγουν κάποιο βιβλίο.

Σε γενικές γραμμές, τα παιδιά δείχνουν να επηρεάζονται από τα εικονογραφημένα βιβλία. Ακόμα κι αν έχουν διαφορετικές απόψεις και στάσεις ζωής πάνω σε κάποια ζητήματα, ή έχουν άγνοια για κάποια άλλα, μπορούν να προβληματιστούν και να διαμορφώσουν και να τοποθετηθούν διαφορετικά σ' αυτά. Διαφορετικές καταστάσεις στο πλαίσιο της ιστορίας, μπορεί να τονώσουν τη σκέψη των παιδιών, να τους ωθήσουν να μιμηθούν και να προσδιορίσουν θετικά συναισθήματα και συμπεριφορές (Lin & Lai, 2012). Κι αυτό διαπιστώθηκε ότι συμβαίνει κυρίως όταν τα παιδιά εμπλέκονται στην ανάγνωση των βιβλίων. Δηλαδή, όταν τους δίνεται η δυνατότητα να συμμετέχουν ενεργά στη διαδικασία, κάνοντας ερωτήσεις, εξάγοντας συμπεράσματα, ανακαλύπτοντας ομοιότητες και διαφορές με τις δικές τους συμπεριφορές.

Η διατροφή είναι ένα πολύ σημαντικό θέμα για την προάσπιση της υγείας των ανθρώπων κι αυτό είναι κατανοητό από την πλειοψηφία των παιδιών, ωστόσο δυσκολεύονται να αποχωριστούν κάποιες από τις μη ωφέλιμες τροφές, (όπως σνακ, γαριδάκια, σοκολάτες), αν δεν έχουν κάποιο κίνητρο και τα βιβλία αποτελούν ένα σημαντικό. Κι αυτό γιατί βλέπουν κάποιες τροφές που δεν προτιμούν, αλλά είναι σημαντικό να τις καταναλώνουμε, μέσα από τα μάτια του ήρωα της ιστορίας, και αν τους είναι και συμπαθής, είναι ακόμη πιο εύκολο να επηρεαστούν. Στην έρευνα των De Droog, Buijzen, & Valkenburg (2014), το ενσωματωμένο μήνυμα της ιστορίας, προέκυπτε μέσα από τη συμπεριφορά του ήρωα. Για παράδειγμα, ήταν σε θέση να σώσει το φίλο του, επειδή έφαγε καρότα κι έγινε πολύ δυνατός. Οι χαρακτήρες προκάλεσαν πολύ δυνατά θετικά συναισθήματα στα παιδιά, γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα να τα έχουν και για οτιδήποτε σχετίζεται με τους ήρωες, συμπεριλαμβανομένου και του φαγητού που καταναλώνουν.

Επιπλέον, μπορούν να μάθουν τροφές που δεν ήξεραν ή δεν έχουν δοκιμάσει, ή δεν ήξεραν ως τώρα τη διατροφική τους αξία. Σύμφωνα με την έρευνα των Byrne & Nitzke (2002), τα παιδιά είναι πιθανό να δοκιμάσουν ένα λαχανικό που δεν τους είναι οικείο, ή δεν τους άρεσε ως τώρα, αν αυτό απεικονίζεται θετικά σε ένα εικονογραφημένο βιβλίο. (Goldman & Descartes, 2016). Και στην έρευνα των Ping, Ching, Chou & Mei-Ju (2016), όπου χρησιμοποιήθηκαν εικονογραφημένα βιβλία για τη διδασκαλία υγιεινών διατροφικών συνηθειών, διαπιστώθηκε ότι τα παιδιά ήταν χαρούμενα όταν δοκίμασαν τροφές που δεν είχαν τολμήσει πιο πριν και συχνά μοιραζόντουσαν αυτή τους την ικανοποίηση με τους ερευνητές. Τα παιδιά σημείωσαν πρόοδο σε σχέση με τις τροφές που προτιμούν, έπειτα από την ανάγνωση των βιβλίων.

Τα παιδιά διαπιστώνεται ότι προτιμούν χαρακτήρες που τους κάνουν να γελούν ή που διεγείρουν την περιέργεια και τη φαντασία τους. Το χιούμορ στα εικονογραφημένα βιβλία, αποτελεί ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά που μπορεί να προσελκύσουν τα παιδιά, τόσο να τα διαβάσουν, όσο και να προβληματιστούν, να εμπλακούν συναισθηματικά και να διαμορφώσουν απόψεις για την ιστορία. Η χρήση του χιούμορ, «κάνει τη μάθηση λιγότερο απειλητική και πιο ευχάριστη» (Serafini & Coles, 2015).

5.3.Προτάσεις

Στη συγκεκριμένη έρευνα, έγινε μία προσπάθεια να μελετηθούν και να καταγραφούν οι αντιλήψεις των παιδιών σχετικά με την υγιεινή διατροφή μέσα από ορισμένα εικονογραφημένα παιδικά βιβλία καθώς επίσης και με τον τρόπο που τα επιλέγουν. Αυτό σημαίνει ότι εξήχθησαν κάποια συμπεράσματα μέσα από την ανάγνωση αυτών των βιβλίων ειδικά, αλλά και γενικά για τις στάσεις που υιοθετούν για τις σωστές και μη διατροφικές συνήθειες. Ως εκ τούτου, θα παρουσίαζε

ενδιαφέρον μία έρευνα με μία ευρύτερη γκάμα βιβλίων σχετικών με το θέμα αυτό, με σκοπό την περαιτέρω διερεύνηση των αντιλήψεων των παιδιών. Επιπλέον, εφόσον η επιλογή των βιβλίων γίνεται από εκπαιδευτικούς, θα ήταν σκόπιμο να διερευνηθεί κατά πόσο διαθέτουν επιμόρφωση και κατάρτιση σχετικά με την αξιολόγηση των βιβλίων που αφορούν τη διατροφή.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α. Ελληνόγλωσση

Αθανασίου, Κ. (2007). *Αγωγή Υγείας*. Αθήνα: Γρηγόρη.

Αναγνωστόπουλος, Β. (1987). *Θέματα παιδικής λογοτεχνίας. Α' Ανιχνεύσεις*. Αθήνα: Καστανιώτης.

Αναγνωστόπουλος, Β. (1994). *Γλωσσικό υλικό για το νηπιαγωγείο (Από τη θεωρία στην πράξη)*. Αθήνα: Καστανιώτης.

Αναγνωστόπουλος, Β. (1998). *Τάσεις και εξελίξεις της παιδικής λογοτεχνίας*. Αθήνα: Εκδόσεις των φίλων.

Αναγνωστόπουλος, Β. (2001). *Ιδεολογία και παιδική λογοτεχνία: Έρευνα και θεωρητικές προσεγγίσεις*. Αθήνα: Καστανιώτης.

Αναγνωστοπούλου, Δ. (2002). *Λογοτεχνική Πρόσληψη: Στην Προσχολική και Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση*. Αθήνα: Πατάκης.

Αποστολίδου, Β., Καπλάνη, Β. & Χοντολίδου, Ε. (2002). *Διαβάζοντας λογοτεχνία στο σχολείο*. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Ασωνίτης, Π. (2001). *Η εικονογράφηση στο βιβλίο παιδικής λογοτεχνίας*. Αθήνα: Καστανιώτης.

Βαλάση, Ζ. (2001). *Εισαγωγή στη μελέτη της Λογοτεχνίας και των Βιβλίων για Παιδιά*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Βασιλαράκης, Ι. (2005). *Γλώσσα και πράξη της παιδικής λογοτεχνίας. Δοκίμια-Αναγνώσεις κειμένων*. Αθήνα: Gutenberg

Βελουδής, Γ. (2002). *Γραμματολογία. Θεωρία Λογοτεχνίας*. Αθήνα: Πατάκη.

Γαβριηλίδου, Σ. (2010). Τιτλοφόρηση και χιούμορ στην παιδική λογοτεχνία. *Δια-Κείμενα*, 12, 39-48 (ετήσια ηλεκτρονική έκδοση του Εργαστηρίου Συγκριτικής Γραμματολογίας Α.Π.Θ.). Ανακτήθηκε 25 Ιανουαρίου 2016 από:

<http://dia-keimena.frl.auth.gr/site/images/stories/intertextes-12.pdf>

Γιαννικοπούλου, Α. (2008). *Το σύγχρονο εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο*. Αθήνα: Παπαδόπουλος.

Γκούβρα, Μ., Κυρίδης, Α. & Μαυρικάκη, Ε. (2001). *Αγωγή Υγείας και Σχολείο. Παιδαγωγική και Βιολογική Προσέγγιση*. Αθήνα: Τυπωθήτω.

Δαφέρμου, Χ., Κουλούρη, Π. & Μπασαγιάννη, Ε. (2006). *Οδηγός Νηπιαγωγού: Εκπαιδευτικοί σχεδιασμοί, δημιουργικά περιβάλλοντα μάθησης*. Αθήνα: Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων.

Δελώνης, Α. (1991). *Βασικές γνώσεις για το παιδικό και νεανικό βιβλίο*. Αθήνα: Σύγχρονο σχολείο.

Δημητρίου-Χατζηνεοφύτου, Λ. (1997). *Τα 6 πρώτα χρόνια της ζωής*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών για το νηπιαγωγείο (ΦΕΚ 13-03- 03, τ.Β΄, αρ.φ. 304). Ανακτήθηκε 23 Ιουλίου 2012 από:

http://www.pi-schools.gr/content/index.php?lesson_id=300&ep=367

Donaldson, M. (2001). *Η σκέψη των παιδιών*. Αθήνα: Gutenberg.

Ηλία, Ε. (2010). Λογοτεχνία και Παιδεία. *Διαδρομές*, 98, 6-12. Ανακτήθηκε 16 Αυγούστου 2012 από: http://www.psichogios.gr/datafiles/videos/t.%2098_SITE.pdf

Helm, J.H. & Katz, L.G. (2002). *Μέθοδος project και προσχολική εκπαίδευση- Μικροί ερευνητές* (Επιμ. Κ. Χρυσafiίδης, Ε. Κουτσουβάνου). Αθήνα: Μεταίχμιο.

- Θάνου, Α. (2002). Προτάσεις για τη διδασκαλία θεμάτων διατροφής στο νηπιαγωγείο. Στο Σ. Πιπεράκης, *Τροφή, Διατροφή, Ανατροφή, Οι διατροφικές συνήθειες: Ενημέρωση, εκπαίδευση, τρόπος ζωής.* (σελ. 99-122). Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Ιωαννίδη, Β. (2003). Η Αγωγή Υγείας ως μέσο γνώσεων, αξιών και δεξιοτήτων στη σύγχρονη εκπαιδευτική πραγματικότητα. Στα πρακτικά του 2^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης, σελ. 490-496.
- Καλλέργης, Η. (1995). *Προσεγγίσεις στην παιδική λογοτεχνία.* Αθήνα: Καστανιώτης.
- Καλογήρου, Τ. (2006). Ένα ταξίδι στο σύγχρονο εικονογραφημένο βιβλίο για παιδιά μέσα από δέκα «μύθους»: από τη δημιουργία στην πρόσληψη. Στα πρακτικά ημερίδας με θέμα: *Το εικονογραφημένο βιβλίο δεν είναι μόνο για μικρά παιδιά.* Αθήνα: Παπαδόπουλος.
- Κανατσούλη, Μ. (2000). *Ιδεολογικές διαστάσεις της παιδικής λογοτεχνίας.* Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Κανατσούλη, Μ. (2002). *Εισαγωγή στη Θεωρία και Κριτική της Παιδικής Λογοτεχνίας.* Θεσσαλονίκη: University Studio Press.
- Καρπόζηλου, Μ. (1994). *Το παιδί στη χώρα των βιβλίων. Παιδική λογοτεχνία: θεωρία, μελέτη, έρευνα.* Αθήνα: Καστανιώτης.
- Κατσίκη- Γκίβαλου, Α. (1997). *Το θαυμαστό ταξίδι. Μελέτες για την Παιδική Λογοτεχνία.* Αθήνα: Πατάκη.
- Κατσίκη- Γκίβαλου, Α., Καλογήρου, Τ., Χαλκιαδάκη, Α. (2008). *Φιλαναγνωσία και σχολείο.* Αθήνα: Πατάκη.
- Κοντολέων, Μ. (1988). *Απόψεις για την παιδική λογοτεχνία.* Αθήνα: Πατάκη.

Κουρκουμέλη, Μ. (2010). Η καλλιέργεια της φιλαναγνωσίας των μαθητών κι ο ρόλος του δασκάλου. *Διαδρομές*, 100, 60-62. Ανακτήθηκε 16 Αυγούστου 2012 από:

http://issuu.com/psychogiosbooks/docs/diadromes_t.100

Κουτσουβάνου, Ε. (2005). Ερωτήματα για την πρώτη γραφή και ανάγνωση. *Σύγχρονο Νηπιαγωγείο*, 47, 24-27.

Κωσταρίδου- Ευκλείδη, Α. (1998). *Ψυχολογία κινήτρων*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Μαγουλιώτης, Α. (1988). Η εικονογράφηση στο παραμύθι, *Διαδρομές*, 9, 57.

Μακρής, Χ. (1992). Εκπαίδευση σε θέματα υγείας στις χώρες της Ε.Ο.Κ, *Λόγος και Πράξη*, 50, 23-39.

Ματσαγγούρας, Η. (2003). *Θεωρία και Πράξη της Διδασκαλίας. Στρατηγικές Διδασκαλίας. Η κριτική σκέψη στη διδακτική πράξη*. Αθήνα: Gutenberg.

Μπασελάρ, Γ. (1985). *Το νερό και τα όνειρα*. Αθήνα: Χατζηνικολή.

Mason, J. (2003). *Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Νέο Σχολείο- Πρόγραμμα Σπουδών Σχολική και Κοινωνική Ζωή, Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση (2011). Αθήνα; Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Ανακτήθηκε 17 Αυγούστου 2012 από:

http://blogs.sch.gr/kyriakou/files/2012/01/Sxoliki_kai_Koinoniki_Zoi_Programma_Spoudwn_Prwtovathmia.pdf

Πανάου, Π. (2010). Αφήγηση και Ιδεολογία στο Παιδικό Βιβλίο Γνώσεων. *Κείμενα*, τ. 11. Ανακτήθηκε 20 Ιουλίου 2012 από <http://keimena.ece.uth.gr/main/>

Παπανικολάου, Ρ., Τσιλιμένη, Τ. (1992). *Η παιδική λογοτεχνία στο νηπιαγωγείο. Θεωρία και πράξη*. Αθήνα: Καστανιώτη.

- Παπαντωνάκης, Γ. (2009). *Θεωρίες λογοτεχνίας και ερμηνευτικές προσεγγίσεις κειμένων για παιδιά και για νέους*. Αθήνα: Πατάκη.
- Πέτροβιτς – Ανδρουτσοπούλου, Λ. (1987). *Μιλώντας για τα παιδικά βιβλία*. Αθήνα: Καστανιώτη.
- Πικροδημήτρη, Μ. (2002). Οργανωμένη μάθηση, έρευνα και δημιουργία στο νηπιαγωγείο. *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, 6, 31-39.
- Σακελαρίου, Χ. (1995). *Το παραμύθι χθες και σήμερα: Η ψυχοπαιδαγωγική και κοινωνική λειτουργία του*. Αθήνα: Πατάκη.
- Σιβροπούλου, Ρ. (2004). *Ταξίδι στον κόσμο των εικονογραφημένων μικρών ιστοριών. Θεωρητικές και διδακτικές διαστάσεις*. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Σώκου, Κ. (1999). *Οδηγός Αγωγής και Προαγωγής της Υγείας*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Τσιλιμένη, Τ. (2004). Εικονογραφημένα παιδικά βιβλία: Μια πρόταση ανατροπής των αναγνωστικών συμβάσεων. *Εκπαιδευτικά*, 71-72, 165-175.
- Τσιλιμένη, Τ. (2006). Η αναπαράσταση του γυναικείου φύλου στα εικονογραφημένα παιδικά βιβλία. Στο *Επιστημονική επετηρίδα: Αλέξανδρος Δελμούζος* (σ. 209- 222), Τόμος 2, Βόλος.
- Τσιλιμένη, Τ. (2007). *Εικονογραφημένο παιδικό βιβλίο: Όψεις και απόψεις*. Βόλος: Πανεπιστημιακές εκδόσεις Θεσσαλίας.
- Τσιλιμένη, Τ. (2012). Αφήγηση και φιλαναγνωσία. *Διαδρομές*, 106, 9-21.
- Ανακτήθηκε 9 Αυγούστου 2012 από:
http://issuu.com/psychogiosbooks/docs/t_106_internet
- Χάντ, Π. (2001). *Κριτική, θεωρία και παιδική λογοτεχνία*. Αθήνα: Πατάκη.

Χατζηδημητρίου, Σ. (2011). Η καλλιέργεια της φιλαναγνωσίας ως επένδυσης ζωής. *Διαδρομές*, 101, 51-57. Ανακτήθηκε 9 Αυγούστου 2012 από:
http://issuu.com/psychogiosbooks/docs/diadromes_101_print

Ψαράκη, Β. (1979). Σκέψεις για την εικονογράφηση στο παιδικό βιβλίο. *Διαδρομές*, 253, 17.

B. Ξενογλώσση

Baird, A. , Laugharne, J. , Maagerø, E. & Tønnessen, E. S. (2016). Child Readers and the Worlds of the Picture Book. *Children's Literature in Education*, 47:1–17

Clay, M. (1991). *Becoming Literate, The construction of inner control*. Portsmouth: Heinemann.

De Droog, S.M. (2012). Using picture books to stimulate the appeal of healthy food products among pre-schoolers. *Appetite*, 59:2, 624.

De Droog, S.M., Buijzen, M. & Valkenburg, P. (2014). Enhancing children's vegetable consumption using vegetable-promoting picture books. The impact of interactive shared reading and character-product congruence. *Appetite*, 73, 73-80.

Deford, D. E. (1991). Using reading and writing to support the reader. In D.E. Deford, C.A.Lyons & G.S. Pinnell, *Bridges to Literacy, Learning from reading recovery* (pp. 77- 95). Portsmouth: Heinemann.

Gamble, N. & Yates, S. (2008). *Exploring Children's Literature*. Sage Publications Ltd.

Gambrell, L. (1996). Creating Classroom Cultures that Foster Reading Motivation. *The Reading Teacher*, 50:1.

- Goldman, J. & Descartes, L. (2016). Food depictions in picture books for preschool children: Frequency, centrality, and affect. *Appetite*, 96, 203-208.
- Hunt, P. (2001). *Children's Literature*. Blackwell publishing.
- House, C. & Rule, A. (2005). Preschoolers' Ideas of What Makes a Picture Book Illustration Beautiful, *Early Childhood Education Journal*, 32:5, 283-290.
- Johnson, K. & Dickinson, G. (2005). Guiding young readers to multicultural literature. *Library Media Connection*, 42-43.
- Lin, Y. C. & Lai, T. J. (2012). Research on the Effect of Integration of Picture Books into Reading Teaching on Children's Reading Motivation, *Early Childhood Education*, 307, 28-48.
- MacDonald, M. & Green, L.W. (1994). Health Education. In T. N. Postlethwait & T. Husén, *The International Encyclopedia of Education*, 5, pp. 2567-2575.
- Manna, A.L. (1984). Children's Literature in the School Health Education Program, *Journal of School Health*, 54:1, 24-26.
- Markham, A. W. & Aveyard, P. (2003). A new theory of health promoting schools based on human functioning, school organization and pedagogic practice, *Social Science & Medicine*, 56:6, 1209- 1220.
- Marshall, S. C. (1998). Using children's storybooks to encourage discussions among diverse populations. *Childhood Education*, 74:4, 194-199.
- Nodelman, P. & Reimer, M. (2003). *The Pleasures of Children's Literature*. Boston: Allyn and Bacon.
- Nutbeam, D. (2000). Health literacy as a public health goal: a challenge for contemporary health education and communication strategies into the 21st century, *Health Promotion International*, 15:3, 259- 267.

- Ping, L. Y. , Ching, C. J. , Chou MJ. (2016). Effects of Exposure on Themed Picture Books on Children's Dietary Attitudes. *Sociology and Anthropology*, 4:3, 152-166.
- Reid, D. & Massey D. E. (1986). Can school health education be more effective?, *Health Education Journal*, 45:1, 7-13.
- Serafini, F. & Coles, R. (2015). Humor in children's picture books. *The Reading teacher*, 68:8, 636-638.
- Sipe, L. (1999). Children's response to literature: Author, text, reader, context. *Theory into Practice*, 38:3, 120-129.
- Slavin, R.E. (2000). *Educational Psychology*. Needham Heights: Allyn and Bacon.
- Stephens, E. K. (2008). A quick guide to selecting great informational books for young children. *The Reading Teacher*, 61:6, 488-490.
- Stoodt, B. D. (1996). *Children's Literature. Discovery for a lifetime*. Corsuch Scarisbrick Publishers.

Γ. Παιδικά βιβλία που χρησιμοποιήθηκαν στην έρευνα

- Βερούλη, Α. & Μιχαλόπουλος, Ν. (2008). *Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο*. Αθήνα: Άγκυρα.
- Μπουμπουρή, Ρ. (2011). *Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει*. Αθήνα: Ψυχογιός.
- Τερκεσίδου, Α. (2009). *Ο Σάκης Γαλατάκης στο Φασφουντοχωριό*. Αθήνα: Διάπλαση.
- Τσιαμπόκαλου, Γ. (2008). *Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο*. Αθήνα: Καστανιώτη.
- Χαρατσή- Γιωτάκη, Ε. (2009). *Το φαγητό δεν είναι μόνο για να χορταίνουμε*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ονόματα παιδιών

1^ο Νηπιαγωγείο Καλαμπάκας (κλασικό τμήμα)

1. Τηλέμαχος
2. Βασίλης
3. Ζωή
4. Εβίτα
5. Χρήστος
6. Έλλη
7. Δημήτρης
8. Γιάννης
9. Χρήστος Σ.
10. Νίκος
11. Μαρία
12. Γεωργία
13. Εύα
14. Ιωάννα
15. Θανάσης
16. Παναγιώτης
17. Σταυρούλα

Ονόματα παιδιών

1^ο Νηπιαγωγείο Καλαμπάκας (ολοήμερο τμήμα)

1. Καλλιόπη
2. Χριστίνα
3. Βάγιος
4. Γιώργος
5. Ανδρέας
6. Ανδριάνα
7. Χρήστος Τ.
8. Στέλιος
9. Ειρήνη
10. Ταξιάρχης
11. Λεωνίδα
12. Φένια
13. Σοφία
14. Δημήτρης
15. Γιώργος
16. Ελένη
17. Κωνσταντίνος
18. Στέφανος

Ονόματα παιδιών

2^ο Νηπιαγωγείο Καλαμπάκας

1. Αντριάνα
2. Βαγγέλης
3. Άρης
4. Μάξιμος
5. Αλέξανδρος
6. Μάρκος
7. Γιάννης
8. Πέτρος
9. Δέσποινα
10. Ευριδίκη
11. Ασημίνα
12. Γρηγόρης
13. Έλλη
14. Φίλιππος
15. Κατερίνα

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ:Φύλλο Έρευνας

Νηπιαγωγείο:

Ημερομηνία:

Τμήμα:

Αριθμός νηπίων:

Αριθμός νηπίων σήμερα:

Βιβλίο:

Τίτλος: «Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει»

Συγγραφέας: Μπουμπουρή Ράνια

Ερωτήσεις:

16. Σας άρεσε το παραμύθι;
17. Γιατί σας άρεσε/γιατί δεν σας άρεσε;
18. Τι σας άρεσε πιο πολύ στο παραμύθι;
19. Τι δεν σας άρεσε;
20. Θα χαρίζατε αυτό το παραμύθι σε έναν φίλο σας;/Γιατί ναι /όχι;
21. Θα μπορούσατε να σκεφτείτε έναν άλλο τίτλο για το παραμύθι αυτό; Ποιον;
22. Τι μας λέει το παραμύθι;
23. Ποιος είναι ο πρωταγωνιστής και τι κάνει; (σκιουράκι)
24. Ποια φαγητά του αρέσουν/ποια δεν του αρέσουν;
25. Πιστεύετε ότι επιλέγει τροφές που είναι υγιεινές ή όχι;
26. Ποιους συναντάει στο δάσος; Τι του προσφέρουν;
27. Εσείς θα δοκιμάζατε αυτές τις τροφές που του προσφέρουν;
28. Εσείς ποιες από αυτές τρώτε/ ποιες όχι;
29. Αν ήσασταν το σκιουράκι, θα δοκιμάζατε αυτές τις τροφές;
30. Αν ήσασταν ένας ήρωας του παραμυθιού, ποιος θα θέλατε να είστε;/Γιατί;

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ:Φύλλο Έρευνας

Νηπιαγωγείο:

Ημερομηνία:

Τμήμα:

Αριθμός νηπίων:

Αριθμός νηπίων σήμερα:

Βιβλίο:

Τίτλος: «Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο»

Συγγραφείς: Βερούλη Άννα & Μιχαλόπουλος Νίκος

Ερωτήσεις:

16. Σας άρεσε το παραμύθι;
17. Γιατί σας άρεσε/γιατί δεν σας άρεσε;
18. Τι σας άρεσε πιο πολύ στο παραμύθι;
19. Τι δεν σας άρεσε;
20. Θα χαρίζατε αυτό το παραμύθι σε έναν φίλο σας;/Γιατί ναι /όχι;
21. Θα μπορούσατε να σκεφτείτε έναν άλλο τίτλο για το παραμύθι αυτό; Ποιον;
22. Τι μας λέει το παραμύθι;
23. Ποιος είναι ο πρωταγωνιστής και τι κάνει;
24. Ποια φαγητά του αρέσουν/ποια όχι;
25. Τι άκουσε όταν άνοιξε το ψυγείο;
26. Είναι όλες οι τροφές φίλοι του;
27. Ποιες του είπαν ότι πρέπει να τρώει σε μικρότερες ποσότητες;/ Γιατί;
28. Εσύ τι τροφές έχεις στο ψυγείο σου;/Έχεις κάποιες από αυτές;
29. Ποιες συμβουλές δίνει στο τέλος το βιβλίο;
30. Εσύ τι από αυτά κάνεις κάθε μέρα;

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ:

Φύλλο Έρευνας

Νηπιαγωγείο:

Ημερομηνία:

Τμήμα:

Αριθμός νηπίων:

Αριθμός νηπίων σήμερα:

Βιβλίο:

Τίτλος: «Το φαγητό δεν είναι μόνο για να χορταίνουμε»

Συγγραφέας: Ελένη Χαρατσή- Γιωτάκη

Ερωτήσεις:

14. Σας άρεσε το παραμύθι;
15. Γιατί σας άρεσε/γιατί δεν σας άρεσε;
16. Τι σας άρεσε πιο πολύ στο παραμύθι;
17. Τι δεν σας άρεσε;
18. Θα χαρίζατε αυτό το παραμύθι σε έναν φίλο σας;/Γιατί ναι /όχι;
19. Θα μπορούσατε να σκεφτείτε έναν άλλο τίτλο για το παραμύθι αυτό; Ποιον;
20. Τι μας λέει το παραμύθι;
21. Όλα τα τρόφιμα είναι ίδια;/Γιατί ναι/όχι;
22. Ποιες ομάδες τροφίμων μπορείς να θυμηθείς;
23. Όλες οι ομάδες είναι ωφέλιμες για την υγεία μας; Ποιες είναι περισσότερο/λιγότερο;
24. Πρέπει να τρώμε όλες τις ώρες της ημέρας;
25. Εσύ ποιες τροφές τρως από τις ομάδες;
26. Ποιο είναι το μαγικό φίλτρο;

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ:Φύλλο Έρευνας

Νηπιαγωγείο:

Ημερομηνία:

Τμήμα:

Αριθμός νηπίων:

Αριθμός νηπίων σήμερα:

Βιβλίο:

Τίτλος: «Ο Σάκης Γαλατάκης στο Φασφουντοχωριό»

Συγγραφέας: Τερκεσίδου Λένα

Ερωτήσεις:

13. Σας άρεσε το παραμύθι;
14. Γιατί σας άρεσε/γιατί δεν σας άρεσε;
15. Τι σας άρεσε πιο πολύ στο παραμύθι;
16. Τι δεν σας άρεσε;
17. Θα χαρίζατε αυτό το παραμύθι σε έναν φίλο σας;/Γιατί ναι /όχι;
18. Θα μπορούσατε να σκεφτείτε έναν άλλο τίτλο για το παραμύθι αυτό; Ποιον;
19. Τι μας λέει το παραμύθι;
20. Ποιος είναι ο πρωταγωνιστής και τι κάνει; (Σάκης Γαλατάκης)
21. Που ζει; Είναι ωραία εκεί που ζει; Γιατί ναι/ Γιατί όχι;
22. Η Ντένια Ντοματένια που πήγε; Είναι ωραία εκεί που πήγε; Γιατί ναι/ Γιατί όχι;
23. Εσείς που θα θέλατε να ζείτε από αυτά τα μέρη της ιστορίας; /Γιατί;
24. Αν ήσασταν ένας ήρωας του παραμυθιού, ποιος θα θέλατε να ήσασταν;/ Γιατί;

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ:

Φύλλο Έρευνας

Νηπιαγωγείο:

Ημερομηνία:

Τμήμα:

Αριθμός νηπίων:

Αριθμός νηπίων σήμερα:

Βιβλίο:

Τίτλος: «Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο»

Συγγραφέας: Τσιαμπόκαλου Γιολάντα

Ερωτήσεις:

12. Σας άρεσε το παραμύθι;
13. Γιατί σας άρεσε/γιατί δεν σας άρεσε;
14. Τι σας άρεσε πιο πολύ στο παραμύθι;
15. Τι δεν σας άρεσε;
16. Θα χαρίζατε αυτό το παραμύθι σε έναν φίλο σας;/Γιατί ναι /όχι;
17. Θα μπορούσατε να σκεφτείτε έναν άλλο τίτλο για το παραμύθι αυτό; Ποιον;
18. Τι μας λέει το παραμύθι;
19. Ποιος είναι ο πρωταγωνιστής και τι κάνει;
20. Τι ανακάλυψε;/ Που το ανακάλυψε;
21. Εσύ στο σπίτι σου μπορείς να ανακαλύψεις το ουράνιο τόξο;/ Που;
22. Αν ήσασταν ένας ήρωας του παραμυθιού, ποιος θα θέλατε να είστε;/ Γιατί;

Πίνακες προτιμήσεων των παιδιών

Πίνακας 1 (Κλασικό τμήμα 1^ο Νηπιαγωγείου Καλαμπάκας)

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΒΙΒΛΙΩΝ	ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΠΟΛΥ	ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ	ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΛΙΓΟ	ΔΕΝ ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΚΑΘΟΛΟΥ
ΤΗΛΕΜΑΧΟΣ	Ο Σάκης Γαλατάκης στο φασφουντοχωριό	Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο	Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει & Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο	Το φαγητό δεν είναι μόνο για να χορταίνουμε
ΒΑΣΙΛΗΣ	Ο Σάκης Γαλατάκης στο φασφουντοχωριό & Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο		Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο & Το φαγητό δεν είναι μόνο για να χορταίνουμε	Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει
ΖΩΗ	Ο Σάκης Γαλατάκης στο φασφουντοχωριό & Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο	Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο & Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει	Το φαγητό δεν είναι μόνο για να χορταίνουμε	
ΕΒΙΤΑ	Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο & Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει	Ο Σάκης Γαλατάκης στο φασφουντοχωριό		Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο & Το φαγητό δεν είναι μόνο για να χορταίνουμε
ΧΡΗΣΤΟΣ	Ο Σάκης Γαλατάκης στο φασφουντοχωριό & Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο			ΟΛΑ ΤΑ ΥΠΟΛΟΙΠΑ
ΕΛΛΗ	Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο	Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει	Το φαγητό δεν είναι μόνο για να χορταίνουμε	Ο Σάκης Γαλατάκης στο φασφουντοχωριό & Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο
ΔΗΜΗΤΡΗΣ	Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο & Το φαγητό δεν είναι μόνο για να χορταίνουμε	Ο Σάκης Γαλατάκης στο φασφουντοχωριό & Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει	Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο	

ΓΙΑΝΝΗΣ	Ο Σάκης Γαλατάκης στο φασφουντοχωριό & Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο & Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει	Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο & Το φαγητό δεν είναι μόνο για να χορταίνουμε		
ΧΡΗΣΤΟΣ Σ.	Ο Σάκης Γαλατάκης στο φασφουντοχωριό & Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο & Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο			Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει & Το φαγητό δεν είναι μόνο για να χορταίνουμε
ΝΙΚΟΣ	Ο Σάκης Γαλατάκης στο φασφουντοχωριό & Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο		Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει	ΤΑ ΔΥΟ ΥΠΟΛΟΙΠΑ
ΜΑΡΙΑ	Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει & Το φαγητό δεν είναι μόνο για να χορταίνουμε	Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο & Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο		Ο Σάκης Γαλατάκης στο φασφουντοχωριό
ΓΕΩΡΓΙΑ	Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο & Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει	Ο Σάκης Γαλατάκης στο φασφουντοχωριό & Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο	Το φαγητό δεν είναι μόνο για να χορταίνουμε	
ΕΥΑ	Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο			ΟΛΑ ΤΑ ΥΠΟΛΟΙΠΑ
ΙΩΑΝΝΑ	Ο Σάκης Γαλατάκης στο φασφουντοχωριό & Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο & Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει	Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο & Το φαγητό δεν είναι μόνο για να χορταίνουμε		
ΘΑΝΑΣΗΣ	Ο Σάκης Γαλατάκης στο φασφουντοχωριό & Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο	Το φαγητό δεν είναι μόνο για να χορταίνουμε		ΤΑ ΔΥΟ ΥΠΟΛΟΙΠΑ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ	Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο & Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει		Ο Σάκης Γαλατάκης στο φασφουντοχωριό	ΤΑ ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΔΥΟ
ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ	Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο & Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει	Ο Σάκης Γαλατάκης στο φασφουντοχωριό		ΤΑ ΔΥΟ ΥΠΟΛΟΙΠΑ

Πίνακας 2 (Ολοήμερο τμήμα 1^{ου} Νηπιαγωγείου Καλαμπάκας)

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΒΙΒΛΙΩΝ	ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΠΟΛΥ	ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ	ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΛΙΓΟ	ΔΕΝ ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΚΑΘΟΛΟΥ
ΚΑΛΛΙΟΠΗ	Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει & Το φαγητό δεν είναι μόνο για να χορταίνουμε	Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο	Ο Σάκης Γαλατάκης στο φασφουντοχωριό	Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο
ΧΡΙΣΤΙΝΑ	Ο Σάκης Γαλατάκης στο φασφουντοχωριό & Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο	Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει	Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο	Το φαγητό δεν είναι μόνο για να χορταίνουμε
ΒΑΓΙΟΣ	Ο Σάκης Γαλατάκης στο φασφουντοχωριό & Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει	Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο		ΤΑ ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΔΥΟ
ΓΙΩΡΓΟΣ	Ο Σάκης Γαλατάκης στο φασφουντοχωριό & Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο	Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο		ΤΑ ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΔΥΟ
ΑΝΔΡΕΑΣ	Ο Σάκης Γαλατάκης στο φασφουντοχωριό & Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει	Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο		ΤΑ ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΔΥΟ
ΑΝΔΡΙΑΝΑ	Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο & Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει	Ο Σάκης Γαλατάκης στο φασφουντοχωριό		ΤΑ ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΔΥΟ
ΧΡΗΣΤΟΣ Τ.	Ο Σάκης Γαλατάκης στο φασφουντοχωριό &	Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο	Το φαγητό δεν είναι μόνο για να χορταίνουμε	Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει

	Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο			
ΣΤΕΛΙΟΣ	Ο Σάκης Γαλατάκης στο φασφουντοχωριό	Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο	ΤΑ ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΔΥΟ	Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο
ΕΙΡΗΝΗ	Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο	Ο Σάκης Γαλατάκης στο φασφουντοχωριό & Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει		ΤΑ ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΔΥΟ
ΤΑΞΙΑΡΧΗΣ	Ο Σάκης Γαλατάκης στο φασφουντοχωριό & Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο	Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει		ΤΑ ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΔΥΟ
ΛΕΩΝΙΔΑΣ	Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο & Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει	Ο Σάκης Γαλατάκης στο φασφουντοχωριό	Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο	Το φαγητό δεν είναι μόνο για να χορταίνουμε
ΦΕΝΙΑ	Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο & Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει	Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο & Το φαγητό δεν είναι μόνο για να χορταίνουμε		Ο Σάκης Γαλατάκης στο φασφουντοχωριό
ΣΟΦΙΑ	Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει	Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο & Το φαγητό δεν είναι μόνο για να χορταίνουμε		Ο Σάκης Γαλατάκης στο φασφουντοχωριό & Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο
ΔΗΜΗΤΡΗΣ	Ο Σάκης Γαλατάκης στο φασφουντοχωριό	Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο & Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο	Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει	Το φαγητό δεν είναι μόνο για να χορταίνουμε
ΓΙΩΡΓΟΣ	Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει	Ο Σάκης Γαλατάκης στο φασφουντοχωριό & Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο	Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο	Το φαγητό δεν είναι μόνο για να χορταίνουμε
ΕΛΕΝΗ	Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο & Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει	Το φαγητό δεν είναι μόνο για να χορταίνουμε	Ο Σάκης Γαλατάκης στο φασφουντοχωριό	Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ	Ο Σάκης Γαλατάκης στο	Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο	Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει	Το φαγητό δεν είναι μόνο για να

	φασφουντοχωριό & Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο			χορταίνουμε
ΣΤΕΦΑΝΟΣ	Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο	Ο Σάκης Γαλατάκης στο φασφουντοχωριό & Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο	Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει	Το φαγητό δεν είναι μόνο για να χορταίνουμε

Πίνακας 3 (Ολοήμερο τμήμα 2^ο Νηπιαγωγείου Καλαμπάκας)

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΒΙΒΛΙΩΝ	ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΠΟΛΥ	ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΠΕΡΙΣΣΟΤΕΡΟ	ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΛΙΓΟ	ΔΕΝ ΜΟΥ ΑΡΕΣΕ ΚΑΘΟΛΟΥ
ΑΝΤΡΙΑΝΑ	Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο & Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει	Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο	Ο Σάκης Γαλατάκης στο φασφουντοχωριό	Το φαγητό δεν είναι μόνο για να χορταίνουμε
ΒΑΓΓΕΛΗΣ	Ο Σάκης Γαλατάκης στο φασφουντοχωριό	Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει & Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο	Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο	Το φαγητό δεν είναι μόνο για να χορταίνουμε
ΑΡΗΣ	Ο Σάκης Γαλατάκης στο φασφουντοχωριό		ΟΛΑ ΤΑ ΥΠΟΛΟΙΠΑ	
ΜΑΞΙΜΟΣ	Ο Σάκης Γαλατάκης στο φασφουντοχωριό			ΟΛΑ ΤΑ ΥΠΟΛΟΙΠΑ
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ	Ο Σάκης Γαλατάκης στο φασφουντοχωριό & Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο	Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει		ΤΑ ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΔΥΟ
ΜΑΡΚΟΣ	Ο Σάκης Γαλατάκης στο φασφουντοχωριό & Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει		Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο	ΤΑ ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΔΥΟ
ΓΙΑΝΝΗΣ	Ο Σάκης Γαλατάκης		ΤΑ ΥΠΟΛΟΙΠΑ	Πώς να καταβροχθίσετε

	στο φασφουντοχωριό & Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει		ΔΥΟ	ένα ουράνιο τόξο
ΠΕΤΡΟΣ	Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο & Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει	Ο Σάκης Γαλατάκης στο φασφουντοχωριό	ΤΑ ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΔΥΟ	
ΔΕΣΠΟΙΝΑ	Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει	Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο	Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο	Ο Σάκης Γαλατάκης στο φασφουντοχωριό & Το φαγητό δεν είναι μόνο για να χορταίνουμε
ΕΥΡΙΑΔΙΚΗ	Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο & Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει	Το φαγητό δεν είναι μόνο για να χορταίνουμε	Ο Σάκης Γαλατάκης στο φασφουντοχωριό	Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο
ΑΣΗΜΙΝΑ	Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο & Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει		Ο Σάκης Γαλατάκης στο φασφουντοχωριό	ΤΑ ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΔΥΟ
ΓΡΗΓΟΡΗΣ	Ο Σάκης Γαλατάκης στο φασφουντοχωριό & Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο	Το φαγητό δεν είναι μόνο για να χορταίνουμε	Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει	Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο
ΕΛΛΗ	Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο & Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει	Ο Σάκης Γαλατάκης στο φασφουντοχωριό		ΤΑ ΥΠΟΛΟΙΠΑ ΔΥΟ
ΦΙΛΙΠΠΟΣ	Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο & Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο	Το φαγητό δεν είναι μόνο για να χορταίνουμε	Ο Σάκης Γαλατάκης στο φασφουντοχωριό	Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει
ΚΑΤΕΡΙΝΑ	Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει	Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο		ΟΛΑ ΤΑ ΥΠΟΛΟΙΠΑ

ΑΠΟΜΑΓΝΗΤΟΦΩΝΗΣΕΙΣ:

Επεξεργασία- Συζήτηση των εικονογραφημένων παιδικών βιβλίων

1^η Μέρα Έρευνας: «Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει»

1^ο Νηπιαγωγείο Καλαμπάκας (κλασικό τμήμα)

Αριθμός Νηπίων: 17

- **Εισαγωγή** (Πριν την ανάγνωση του βιβλίου):
- **N:** *Γιατί ακριβώς μπορεί να μας μιλάει το παραμύθι, που σας έφερα σήμερα και θα σας διαβάσω;*
- *Τα περισσότερα παιδιά: Είναι ένα σκιουράκι.*
- *Βασίλης: Μία γάτα με φουντωτή ουρά.*
- *Εβίτα: Ένα σκιουράκι που παίζει με ένα κάστανο, ένα καρύδι και μία κίτρινη σβούρα (κανένα παιδί δεν κατάλαβε ότι είναι φουντούκι).*
- *Τηλέμαχος: Ένας σκίουρος κάτω από ένα δέντρο.*
- *Μαρία: Ένα σκιουράκι που παίζει στο δάσος.*
- *Εύα: Για έναν σκίουρο που τρώει ένα καρύδι.*
- *Θανάσης: Για έναν σκίουρο που παίζει ένα παιχνίδι με καρπούς.*
- **N:** *Ποιος θα μπορούσε να είναι ο τίτλος του παραμυθιού αυτού;*
- *Εβίτα: Ο σκίουρος στο δάσος.*
- *Βασίλης: Ο σκίουρος που τρώει σοκολάτες.*
- *Δημήτρης: Το σκιουράκι που παίζει με τα φρούτα.*
- *Νίκος: Ένα σκιουράκι μια φορά.*
- **N:** *Να σας διαβάσω τον τίτλο, να δούμε αν είναι κάποιος από αυτούς που μου είπατε;*
- *Παιδιά: Ναι!*
- **N:** *Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει.*
- *Έλλη: Γιατί δεν ήθελε;*
- **N:** *Εσύ τι πιστεύεις; Γιατί δεν ήθελε;*

- Έλλη: Γιατί δεν πεινούσε.

- **N: Εσείς τι πιστεύετε παιδιά; Γιατί δεν ήθελε να φάει;**

- Χρήστος Σ.: Γιατί δεν του άρεσε το φαγητό που έφτιαξε η μαμά του.

- Γιάννης: Γιατί δεν πεινούσε.

- Εβίτα: Γιατί δεν ήθελε.

- Ιωάννα: Δεν ήθελε να φάει αυτά τα φαγητά.

- **N: Ποια Ιωάννα μου;**

- Ιωάννα: Αυτά που δείχνει εκεί.

- Παναγιώτης: Δεν του αρέσει το φαγητό.

• **Μετά την ανάγνωση του εικονογραφημένου:**

- **N: Σας άρεσε το παραμύθι;**

- Παιδιά: Ναι!

- **N: Τι σας άρεσε περισσότερο στο παραμύθι;**

- Μαρία: Που έφαγε τα δώρα.

- Θανάσης: Εμένα μου άρεσε που έφαγε αυτά που του έδωσαν και του άρεσαν και πήγε σπίτι και ήθελε να φάει.

- Εβίτα: Εμένα μου άρεσε το σκιουράκι. Μου αρέσουν τα σκιουράκια.

- Γιάννης: Δεν ήθελε να φάει και μετά έφαγε φουντούκια. Και δεν έφαγε σοκολάτες.

- Χρήστος Σ.: Εμένα δεν μου άρεσε.

- **N: Γιατί Χρήστο; Τι δεν σου άρεσε;**

- Χρήστος Σ.: Τίποτα. Δεν μου άρεσε.

- **N: Τι τρώει αυτό το σκιουράκι;**

- Παιδιά: Σοκολάτες.

- **N: Μόνο;**

- Παιδιά: Ναι.

- **N: Είναι καλό αυτό;**

- Έλλη: Κι εμένα μου αρέσουν οι σοκολάτες, αλλά δεν πρέπει να τρώμε συνέχεια.

- Νίκος: Όχι, πρέπει να τρώμε κι άλλα πράγματα.

- N: Ποια άλλα πράγματα Νίκο μου;

- Νίκος: Διάφορα καλά πράγματα. Φουντούκια και καρύδια.

- N: Μόνο φουντούκια και καρύδια; Είμαστε κι εμείς σκιουράκια;

- Νίκος: (γελάει). Όχι κυρία, είμαστε άνθρωποι, τρώμε και άλλα πράγματα.

- N: Ποια άλλα πράγματα ξέρετε που είναι καλό να τρώμε;

- Χρήστος: Φρούτα.

- Εύα: Μήλα.

- Θανάσης: Πορτοκάλια.

- Σταυρούλα: Φράουλες.

- Βασίλης: Γάλα.

- N: Πολύ ωραία. Το σκιουράκι έτρωγε όλα αυτά που είπατε;

- Παιδιά: Όχι.

- Ζωή: Έτρωγε σοκολάτες, αλλά μετά έφαγε φουντούκια και καρύδια.

- N: Και είναι καλύτερα τα φουντούκια και τα καρύδια από τις σοκολάτες;

- Χρήστος: Όχι.

- Ζωή: Ναι, καλύτερα. Θα γίνει πιο μεγάλος.

- Δημήτρης: Είναι πιο καλά για το σώμα.

- N: Εμείς πρέπει να τρώμε φουντούκια και καρύδια, ή μόνο οι σκίουροι;

- Παιδιά: (γελούν) Κι εμείς κυρία!

- N: Γιατί;

- Εβίτα: Είναι καλά.

- Τηλέμαχος: Είναι ωραία και κάνουν καλό.

- N: Πιστεύετε ότι το σκιουράκι τρώει πιο υγιεινές τροφές τώρα;

- Θανάσης: Ναι, και η μαμά του είναι χαρούμενη.

- N: Αυτό είναι χαρούμενο Θανάση, τι λες;

- Θανάσης: Ναι, είναι χαρούμενο. Του άρεσαν αυτά που έφαγε. Κατάλαβε ότι δεν είναι καλό να τρώει συνέχεια σοκολάτες. Κι εμένα η μαμά μου δεν μου δίνει όλο σοκολάτες.

- *N: Γιατί το κάνει αυτό η μαμά σου;*

- *Θανάσης: Χαλάνε τα δόντια τα γλυκά.*

1^η Μέρα Έρευνας: «Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει»

1^ο Νηπιαγωγείο Καλαμπάκας (ολοήμερο τμήμα)

Αριθμός Νηπίων: 18

• **Εισαγωγή** (Πριν την ανάγνωση του εικονογραφημένου βιβλίου):

- *N: Γιατί ακριβώς μπορεί να μας μιλάει το παραμύθι, που σας έφερα σήμερα και θα σας διαβάσω;*

- *Καλλιόπη: Για έναν σκιουράκο.*

- *Βάγιος: Για έναν σκίουρο με σοκολάτα.*

- *Ανδρέας: Για ένα σκιουράκι μικρό.*

- *Ταζιάρης: Ένα σκιουράκι στο δάσος που παίζει.*

- *N: Ποιος θα μπορούσε να είναι ο τίτλος του παραμυθιού αυτού;*

- *Κάποια παιδιά: Ο μικρός σκίουρος.*

- *Στέλιος: Ο σκίουρος που παίζει στο δάσος.*

- *Φένια: Το σκιουράκι με την ωραία ουρά.*

- *N: Να δούμε ποιος είναι ο τίτλος;*

- *Παιδιά: Ναι!*

- *N: Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει.*

- *Ειρήνη: Δεν πεινούσε ποτέ;*

- *N: Δεν πεινούσε λες, γι'αυτό δεν έτρωγε;*

- *Ειρήνη: Αφού δεν ήθελε λέει.*

- *N: Εσείς παιδιά τι λέτε; Γιατί δεν ήθελε να φάει;*

- *Λεωνίδας: Δεν ζέρω.*

- *Σοφία: Ήθελε να παίζει.*

- Γιώργος: Γιατί δεν του άρεσε.

- **N: Τι δεν του άρεσε Γιώργο;**

- Γιώργος: Το φαί κυρία.

- **N: Όλα τα φαγητά;**

- Γιώργος: Μερικά.

• **Μετά την ανάγνωση του εικονογραφημένου:**

- **N: Σας άρεσε το παραμύθι;**

- Παιδιά: Ναι!

- **N: Τι σας άρεσε περισσότερο στο παραμύθι;**

- Στέλιος: Εμένα μου άρεσαν αυτοί στο δάσος, που του έδωσαν καλά πράγματα να φάει.

- **N: Γιατί είναι καλά Στέλιο μου;**

- Στέλιος: Γιατί κάνουν καλό. Πρέπει να τα τρώει.

- Ειρήνη: Εμένα μου άρεσε το σκιουράκι που πήγε στο δάσος κι έφαγε τα καρύδια και μετά τα φουντούκια και μετά πήγε στη μαμά του και ήταν όλοι χαρούμενοι.

- **N: Γιατί ήταν χαρούμενοι λέτε;**

- Ειρήνη: Γιατί έφαγε ωραία πράγματα.

- Ελένη: Γιατί η μαμά του ήθελε να τρώει.

- Κωνσταντίνος: Γιατί η μαμά του δεν τον άφηγε να τρώει σοκολάτες και γλυκά.

- Στέφανος: Εμένα μ' αρέσουν οι σοκολάτες πολύ και τρώω.

- **N: Τρως πολλές;**

- Στέφανος: Όταν μου πάρει η μαμά, ή ο μπαμπάς, ή ο παππούς.

- **N: Είναι καλό να τρώμε πολλές σοκολάτες και πολλά γλυκά;**

- Παιδιά: Όχι!

- **N: Γιατί;**

- Ανδριάνα: Γιατί χαλάνε τα δόντια.

- Λεωνίδας: Πονάει η κοιλιά μετά.

- Στέλιος: Δεν είναι καλό, μερικές φορές είναι όμως.

- **N: Και τι πιστεύετε ότι είναι πιο καλό για την υγεία μας και μπορούμε να τρώμε περισσότερο;**
- Γιώργος: Φρούτα πολλά.
- Ταζιάρης: Καρπούζια.
- Φένια: Φράουλες.
- Ελένη: Τυρί.
- Βάγιος: Μπιφτέκια.
- Χριστίνα: Πατάτες με κοτόπουλο.
- **N: Το σκιουράκι μας έτρωγε όλα αυτά;**
- Χριστίνα: Τα σκιουράκια δεν τρώνε κοτόπουλο.
- Φένια: Τρώει φουντούκια.
- **N: Εμείς πρέπει να τρώμε φουντούκια ή τρώνε μόνο τα σκιουράκια;**
- Φένια: Εμείς έχουμε στο σπίτι, τρώνε και οι άνθρωποι, ναι.
- Καλλιόπη: Τα τρώμε ναι, και φιστίκια και φουντούκια. Σαν τα σκιουράκια.
- **N: Γιατί τα τρώμε; Είναι υγιεινά;**
- Σοφία: Είναι καλά για το σώμα.
- Ταζιάρης: Είναι νόστιμα.
- Στέφανος: Είναι καλά και πρέπει να τρώμε, για να γίνουμε δυνατοί.

1^η Μέρα Έρευνας: «Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει»

2^ο Νηπιαγωγείο Καλαμπάκας

Αριθμός Νηπίων: 15

- **Εισαγωγή** (Πριν την ανάγνωση του εικονογραφημένου βιβλίου):
- **N: Γιατί ακριβώς μπορεί να μας μιλάει το παραμύθι, που σας έφερα σήμερα και θα σας διαβάσω;**
- Ασημίνα: Ένα σκιουράκι που τρώει μία σοκολάτα.
- Βαγγέλης: Για ένα σκιουράκι που παίζει κάτω από ένα δέντρο.

- Μάρκος: Για ένα σκιουράκι που κάθεται κάτω από ένα δέντρο.

- Δέσποινα: Για έναν μικρό σκίουρο που παίζει με ένα καρύδι και κάτι άλλα πράγματα.

- N: Ποιος θα μπορούσε να είναι ο τίτλος του παραμυθιού αυτού;

- Βαγγέλης: Ο σκίουρος και η σοκολάτα.

- Ασημίνα: Ο γλυκός σκίουρος.

- Γρηγόρης: Το σκιουράκι και το καρύδι.

- Φίλιππος: Μια φορά κι έναν καιρό ήταν ένα σκιουράκι.

- Δέσποινα: Το μικρό σκιουράκι.

- N: Θέλετε να σας το διαβάσω να δούμε αν μαντέψατε σωστά;

- Παιδιά: Ναι!

- N: Το σκιουράκι που δεν ήθελε να φάει.

- Δέσποινα: Αφού τρώει.

- N: Τι τρώει;

- Παιδιά: Σοκολάτα.

- N: Μήπως δεν θέλει να φάει σοκολάτα;

- Μάρκος: Όχι τρώει κυρία, δεν βλέπεις;

- N: Για να το διαβάσουμε για να δούμε τι δεν ήθελε να φάει και γιατί.

• **Μετά την ανάγνωση του εικονογραφημένου:**

- N: Σας άρεσε το παραμύθι;

- Παιδιά: Ναι!

- Σοφία: Εμένα μ' αρέσει το σκιουράκι. Μ' αρέσουν όλα τα σκιουράκια. Θέλω να πάρω ένα στο σπίτι μου. Θα του δίνω φουντούκια και καρύδια να τρώει.

- N: Τι σας έκανε εντύπωση; Τι σας άρεσε πιο πολύ;

- Μάρκος: Που έφαγε αυτά που δεν ήθελε.

- **N: Γιατί το έκανε αυτό Μάρκο μου;**

- Μάρκος: Γιατί ήταν πιο καλό για την υγεία, από τις σοκολάτες. Και μετά του άρεσε. Ήθελε να φάει μετά.

- Πέτρος: Γιατί οι σοκολάτες δεν κάνουν καλό. Δεν πρέπει να τρώει συνέχεια. Πρέπει να τρώει και καρύδια μερικές φορές, για να μεγαλώσει.

- **N: Εμείς τι είναι καλό να τρώμε για να μεγαλώσουμε;**

- Αλέξανδρος: Μήλα και πορτοκάλια και μπανάνες.

- Ευριδίκη: Φράουλες.

- Ασημίνα: Πατάτες με κρέας.

- Γιάννης: Γάλα να πίνουμε το πρωί και το βράδυ.

- Βαγγέλης: Μαρούλια και καρότα.

- **N: Ωραία παιδιά μου. Γλυκά πρέπει να τρώμε;**

- Παιδιά: Όχι!

- Μάξιμος: Μερικές φορές ναι, αλλά λίγες όχι πολλές.

- Κατερίνα: Στα γενέθλια τρώμε τούρτες, είναι ωραίες.

- **N: Είναι καλό να τρώμε κάθε μέρα όμως;**

- Κατερίνα: Όχι. Μερικές φορές.

- Φίλιππος: Κάθε μέρα αν τρώμε θα αρρωστήσουμε.

- Άρης: Η μαμά μας παίρνει μερικές φορές, αλλά όχι πολλές.

2^η Μέρα Έρευνας: «Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο»

1^ο Νηπιαγωγείο Καλαμπάκας (κλασικό τμήμα)

Αριθμός Νηπίων: 17

- **Εισαγωγή** (Πριν την ανάγνωση του εικονογραφημένου βιβλίου):
  - **N: Γιατί ακριβώς μπορεί να μας μιλάει το παραμύθι, που σας έφερα σήμερα και θα σας διαβάσω;**
  - *Τηλέμαχος: Για ένα παιδάκι που έχει κάτι ανθρωπάκια πάνω από το κεφάλι του.*
  - **N: Τι πιστεύεις ότι είναι αυτά τα ανθρωπάκια;**
  - *Δεν ξέρω. Μάλλον τέρατα.*
  - *Γιάννης: Ένα παιδάκι και ένα κρεμμύδι, μια πατάτα κι ένα γάλα.*
  - *Μαρία: Αυτό είναι ένα πράσινο λαχανικό. (Δείχνει)*
  - *Νίκος: Ένα παιδί παίζει με φαγητά.*
  - **N: Ποιος θα μπορούσε να είναι ο τίτλος του παραμυθιού αυτού;**
  - *(Κανένα παιδί δεν απάντησε).*
  - **N: Να το διαβάσουμε για να δούμε;**
  - *Παιδιά: Ναι!*
  - *Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο.*
  - *Εύα: Δηλαδή;*
  - **N: Τι λες εσύ Εύα;**
  - *Εύα: Αυτά τα πέντε που έχει πάνω από το κεφάλι του λέει.*
  - **N: Τι είναι αυτά;**
  - *Εύα: Διάφορα πράγματα που τρώγονται. Αλλά έχουν χέρια και πόδια.*
- **Μετά την ανάγνωση του εικονογραφημένου:**
  - **N: Σας άρεσε το παραμύθι;**
  - *Νίκος: Κουράστηκα.*
  - *Παναγιώτης: Δεν μου άρεσε εμένα.*
  - **N: Γιατί Παναγιώτη;**

- Παναγιώτης: Δεν έχει ωραίες εικόνες.
- Ιωάννα: Εμένα μου άρεσε, αλλά είναι μεγάλο.
- Θανάσης: Θα διαβάσουμε άλλο;
- Βασίλης: Ωραίο είναι, εκεί που ανοίγει το ψυγείο και τους είδε να χορεύουν.
- Γεωργία: Κι εμένα μου άρεσε που έκαναν πάρτι τα φαγητά.
- N: Γιατί έκαναν πάρτι;**
- Γεωργία: Για να διασκεδάσουν. Και μετά του μιλούσαν.
- N: Σε ποιον μιλούσαν;**
- Γεωργία: Σ' αυτό το παιδί, δεν θυμάμαι το όνομά του.
- N: Τι του λένε;**
- Γεωργία: Του λένε ποια είναι καλά να τρώει και ποια δεν είναι τόσο καλά.
- N: Και ποια είναι καλά;**
- Γεωργία: Τα φρούτα, τα γάλατα. Και τα λαχανικά.
- Θανάσης: Και τα ψάρια.
- N: Ποια δεν είναι τόσο καλά λέτε;**
- Μαρία: Τα λουκάνικα.
- Θανάσης: Η κέτσαπ.
- Ζωή: Οι κόκα κόλες
- N: Εσείς ποιους από αυτούς τους φύλακες έχετε στο ψυγείο σας;**
- Ζωή: Γάλατα έχουμε, και μήλα και πορτοκάλια. Και λάχανα και μερικά φαγητά της μαμάς.
- Νίκος: Γάλα και τυρί και μήλα.
- Τηλέμαχος: Μερικά κρέατα, και τυρί και γάλα.
- Παναγιώτης: Φρούτα και μερικά λάχανα και καρότα. Εγώ τρώω καρότα.
- Ιωάννα: Μήλα, πορτοκάλια, γάλα, γιαούρτι φράουλα, καρότο.

2^η Μέρα Έρευνας: «Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο»

1^ο Νηπιαγωγείο Καλαμπάκας (ολοήμερο τμήμα)

Αριθμός Νηπίων: 17

- **Εισαγωγή** (Πριν τα παιδιά δουν το βιβλίο που θα τους αναγνωστεί):
    - **N: Γιατί ακριβώς μπορεί να μας μιλάει το παραμύθι, που σας έφερα σήμερα και θα σας διαβάσω;**
    - *Καλλιόπη: Για ένα παιδί χοντρό, που παίζει με φαγητά.*
    - *Στέλιος: Για ένα παιδάκι με μία πατάτα, κι ένα κρεμμύδι, κι ένα γάλα, και...τα άλλα δεν ξέρω τι είναι.*
    - *Γιώργος: Για ένα παιδί μικρό και τα φαγητά του.*
    - *Ελένη: Για αυτά που τρώει το παιδάκι.*

  - **N: Ποιος θα μπορούσε να είναι ο τίτλος του παραμυθιού αυτού;**
(Κανένα παιδί δεν απάντησε).
  - N: Θέλετε να το διαβάσουμε;**
  - *Παιδιά: Ναι!*
  - **N: Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο.**
  - *Παιδιά: Ααα*
  - **N: Ποιοι πιστεύετε είναι αυτοί οι πέντε;**
  - *Ειρήνη: Αυτοί εκεί. (Δείχνει)*
  - **N: Ποιοι;**
  - *Ειρήνη: Αυτοί εκεί πάνω στο κεφάλι. (Δείχνει ξανά).*
  - N: Και τι κάνουν αυτοί λέτε;**
  - *Θανάσης: Πολεμάν για την καλή υγεία.*
  - **N: Μπράβο Θανάση. Ωραία σκέψη.**
  - **N: Για να δούμε λοιπόν.**
-
- **Μετά την ανάγνωση του εικονογραφημένου:**
    - **N: Σας άρεσε το παραμύθι;**

- Βάγιος: Εμένα όχι πολύ, είναι μεγάλο και λέει πολλά.
- Ανδριάνα: Ούτε εμένα.
- Ταζιάρχης: Ούτε εμένα.
- Κωνσταντίνος: Εμένα μου άρεσε που ήταν μέσα στο ψυγείο και χόρευαν.
- Ελένη: Δεν έχει ωραίες εικόνες.
- Φένια: Εμένα μου άρεσε που του είπαν όλα αυτά τα καλά φαγητά που πρέπει να τρώμε για να μεγαλώσουμε.
- **N: Και ποια είναι αυτά Φένια μου;**
- Φένια: Γάλα, τυρί, φρούτα, δηλαδή μήλα, πορτοκάλια κι άλλα.
- **N: Ποια άλλα φρούτα ξέρετε;**
- Ταζιάρχης: Καρπούζι.
- Λεωνίδα: Πορτοκάλια.
- **N: Τα είπαμε τα πορτοκάλια Λεωνίδα μου. Ποιο άλλο ξέρεις, ή τρωσ και σου αρέσει;**
- Λεωνίδα: Αχλάδι.
- **N: Μπράβο Λεωνίδα. Πολύ όμορφα.**
- Σοφία: Εγώ τρώω φράουλες.
- Δημήτρης: Εγώ τρώω αχλάδι και μήλο.
- **N: Μπράβο παιδιά. Τι άλλο είναι καλό να τρώμε συχνά εκτός από φρούτα; Ποιοι είναι οι άλλοι φύλακες;**
- Φένια: Γάλα.
- Χρήστος T. : Λάχανο.
- Χριστίνα: Γιαούρτι.
- Κωνσταντίνος: Τυρί.
- Ειρήνη: Φακές.
- Ανδρέας: Φασόλια.

2^η Μέρα Έρευνας: «Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο»

2^ο Νηπιαγωγείο Καλαμπάκας

Αριθμός Νηπίων: 13

- **Εισαγωγή** (Πριν τα παιδιά δουν το βιβλίο που θα τους αναγνωστεί):

- **N:** *Γιατί ακριβώς μπορεί να μας μιλάει το παραμύθι, που σας έφερα σήμερα και θα σας διαβάσω;*

- *Ασημίνα:* Για ένα παιδάκι που έχει κάτι ανθρωπάκια πάνω στο κεφάλι. Φίλοι του είναι;

- **N:** *Εσύ τι λες;*

- *Ασημίνα:* Φίλοι είναι, γιατί γελάνε. Δεν είναι κακοί.

- *Ευριδίκη:* Μια πατάτα κι ένα μπρόκολο. Και γάλα. Θα τα φάει αυτά.

- *Φίλιππος:* Ένα παιδί που κάθεται και από πάνω του πετάν φαγητά. Μια πατάτα κι ένα γάλα, κι άλλα.

- **N:** *Ποιος θα μπορούσε να είναι ο τίτλος του παραμυθιού αυτού;*

(Κανένα παιδί δεν απάντησε).

-**N:** *Για να δούμε λοιπόν. Πέντε σωματοφύλακες κλεισμένοι στο ψυγείο.*

-*Γρηγόρης:* Ω σωματοφύλακες!

- *Δέσποινα:* Αμάν!

- **N:** *Γιατί Δεσποινάκι το λες αυτό;*

- *Δέσποινα:* Οι σωματοφύλακες πολεμάνε.

- **N:** *Πολεμάνε για να προστατέψουν κάποιον. Αυτοί ποιοι είναι και ποιον προστατεύουν;*

(Κανένα παιδί δεν απάντησε).

- **Μετά την ανάγνωση του εικονογραφημένου:**

- **N:** *Σας άρεσε το παραμύθι;*

- *Ασημίνα:* Όχι και τόσο.

- **N:** *Γιατί Ασημίνα μου;*

- *Ασημίνα:* Δεν είχε ωραία ιστορία.

-*Αντριάννα:* Εμένα μ' άρεσαν τα φαγητά που περπατάνε και μιλάνε, και λένε στον Μάνο τι να φάει.

-N: Τι του προτείνουν λοιπόν; Ποια φαγητά να τρώει πιο πολύ;

- Αντριάνα: Γάλα και τυρί, και φρούτα πολλά και να μην τρώει πολλά λουκάνικα, γιατί αλλιώς δεν θα μπορεί να κάνει γυμναστική.

- Ευριδίκη: Αν είμαστε χοντροί, δεν μπορούμε να τρέξουμε γρήγορα.

-N: Και τι μπορούμε να κάνουμε γι' αυτό Ευριδίκη μου;

- Ευριδίκη: Να μην τρώμε πολύ και να μην τρώμε βλακείες.

- Δέσποινα: Να μην τρώμε γαριδάκια.

- Έλλη: Και πολλά παγωτά.

- Μάρκος: Και να μην τρώμε τούρτες.

- Πέτρος: Και γλυκά.

3^η Μέρα Έρευνας: «Το φαγητό δεν είναι μόνο για να χορταίνουμε»

1^ο Νηπιαγωγείο Καλαμπάκας (κλασικό τμήμα)

Αριθμός Νηπίων: 17

• **Εισαγωγή** (Πριν την ανάγνωση του εικονογραφημένου βιβλίου)

- N: Γιατί ακριβώς μπορεί να μας μιλάει το παραμύθι, που σας έφερα σήμερα και θα σας διαβάσω;

- Παιδιά: Για φαγητά.

- N: Ποιος θα μπορούσε να είναι ο τίτλος του παραμυθιού αυτού;

- Τηλέμαχος: Τι πρέπει να τρώμε και να πίνουμε.

- Μαρία: Φαγητά.

- Βασίλης: Ωραία φαγητά.

- N: Για να δούμε ποιος είναι λοιπόν, τι λέτε;

- Παιδιά: Ναι!

- N: Το φαγητό δεν είναι μόνο για να χορταίνουμε.

- Βασίλης: Είναι και για να μεγαλώσουμε.

- N: Έτσι είναι Βασίλη. Για ποιον άλλο λόγο τρώμε;

- Τηλέμαχος: Για να μην πεθάνουμε.
- Γιάννης: Όταν πεινάμε.
- Έλλη: Για να μην πεινάμε και πεθάνουμε.
- Ζωή: Γιατί μας αρέσει το φαγητό.
- Δημήτρης: Γιατί χωρίς φαγητό δεν ζούμε.
- Ν: Χωρίς φαγητό δεν μπορούμε να ζήσουμε, σωστά. Αλλά τι φαγητό;
- Δημήτρης: Υγιεινό.
- Ζωή: Πρέπει να τρώμε πολλές φορές και λίγο φαγητό.
- Γιάννης: Το άλλο βιβλίο έλεγε ότι πρέπει να τρώμε πολλά φρούτα.
- Ν: Πολύ ωραία. Είναι καλό λοιπόν να τρώμε σωστά για να ζήσουμε καλά. Για να δούμε αν συμφωνεί και το βιβλίο μαζί μας.

- **Μετά την ανάγνωση του εικονογραφημένου:**

- Ν: Σας άρεσε το παραμύθι;
- Τηλέμαχος: Όχι.
- Ν: Γιατί Τηλέμαχε;
- Τηλέμαχος: Δεν είναι παραμύθι. Είναι άλλο βιβλίο.
- Ν: Τι άλλο δηλαδή;
- Τηλέμαχος: Δεν έχει αυτά που έχουν τα παραμύθια.
- Μαρία: Δεν μου άρεσε. Δεν έχει ωραίες εικόνες.
- Εβίτα: Λέει για τα φαγητά, αλλά δεν είναι πολύ ωραίο.
- Στέλιος: Όχι πολύ.

3^η Μέρα Έρευνας: «Το φαγητό δεν είναι μόνο για να χορταίνουμε»

1^ο Νηπιαγωγείο Καλαμπάκας (ολοήμερο τμήμα)

Αριθμός Νηπίων: 18

- **Εισαγωγή** (Πριν την ανάγνωση του εικονογραφημένου βιβλίου)
- Ν: Γιατί ακριβώς μπορεί να μας μιλάει το παραμύθι, που σας έφερα σήμερα και θα σας διαβάσω;

- Παιδιά: Για φαγητά.

- N: **Ωραία. Θα μπορούσατε να σκεφτείτε έναν τίτλο για το βιβλίο αυτό;**

(Κανένα παιδί δεν απάντησε).

-N: **Δεν πειράζει, θα το δούμε τώρα μαζί. Το φαγητό δεν είναι μόνο για να χορταίνουμε.**

- Πέτρος: Για να μην πεινάμε.

- Βάγιος: Για να ζήσουμε και να γίνουμε μεγάλοι.

- Ανδριάνα: Για να είμαστε χαρούμενοι.

- N: **Ωραία αυτά που λέτε. Είμαστε χαρούμενοι γιατί;**

- Ανδριάνα: Γιατί μας αρέσει να τρώμε καλά φαγητά.

- Γιώργος: Γιατί όταν τρώμε χαιρόμαστε και έχουμε υγεία.

• **Μετά την ανάγνωση του εικονογραφημένου:**

- N: **Σας άρεσε το παραμύθι;**

- Γιάννης: Όχι, είναι βαρετό.

- Σοφία: Εμένα μου άρεσε, έμαθα πολλά πράγματα.

- N: **Τι έμαθες Σοφία μου; Θα μας πεις;**

- Σοφία: Για τις ομάδες από τροφές. Δεν τις θυμάμαι όλες. Όσπρια, δημητριακά, φρούτα, λαχανικά. Δεν θυμάμαι τα άλλα.

- Ελένη: Και μας είπε ότι πρέπει να πίνουμε το γάλα το πρωί και να τρώμε πρωινό.

3^η Μέρα Έρευνας: «Το φαγητό δεν είναι μόνο για να χορταίνουμε»

1^ο Νηπιαγωγείο Καλαμπάκας (κλασικό τμήμα)

Αριθμός Νηπίων: 15

• **Εισαγωγή** (Πριν τα παιδιά δουν το βιβλίο που θα τους αναγνωστεί):

- N: **Γιατί ακριβώς μπορεί να μας μιλάει το παραμύθι, που σας έφερα σήμερα και θα σας διαβάσω;**

4^η Μέρα Έρευνας: «Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο»

1^ο Νηπιαγωγείο Καλαμπάκας (κλασικό τμήμα)

Αριθμός Νηπίων: 17

- **Εισαγωγή** (Πριν τα παιδιά δουν το βιβλίο που θα τους αναγνωστεί):
- Ν: *Γιατί ακριβώς μπορεί να μας μιλάει το παραμύθι, που σας έφερα σήμερα και θα σας διαβάσω;*

4^η Μέρα Έρευνας: «Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο»

1^ο Νηπιαγωγείο Καλαμπάκας (ολοήμερο τμήμα)

Αριθμός Νηπίων: 17

- **Εισαγωγή** (Πριν τα παιδιά δουν το βιβλίο που θα τους αναγνωστεί):
- Ν: *Γιατί ακριβώς μπορεί να μας μιλάει το παραμύθι, που σας έφερα σήμερα και θα σας διαβάσω;*

4^η Μέρα Έρευνας: «Πώς να καταβροχθίσετε ένα ουράνιο τόξο»

2^ο Νηπιαγωγείο Καλαμπάκας

Αριθμός Νηπίων: 13

- **Εισαγωγή** (Πριν τα παιδιά δουν το βιβλίο που θα τους αναγνωστεί):
- Ν: *Γιατί ακριβώς μπορεί να μας μιλάει το παραμύθι, που σας έφερα σήμερα και θα σας διαβάσω;*
- Αλέξανδρος: *Αυτό είναι πιο ωραίο γιατί έχει ουράνιο τόξο και χρωματιστά γράμματα.*
- Βαγγέλης: *Δεν καταλαβαίνω τις εικόνες.*
- Αλέξανδρος: *Είναι άλλες. Έχουν και γράμματα.*

5^η Μέρα Έρευνας: «Ο Σάκης Γαλατάκης στο Φασφουντοχωριό»

1^ο Νηπιαγωγείο Καλαμπάκας (κλασικό τμήμα)

Αριθμός Νηπίων: 17

- **Εισαγωγή** (Πριν τα παιδιά δουν το βιβλίο που θα τους αναγνωστεί):
- Ν: *Γιατί ακριβώς μπορεί να μας μιλάει το παραμύθι, που σας έφερα σήμερα και θα σας διαβάσω;*

-Νίκος: Μιλάει για μια αγελάδα σούπερμαν, που πάει να σώσει μια ντομάτα.

-Χρήστος: Μια αγελάδα που τη λεν Σάκης Γαλατάκης, πάει να βγάλει από τη φυλακή μια ντομάτα, που δεν θυμάμαι πως τη λεν, και μετά πολεμάει ένα λουκάνικο και κάτι άλλους. Μετά νικάει και χορεύουν όλοι μαζί με τους φίλους τους.

-Στέλιος: Αυτός φοράει μια μπέρτα και πολεμάει την κόκα κόλα και το λουκάνικο και μετά βγάζει τη ντομάτα απ' τη φυλακή.

5^η Μέρα Έρευνας: «Ο Σάκης Γαλατάκης στο Φασφουντοχωριό»

1^ο Νηπιαγωγείο Καλαμπάκας (ολοήμερο τμήμα)

Αριθμός Νηπίων: 18

- **Εισαγωγή** (Πριν τα παιδιά δουν το βιβλίο που θα τους αναγνωστεί):

- **N:** *Γιατί ακριβώς μπορεί να μας μιλάει το παραμύθι, που σας έφερα σήμερα και θα σας διαβάσω;*

-*Βασίλης:* Μιλάει για μία μάχη με καλές και κακές τροφές. Νίκησαν οι καλές και χάρηκαν.

-*Ζωή:* Ο Σάκης σώζει τη ντομάτα και την πάει στο υγιεινό χωριό. Εκεί ζουν οι υγιεινές τροφές.

-*Μαριάννα:* Τα καλά φαγητά ζουν σε ένα χωριό και τα κακά σε ένα μαγαζί. Μαλώνουν και μετά τα καλά φαγητά κερδίζουν και πάνε σπίτι τους.

-*Τηλέμαχος:* Αυτοί οι κακοί που ζουν στο χωριό φαστ φουντ, έβαλαν φυλακή τη ντομάτα για να την κάνουν κέτσαπ. Ο Σάκης είναι ο σούπερμαν του χωριού με τα καλά φαγητά και την έσωσε.

Φωτογραφίες

Πίνακες διπλής εισόδου

Γιάννης	●	●	●	●	●
Βάσιος	●	●	●	●	●
Χριστίνα	●	●	●	●	●
Ανδρέας	●	●	●	●	●
Ειρήνη	●	●	●	●	●
Δημήτρης	●	●	●	●	●
Ταξιάρχης	●	●	●	●	●
Στέλιος	●	●	●	●	●
Καλλιόπη	●	●	●	●	●
Ελένη	●	●	●	●	●
Λεωνίδας	●	●	●	●	●
Γιάννης	●	●	●	●	●
Σοφία	●	●	●	●	●
Φάνη	●	●	●	●	●

Γεωργία	●	●	●	●	●
Χρήστος Σ.	●	●	●	●	●
Νίκος	●	●	●	●	●
Δημήτρης	●	●	●	●	●
Έλλη	●	●	●	●	●
Ζωή	●	●	●	●	●
Χρήστος	●	●	●	●	●
Γιάννης	●	●	●	●	●
Ερίτα	●	●	●	●	●
Βασίλης	●	●	●	●	●
Εύα	●	●	●	●	●
Παναγιώτης	●	●	●	●	●
Τηλέμαχος	●	●	●	●	●
Σταυρούλα	●	●	●	●	●

